

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
KADIN ÇALIŞMALARI BİLİM DALI**

**TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI MEKÂNSAL AYRIŞMANIN
KADIN PERSPEKTİFİNDEN BİR ÖRNEĞİ OLARAK KÖY
ÇEŞMELERİ: BİR SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nefize NAL

KOCAELİ 2024

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
KADIN ÇALIŞMALARI BİLİM DALI**

**TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI MEKÂNSAL AYRIŞMANIN
KADIN PERSPEKTİFİNDEN BİR ÖRNEĞİ OLARAK KÖY
ÇEŞMELERİ: BİR SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nefize NAL

Prof. Dr. F. Belgin ÖZAYDINLI

KOCAELİ 2024

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
KADIN ÇALIŞMALARI BİLİM DALI**

**TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI MEKÂNSAL AYRIŞMANIN
KADIN PERSPEKTİFİNDEN BİR ÖRNEĞİ OLARAK KÖY
ÇEŞMELERİ: BİR SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Nefize NAL

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 18/10/2024-34

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Sidar ÇINAR

Jüri Üyesi: Prof. Dr. F. Belgin ÖZAYDINLI

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Derya DEMİRDİZEN ÇEVİK

KOCAELİ 2024

*Başta annem olmak üzere, hayatın yükünü omuzlarında bizzat taşımış, su ağacı
omuzlarında yer etmiş, taşıma suyla değirmeni döndürmeyi başarmış tüm
kadınlara,
Erikli'nin güzellerine...*

ÖNSÖZ

...
'Baba,' dedi Nişancı, 'bana bir küfe bulalım da Sultan'la ben de taşıyayım tarlamızı.'
'Olmaz,' dedi Müslüm.
'Olsun,' dedi Nişancı. 'Yazık değil mi Sultan'a'
'Yazık değil,' dedi Müslüm, 'gelenek budur'
'Bozalım,' dedi Nişancı.
'Bozulamaz,' dedi Müslüm.
'Bozulmalı.'
'Buna kimsenin gücü yetmez. Bu, kadınların işi.'
'Erkeklerin de işi olsun.'
'Olamaz.'
...

(Karıncanın Su İçtiği, Bir Ada Hikâyesi 2, Yaşar Kemal, s:122)

TEŞEKKÜR

Bir matematikçi olmama rağmen edebiyat da seviyor oluşuma, eğitim almaya doymayan-öğrenmekten yorulmayan yanıma, kavgadan gürültüden kaçınan, barış ve hoşgörü ile yoğurulmuş hamuruma, özüme, bugüne kadar bir şekilde katkısı olan herkese teşekkür etmek isterim.

Başta tez danışmanım, bilgi ve tecrübeleriyle kendisinden çok şey öğrendiğim Prof. Dr. F. Belgin Özaydınlı'ya ve tezimin jürisi olmayı kabul etmekle kalmayıp çok değerli yapıcı eleştirileriyle tezime yön veren Doç. Dr. Derya Demirdizen Çevik'e ve Doç. Dr. Sidar Çınar'a teşekkür etmek isterim. Ayrıca eğitim hayatımın herhangi bir kademesinde bana dokunmuş bütün öğretmenlerime, yolumun kesiştiği ve kendilerinden mutlaka çok şey öğrendiğim akranlarıma, meslektaşım olarak birlikte çalışma şansı elde ettiğim ve bana katkı sağlamış tüm değerli öğretmenlere, Erciyes Üniversitesi Matematik bölümünde tanıştığım, ömür boyu hayatımda olmalarını istediğim birbirinden değerli dostlarıma ve son olarak Kadın Çalışmaları yüksek lisans sınıf arkadaşlarıma, Ahsen Esma'ya, Ceyda Büşra'ya, Sevginur'a, Ceren Nazlım'a ve diğerlerine çok teşekkür ediyorum.

Girdiğim her ortamda Bozüyükli ve Eriklili olduğumu büyük bir mutlulukla dile getirebilmemin asıl sebebi olan memleketimin dürüst, sakın, güzel insanlarına ve bu sevgimi, köyümün güzelliğini ısrarla dile getirdiğimde, anlatmaya doyamadığımda beni sabırla dinleyen herkese teşekkür etmek istiyorum. Çalışmama tüm içtenliğiyle katılan ve bana zamanda yolculuk yaptırarak beni o günlere götüren, hem bana hem alan yazına bu katkıyı sağlayan çok değerli katılımcılarıma çok teşekkür ediyor, o emektar ellerinden öpüyor, hepsine sağlıklı uzun ömürler diliyorum.

Elbette teşekkürlerin en büyüğünü, kendilerinin evladı olduğum için her zaman gurur duyduğum çok değerli, emektar, annem Zeliha Kortel'e ve çok değerli, aydın bir insan olan babam Hamdi Kortel'e, çok değerli ablam ve canım kardeşlerime, hayat arkadaşım, can yoldaşım Murat'a, güzeller güzeli iki minik yavrum –bu tez sürecinin en sabırla bekleyenleri- Akif'im (5) ve Azra'ma (2) etmek istiyorum... Sonsuz teşekkürlerimle...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	II
TEŞEKKÜR	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
KISALTMALAR	IX
TABLolar	X
ŞEKİLLER	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ALANYAZIN TARAMASI VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	9
1.1. TOPLUMSAL CİNSİYET VE MEKÂN İLİŞKİSİ.....	9
1.1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Mekân Kavramları.....	9
1.1.2. Henri Lefebvre'nin Mekânın Üretimi Teorisi	11
1.2. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE MEKÂNSAL AYRIŞMA.....	13
1.2.1. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Mekânsal Pratikler	13
1.2.2. Kırsalda Yaşam ve Kırsal Mekânlarda Toplumsal Cinsiyete Dayalı İş Bölümü	16
1.2.3. Kırsalda Kadın ve Erkeklerin Mekânsal Roller.....	21
1.2.4. Kırsalda Bir Kadın İş Olarak Su Taşıma	22
1.3. KIRSAL SOSYAL MEKÂN OLARAK KÖY ÇEŞMELERİ	27
1.3.1. Köy Çeşmelerinin Tarihsel ve Sosyal Önemi.....	27
1.3.2. Kırsal Sosyal Mekân Olarak Köy Çeşmeleri	30
1.3.3. Mekânın Sosyal Üretimi ve Kadınlar	32
1.4. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	33

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM.....	39
2.1. Araştırmanın Yöntemi	39
2.2. Çalışma Grubu.....	42
2.3. Çalışma Ortamı.....	44
2.4. Veri Toplama Aracı.....	47
2.5. Güvenilirlik:	49
2.6. Araştırmacının Rolü	52
2.7. Kodlama ve Veri Analizi	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR.....	54
3.1. Kadınların Çeşme Başındaki Günlük Pratiklerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Pekişmesine Nasıl Katkıda Bulunduğuna Dair Bulgular.....	55
3.1.1. ‘Kadınların Sorumlulukları’ Kategorisine Ait Bulgular	56
3.1.2. ‘Erkeklerin Katılımının Azlığı’ Kategorisine Ait Bulgular	63
3.2. Geleneksek Normların ve Toplumsal Beklentilerin Kadınların Rollerini Nasıl Etkilediği ve Geçmişin Zihinlerde Nasıl Konumlandırıldığına Dair Bulgular.....	69
3.2.1. Toplumsal Normların Pekiştirilmesi Kategorisine Ait Bulgular.....	69
3.2.2. Geçmişin İdealizasyonu ve Nostalji kategorisine Ait Bulgular.....	73
3.3. Kadınların Çeşme Başı Yaşantılarının Mekansal Cinsiyet Ayrışmasına ve Kamusal Alan Kullanımına Etkilerine Dair Bulgular.....	79
3.3.1. Çeşme Başında Kadınların Varlığı Kategorisini oluşturan Kodlar ve Doğrudan Alıntılar	80
3.3.2. Kamusal Alanın Kullanımı Kategorisine Ait Bulgular	85
3.4. Çeşme Başı Yaşantılarının Kadınlar Arasında Oluşturduğu Sosyal Etkileşimlerin Toplumsal Cinsiyet Dinamiklerini Nasıl Etkilediğine Dair Bulgular.....	88
3.4.1. Çeşme Başında Sosyalleşme Kategorisine Ait Bulgular	88
3.4.2. Gençler Arası İletişim Kategorisine Ait Bulgular	93
3.5. Çeşme Başında Yaşanan Zorluklar ve Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerine Direnç Geliştirmesine Dair Bulgular	95
3.5.1. ‘Su Taşımanın Zorlukları’ kategorisine Ait Bulgular	95
3.5.2. ‘Yardımlaşma’ Kategorisine Ait Bulgular.....	100
SONUÇ VE TARTIŞMA.....	102
KAYNAKÇA	110
EKLER.....	117

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, şehirlerimize ve köylerimize su tesisatları gelmeden önce yüzyıllarca kültürümüzün çok önemli bir parçası olan çeşmenin başında kadınların yaşantılarını, o günleri bizzat yaşamış kadınlar ile görüşerek açığa çıkarmak ve bu yaşantıları toplumsal cinsiyet ve mekân ilişkisi bağlamında incelemektir. Araştırmanın yöntemi, nitel araştırma yöntemlerinden, özellikle yazılı belgelerin yetersiz kaldığı durumlarda kullanılabilen ve bugüne kadar kendisine söz hakkı verilmemiş kişilere söz hakkı verilmesine imkân veren sözlü tarih (oral history) yöntemidir. Veri toplama aracı ise, sözlü tarih araştırmalarında sıklıkla kullanılan mülakat tekniğidir. Çalışma grubunu Erikli Köyü'nde 1950 yılı ve sonrasında doğmuş ve yaşamış, 80'li yıllara kadar köy hayatını, su tesisatları olmadığı için de çeşme kültürünü bizzat deneyimlemiş 16 kadın oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile belirlenen 16 kadın ile, görüşmeler öncesi hazırlanan mülakat kılavuzu rehberliğinde yüz yüze, gerektiğinde birkaç kez görüşülmüş ve elde edilen verilere içerik analizi uygulanmıştır. Görüşmelerden elde edilen vurgulardan kodlar, kodlardan kategoriler, kategorilerden de temalar elde edilmiştir. Buna göre çeşmenin köy yaşantısında çok önemli bir mekân olduğu, özellikle genç kadınların hayatında çok büyük bir yeri olduğu görülmüştür. Su taşıma işinin oldukça zor bir iş olduğu, süreklilik arz ettiği, kadınların bu ihtiyacı aksatmadan karşılamak için ne gerekirse yaptığı ve bu ihtiyacı karşıladığı da görülmüştür. Bununla birlikte çeşmeden su taşıma işinin toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında tamamen kadınlara ait olduğu, çeşmenin genç kadınların her gün bir araya gelerek sosyalleştiği bir mekân olduğu ve çeşmenin su temini dışında yeni işlevler de kazandığı, çeşmeyi kadınların bu denli yoğun kullanımının mekânın üretimi teorisi kapsamında ele alınabileceği görülmüştür. Çeşme kültürünün Türkiye'nin birçok bölgesinde yaşanmış ortak bir kültür olduğunu düşünüldüğünde, birçok farklı boyuttan bu yaşantıları açığa çıkararak günümüzle ilişkilendiren çalışmaların artmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çeşme Başı Kültürü, Çeşme ve Mekân, Çeşme ve Kadın, Toplumsal Cinsiyet, Sözlü Tarih

ABSTRACT

The aim of this study is to reveal the lives of women at the fountain, which has been a very important part of our culture for centuries before water installations came to our cities and villages, by interviewing women who lived those days personally, and to examine these lives in the context of gender and space relations. The research method is one of the qualitative research methods, the oral history method, which can be used especially in cases where written documents are insufficient and allows people who have not been granted the right to have a say to date to be given the right to speak. The data collection tool is an interview technique that is often used in oral history research. The working group consists of 16 women who were born and lived in Erikli Village in 1950 and after, experienced village life personally until the 80s, and fountain culture because there were no water installations. With 16 women determined by criterion sampling, one of the purposeful sampling methods, face-to-face interviews were conducted several times when necessary under the guidance of the interview manual prepared before the interviews, and content analysis was applied to the data obtained. Codes were obtained from the accents obtained from the interviews, categories from the codes, themes from the categories. Accordingly, it has been seen that the fountain is a very important place in village life, especially in the life of young women, it has a very big place. It has also been seen that the water transportation business is a very difficult job, it is continuous, women do whatever it takes to meet this need without interruption and meet this need. Dec Jul. However, it has been seen that the water transportation business from the fountain belongs entirely to women within the scope of gender roles, the fountain is a place where young women get together and socialize every day, and the fountain has gained new functions besides water supply, and such intensive use of the fountain by women can be considered within the scope of the production theory of space. Considering that the fountain culture is a common culture that has been experienced in many regions of Turkey, it is thought that it would be useful to increase the studies that relate these experiences to the present by revealing these experiences from many different dimensions.

Keywords: Fountain culture, Fountain and Space, Fountain and Woman, Gender, Oral History

KISALTMALAR

UNICEF: United Nations International Children’s Emergency Fund
(Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu)
TDK: Türk Dil Kurumu

TABLÖLAR

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Bilgileri	43
Tablo 2: Mülakat kılavuzu ilk hali ve düzenlenmiş/son hali	47
Tablo 3: ‘Kadınların Sorumlulukları’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 1	56
Tablo 4: ‘Kadınların Sorumlulukları’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 2	57
Tablo 5: ‘Kadınların Sorumlulukları’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 3	58
Tablo 6: ‘Kadınların Sorumlulukları’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 4	59
Tablo 7: ‘Kadınların Sorumlulukları’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 5	60
Tablo 8: ‘Kadınların Sorumlulukları’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 6	61
Tablo 9: ‘Kadınların Sorumlulukları’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 7	62
Tablo 10: ‘Erkeklerin Katılımının Azlığı’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 1	63
Tablo 11: ‘Erkeklerin Katılımının Azlığı’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 2	64
Tablo 12: ‘Erkeklerin Katılımının Azlığı’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 3	66
Tablo 13: ‘Erkeklerin Katılımının Azlığı’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 4	67
Tablo 14: ‘Erkeklerin Katılımının Azlığı’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 5	68
Tablo 15: ‘Toplumsal Normların Pekiştirilmesi’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar-Kod 1 ..	69
Tablo 16: ‘Toplumsal Normların Pekiştirilmesi’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 2 ..	70
Tablo 17: ‘Toplumsal Normların Pekiştirilmesi’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar-Kod 3 ..	71
Tablo 18: ‘Toplumsal Normların Pekiştirilmesi’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 4 ..	72
Tablo 19: ‘Geçmişin İdealizasyonu ve Nostalji’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 1 ...	73
Tablo 20: ‘Geçmişin İdealizasyonu ve Nostalji’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 2 ...	75
Tablo 21: ‘Geçmişin İdealizasyonu ve Nostalji’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 3 ...	76
Tablo 22: ‘Geçmişin İdealizasyonu ve Nostalji’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 4 ...	77
Tablo 23: ‘Geçmişin İdealizasyonu ve Nostalji’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 5 ...	78
Tablo 24: ‘Çeşme Başında Kadınların Varlığı ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 1	80
Tablo 25: ‘Çeşme Başında Kadınların Varlığı ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 2	81
Tablo 26: ‘Çeşme Başında Kadınların Varlığı ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar-Kod 3	82
Tablo 27: ‘Çeşme Başında Kadınların Varlığı ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 4	83
Tablo 28: ‘Çeşme Başında Kadınların Varlığı ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 5	84
Tablo 29: ‘Kamusal Alanın Kullanımı’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 1.....	85
Tablo 30: ‘Kamusal Alanın Kullanımı’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 2.....	86
Tablo 31: ‘Kamusal Alanın Kullanımı’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 3.....	87
Tablo 32: ‘Çeşme Başında Sosyalleşme’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 1	88
Tablo 33: ‘Çeşme Başında Sosyalleşme’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 2	89
Tablo 34: ‘Çeşme Başında Sosyalleşme’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 3	91
Tablo 35: ‘Çeşme Başında Sosyalleşme’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 4	92
Tablo 36: ‘Gençler Arası İletişim’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 1	93
Tablo 37: ‘Gençler Arası İletişim’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 2	93
Tablo 38: ‘Gençler Arası İletişim’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 3	94
Tablo 39: ‘Su taşımanın zorlukları’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 1	95
Tablo 40: ‘Su taşımanın zorlukları’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 2	97
Tablo 41: ‘Su taşımanın zorlukları’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 3	98
Tablo 42: ‘Su Taşımanın Zorlukları’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 4	99
Tablo 43: ‘Yardımlaşma’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 1	100

ŞEKİLLER

Şekil 1: Erikli Köyü Çeşmelerinin Köydeki Konumları	46
Şekil 2: Bulgular	55

GİRİŞ

Bireylerin davranışları ve karakterleri, doğumundan itibaren her an şekillenir. Bu şekillenme planlı, bir amaca yönelik olabildiği gibi, hiç beklenmedik zamanda ve şekilde, plansız da olabilmektedir. Bilindiği üzere insanların öğrenmelerinin büyük bir kısmı ‘yaşantı’ yoluyla olmaktadır (Mutlu ve Aydoğdu, 2003). Türkiye’de 70’li yıllarda dışarı/şehir merkezi ile etkileşimin daha az, bireylerin aile üyeleri ve komşuları/iş arkadaşları ile etkileşiminin daha yüksek olduğu küçük yerleşim yerlerinde de bireylerin yaşantılarının öğrenmeleri üzerindeki etkisi oldukça fazla olmuştur. Öğrenme süreçlerinin okul ile sınırlı olmadığı, okul öncesi ve okul sonrası süreçlerde de sürekli olarak devam ettiği bilinmektedir. Okulda okuma-yazma, temel işlemsel beceri gibi kazanımları elde edebilen çocukların, hayatın ne olduğu, nasıl idame ettirildiği, hangi davranışların doğru/hoş, hangi davranışların yanlış karşılandığı gibi günlük yaşam becerilerini başta aileleri olmak üzere çevrelerinden, ortak yaşam alanlarında, yani tam olarak sosyal öğrenme ile edindikleri bilinmektedir. Fidan’ın (2012) da ifade ettiği gibi, küçük ya da ilkel toplumlarda öğrenmelerin çoğu informal yolla gerçekleşmiştir. Toplumsal cinsiyet normlarının da toplumsal ve kültürel değerlere göre, diğer bir deyişle informal olarak şekillendiği bilinmektedir (Kayadibi, 2013).

Toplumsal cinsiyet rolleri, bireylerin yaşam biçimlerini, sosyal ilişkilerini ve mekânla kurdukları ilişkileri derin bir şekilde etkileyen önemli toplumsal olgular arasında yer alır. Bu roller, toplumsal yapıların ve normların bir ürünü olarak, kadınlar ve erkekler için farklı sosyal beklentiler ve davranış biçimleri oluşturur (Butler, 1990). Judith Butler’ın Toplumsal Cinsiyet Belası (Gender Trouble) adlı eserinde belirttiği gibi, toplumsal cinsiyet, yalnızca biyolojik farklılıklara dayanan bir kategori değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel süreçler tarafından inşa edilen performatif bir kimliktir. Butler’a göre toplumsal cinsiyet, sürekli yeniden üretilen bir eylemdir ve bu süreçte mekânsal düzenlemeler önemli bir rol oynar (Butler, 1990).

Bu bağlamda, Henri Lefebvre’nin mekânın toplumsal olarak üretildiğini ve toplumsal ilişkilerle şekillenen dinamik bir alan olduğunu savunan Mekânın Üretimi (The Production of Space) teorisi öne çıkmaktadır, (Lefebvre, 1991). Lefebvre ‘ye

göre, mekân yalnızca fiziksel bir varlık değil, aynı zamanda toplumsal yapıların, güç dinamiklerinin ve ideolojik süreçlerin yansıması olarak toplumsal cinsiyet rollerinin de yeniden üretildiği bir yapıdır. Mekân, toplumsal cinsiyet normlarının nasıl şekillendiğini ve bu normların bireylerin günlük yaşam pratiklerini nasıl etkilediğini anlamak için kritik bir kavramdır. Butler'ın toplumsal cinsiyetin mekân aracılığıyla yeniden üretildiğine dair görüşleri ile Lefebvre'nin mekânın toplumsal yapılar tarafından üretildiğine dair teorisi, toplumsal cinsiyetin mekânsal düzenlemeler aracılığıyla nasıl pekiştirildiğini daha iyi anlamamıza olanak tanır. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyetin yalnızca bireyler tarafından değil, aynı zamanda içinde bulundukları ve etkileşimde bulundukları mekânlar aracılığıyla da sürekli olarak yeniden üretildiği söylenebilir.

Bu noktada, Doreen Massey'in mekânın toplumsal cinsiyetle nasıl kodlandığını ve bu kodlamaların mekânsal pratiklerde nasıl tezahür ettiğini ele alan çalışmaları önem kazanmaktadır. Massey (1994), Mekân ile ilgili şeylerin Mekânın yalnızca fiziksel haliyle değil, içerdiği toplumsal ilişkiler ile birlikte ele alınmanın gerekliliğini vurgular. Yine Massey (1994), mekânın toplumsal cinsiyet kimliklerinin oluşumunda aktif bir rol oynadığını savunur. Ona göre, mekânsal düzenlemeler, toplumsal cinsiyetin inşa edilmesinde ve sürdürülmesinde kritik bir etkiye sahiptir. Massey'e göre, mekânsal ayrışma, toplumsal cinsiyetin inşa edilmesinde ve sürdürülmesinde kritik bir rol oynar (Massey, 1994). Özellikle kırsal alanlarda, belirli mekânlar kadınlara ve erkeklere atfedilen toplumsal roller doğrultusunda farklı anlamlar kazanır ve bu ayrışma, mekânın nasıl deneyimlendiği üzerinde derin etkiler yaratır. Massey'in bu görüşleri, toplumsal cinsiyetin mekân aracılığıyla nasıl sürekli olarak yeniden üretildiğini anlamamıza yardımcı olurken, bu süreçlerin bireylerin günlük yaşamlarını nasıl şekillendirdiğini daha geniş bir bağlamda ele almayı sağlar.

Erikli Köyü gibi geleneksel yapısını büyük ölçüde koruyan yerleşimlerde, bu mekânsal yansımaların izlerini sürmek, toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl inşa edildiğini ve nasıl yeniden üretildiğini anlamak açısından kritik öneme sahiptir. Kırsal alanlarda toplumsal yapıların daha geleneksel ve hiyerarşik olması, bu bölgelerde mekânsal ayrışmanın daha belirgin olmasının temel nedenlerinden biridir (Başaran ve Çelik, 2021). Kadınlar ve erkekler için belirlenen sosyal roller, kamusal ve özel

alanların keskin bir şekilde ayrışmasına yol açar (Gündüz-Hoşgör & Smits, 2008). Kadınların mekânsal hareketliliği ev, avlu veya belirli sosyal rollerle tanımlanan mekânlarla sınırlandırılır (Kandiyoti, 1997). Bu sınırlamalar, kadınların kamusal alana katılımını kısıtlar ve toplumsal cinsiyet rollerinin mekânsal olarak nasıl şekillendiğini daha belirgin hale getirir. Kandiyoti (1997: 60), bunun gibi sonuçları kadınları doğrudan etkileyen yaşantıların kapsamlı bir çözümleme beklediğini, bu çözümlemelerin ise saha çalışmalarına dayalı olmak zorunda olduğunu ifade etmektedir. Bu çalışma da bu amaca hizmet etmeyi amaçlamış ve kapsamlı bir saha çalışmasının verilerini ortaya koymuştur.

70'li yılların Türkiye'sinde köylerdeki sosyalleşme ortamlarının nereler olduğu, bu sosyalleşme ortamlarını kimlerin ne şekilde kullandığı, bu mekânlarda bilgi aktarımlarının olup olmadığı, eğer oluyorsa bireylerin ne tür öğrenmeler yaşadığı ve bu öğrenmelerin hem o günlere etkilerinin neler olduğu hem de ne kadarının günümüze aktarıldığı çok önemli bir sorudur. Bu araştırma alanı da, toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl aktarılacak yüzyıllarca devam edebildiği ile ilgili araştırma sorularına yanıt bulunabilecek zeminlerden biridir. Mutlu da (2021) bu tür mekânların toplumsal cinsiyet normlarının da aktarıldığı yerler olduğunu ifade etmektedir.

Kırsal alanlarda kadınların günlük yaşam pratikleri, özellikle kamusal mekânlar olan köy çeşmeleri gibi alanlarda belirginleşir. Köy çeşmeleri, tarihsel olarak su temini için kullanılan yerler olmanın ötesinde, kadınların toplandığı, sosyalleştiği ve toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği mekânlar olarak hizmet etmiştir (Alver, 2010). Bu mekânlar, kadınlar için kamusal alanın bir uzantısı haline gelirken, erkeklerin genellikle uzak durduğu ve dolayısıyla "kadın mekânı" olarak algılanan yerler haline gelmiştir (Topçu, 2017).

Çalışmanın amacı:

Bu araştırma, Bilecik ili Bozüyük ilçesi Erikli Köyü'nde yaşamış kadınların, çeşme başı yaşantıları üzerinden toplumsal cinsiyet rollerinin mekânsal yansımalarını sözlü tarih yöntemiyle incelemeyi; bu bağlamda, kadınların gündelik yaşam pratikleri,

mekân kullanımı ve sosyal etkileşimlerinin toplumsal cinsiyet normları çerçevesinde nasıl şekillendiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma, Erikli köyündeki kadınların çeşme başı yaşantıları üzerinden toplumsal cinsiyet rollerinin mekânsal yansımalarını incelemeyi amaçlamaktadır. Çeşme başı, yerel bağlamda kadınların günlük yaşamlarının önemli bir parçası olan ve sosyalleşme, dayanışma, iş bölümü gibi toplumsal cinsiyet rolleriyle sıkı sıkıya bağlı bir mekân olarak dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, su taşıma, çamaşır yıkama ve diğer günlük pratikler, yalnızca fiziksel bir ihtiyaçtan öte, toplumsal cinsiyet rollerinin görünür hale geldiği ve pekiştiği alanlar olarak değerlendirilmektedir.

Sözlü tarih yöntemiyle yürütülen bu araştırma, kadınların çeşme başındaki yaşantılarını ve bu yaşantıların toplumsal cinsiyet normlarıyla nasıl örtüştüğünü ve bu normları nasıl şekillendirdiğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Çeşme başı gibi mekânlarda gerçekleşen sosyal etkileşimler, yalnızca toplumsal cinsiyet dinamiklerini etkilemekle kalmaz, aynı zamanda mekânsal cinsiyet ayrışmasının da belirleyici unsurlarını oluşturur. Bu çalışmada, geleneksel normlar ve toplumsal beklentilerin kadınların rolünü nasıl tanımladığı ve bu rollerin nesiller boyunca nasıl aktarıldığı da incelenecektir. Araştırma kapsamında aşağıda belirtilen temel sorulara odaklanılacaktır:

Araştırma Soruları:

1. Kadınların köy yaşantısındaki ve çeşme başındaki günlük pratikleri toplumsal cinsiyet rollerinin pekişmesine nasıl katkıda bulunmaktadır?
2. Geleneksel normlar ve toplumsal beklentiler, kadınların çeşme başındaki rollerini ve bu rollerin nesiller arası aktarımını nasıl etkilemektedir?
3. Kadınların çeşme başındaki yaşantıları, mekânsal cinsiyet ayrışması ve kamusal alan kullanımı bağlamında nasıl şekillenmektedir?
4. Çeşme başı yaşantılarının kadınlar arasında oluşturduğu sosyal etkileşimler toplumsal cinsiyet dinamiklerini nasıl etkilemektedir?

5. Çeşme başındaki deneyimler, kadınların toplumsal cinsiyet rollerine karşı direnç geliştirmesi bakımından nasıl bir rol oynamaktadır?

Bu sorulara verilen yanıtlar, Erikli köyündeki kadınların günlük yaşamları üzerinden toplumsal cinsiyet normlarının mekânsal yansımalarına ışık tutacak ve bu normların yerel düzeyde nasıl şekillendiğini ve sürdürüldüğünü anlamamıza yardımcı olacaktır.

Çalışmanın Önemi:

Bu çalışmanın önemi, toplumsal cinsiyet rollerinin mekânsal düzenlemeler aracılığıyla nasıl şekillendiğini ve pekiştirildiğini anlamaya yönelik sunduğu özgün bakış açısında yatmaktadır. Bozüyük gibi geleneksel yapısını koruyan bir yerleşimde, kadınların çeşme başı yaşantılarını inceleyerek, toplumsal cinsiyet normlarının nasıl inşa edildiğini, bu normların mekânla nasıl iç içe geçtiğini ve nesiller boyunca nasıl aktarıldığını ortaya koymak, bu araştırmanın en önemli katkılarından biridir.

Bu araştırma, toplumsal cinsiyetin yalnızca bireysel davranışlar değil, aynı zamanda mekânsal düzenlemeler tarafından da sürekli olarak yeniden üretildiğini göstererek, toplumsal cinsiyet çalışmaları ve mekân teorisine katkı sunmayı amaçlamaktadır. Araştırmanın temelini oluşturan sözlü tarih yöntemi, bizzat o dönemi yaşayan kadınların kendi ifadeleriyle toplumsal cinsiyet normlarını ve mekânsal pratikleri belgelemekte, bu sayede, tarihte bir daha yaşanması mümkün olmayan deneyimlerin son tanıklarından elde edilen bilgilerle toplumsal bellek ve mekân arasındaki ilişkiyi derinlemesine anlamamıza olanak tanımaktadır.

Bu çalışma, toplumsal cinsiyetin mekânla nasıl şekillendiğini, mekânın da toplumsal cinsiyet rollerini nasıl yeniden ürettiğini açığa çıkararak, hem teorik hem de pratik düzeyde önemli bir boşluğu dolduracak ve bu alanda gelecekteki çalışmalara bir kaynak oluşturacaktır. Ayrıca bu çalışmanın su taşıma gibi artık ihtiyaç duyulmayan ve yapılmayan bir iş ile günümüz arasında önemli bazı toplumsal değişim süreçlerini aydınlayabileceği, yeni araştırmaların hangi yönlerde yoğunlaşmasının yararlı olabileceği konusunda ipuçları verebileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, Bilecik ili Bozüyük ilçesine bağlı Erikli Köyü'nde yaşayan kadınların mekânsal (çeşme) deneyimlerini incelemeye odaklanmaktadır. Araştırma, belirli bir yer ve zamana ait toplumsal cinsiyet normlarını ve bu normların mekân üzerindeki etkilerini derinlemesine anlamayı hedeflemektedir. Çalışma, yalnızca kadınların perspektifine odaklanarak, bu bağlamda kadınların sosyal ve mekânsal deneyimlerini derinlemesine keşfetmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, araştırma, mekânsal ayrışmanın ve toplumsal cinsiyetin özel bir bağlamdaki etkilerini anlamaya yönelik bir çalışma olarak ele alınmalıdır. Araştırmanın bulguları, yalnızca belirli coğrafi ve tarihsel bağlama özgü olarak değerlendirilmelidir.

Kuramsal Çerçeve

Toplumsal cinsiyet rolleri, bireylerin yaşam biçimlerini, sosyal ilişkilerini ve mekânla kurdukları ilişkileri derin bir şekilde etkileyen toplumsal olgulardır. Bu roller, toplumsal yapıların ve normların bir ürünü olarak şekillenir ve bu süreçte mekân, toplumsal cinsiyetin inşa edilmesinde kritik bir rol oynar. Judith Butler'ın performatif toplumsal cinsiyet teorisi, cinsiyetin biyolojik farklılıklara dayanan bir kategori değil, toplumsal ve kültürel süreçler tarafından sürekli olarak yeniden üretilen bir kimlik olduğunu savunur (Butler, 1990). Butler'a göre toplumsal cinsiyet, bireylerin eylemleri aracılığıyla yeniden ve yeniden inşa edilir; bu süreçte mekânsal düzenlemeler de toplumsal cinsiyetin performatif doğasını pekiştirir.

Henri Lefebvre'nin Mekânın Üretimi (The Production of Space) teorisi, mekânın toplumsal olarak üretildiğini ve toplumsal ilişkilerle şekillenen dinamik bir alan olduğunu savunur (Lefebvre, 1991). Lefebvre, mekânın yalnızca fiziksel bir varlık olmadığını, aynı zamanda toplumsal yapıların, güç dinamiklerinin ve ideolojik süreçlerin yansıması olarak toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği bir yapı olduğunu öne sürer. Bu perspektif, mekânın toplumsal cinsiyet normlarının nasıl

şekillendiğini ve bu normların bireylerin günlük yaşam pratiklerine nasıl etki ettiğini anlamak için kritik bir araç sağlar. Butler'ın toplumsal cinsiyetin mekân aracılığıyla yeniden üretildiğine dair görüşleri ile Lefebvre'nin mekânın toplumsal yapılar tarafından üretildiğine dair teorisi, toplumsal cinsiyetin mekânsal düzenlemeler aracılığıyla nasıl pekiştirildiğini ve yeniden üretildiğini daha iyi anlamamıza olanak tanır.

Doreen Massey ise, mekânın toplumsal cinsiyetle nasıl kodlandığını ve bu kodlamaların mekânsal pratiklerde nasıl tezahür ettiğini ele alır. Massey'e göre, mekân toplumsal cinsiyet kimliklerinin oluşumunda aktif bir rol oynar; mekânsal düzenlemeler, toplumsal cinsiyetin inşa edilmesinde ve sürdürülmesinde kritik bir etkidir (Massey, 1994). Özellikle kırsal alanlarda, belirli mekânlar kadınlara ve erkeklere atfedilen toplumsal roller doğrultusunda farklı anlamlar kazanır ve bu ayrışma, mekânın nasıl deneyimlendiği üzerinde derin etkiler yaratır. Massey'in bu görüşleri, toplumsal cinsiyetin mekân aracılığıyla nasıl sürekli olarak yeniden üretildiğini anlamamıza yardımcı olurken, bu süreçlerin bireylerin günlük yaşamlarını nasıl şekillendirdiğini daha geniş bir bağlamda ele almayı sağlar.

Bu kuramsal çerçeve, çalışmanın amacını şekillendiren ve araştırma sorularının temelini oluşturan teorik arka planı sunmaktadır. Erikli Köyü gibi geleneksel yapısını büyük ölçüde koruyan yerleşimlerde, toplumsal cinsiyetin mekânsal yansımalarını incelemek, bu normların nasıl inşa edildiğini ve sürdürüldüğünü anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir. Kırsal alanlarda toplumsal yapıların daha geleneksel ve hiyerarşik olması, mekânsal ayrışmanın belirgin hale gelmesinin temel nedenidir. Kadınlar ve erkekler için belirlenen sosyal roller, kamusal ve özel alanların keskin bir şekilde ayrışmasına yol açar. Bu süreç, toplumsal cinsiyet normlarının mekânsal olarak nasıl şekillendiğini ve bu normların bireylerin günlük yaşam pratiklerini nasıl etkilediğini anlamada önemli bir bağlam sunar.

Çalışma, Erikli köyündeki kadınların çeşme başı yaşantılarını, mekânsal düzenlemeler ve toplumsal cinsiyet normlarının bu bağlamda nasıl pekiştirildiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Çeşme başı, kadınların toplandığı, sosyalleştiği ve toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği bir mekân olarak hizmet etmektedir.

Bu bağlamda, bu araştırma, su taşıma, çamaşır yıkama gibi günlük pratiklerin yalnızca fiziksel bir ihtiyaçtan öte, toplumsal cinsiyet rollerinin görünür hale geldiği ve pekiştiği alanlar olarak nasıl işlev gördüğünü ortaya koymayı hedeflemektedir.

Araştırma, sözlü tarih yöntemiyle yürütülmekte olup, bizzat o dönemi yaşayan kadınların ifadeleriyle toplumsal cinsiyet normlarını ve mekânsal pratikleri belgelemektedir. Bu yöntem, tarihte bir daha yaşanması mümkün olmayan deneyimlerin son tanıklarından elde edilen bilgilerle toplumsal bellek ve mekân arasındaki ilişkiyi derinlemesine anlamamıza olanak tanır. Bu bağlamda, bu çalışma hem teorik hem de pratik düzeyde önemli bir boşluğu doldurmayı ve toplumsal cinsiyetin mekânla nasıl şekillendiğini, mekânın da toplumsal cinsiyet rollerini nasıl yeniden ürettiğini açığa çıkarmayı amaçlamaktadır.

Sonuç olarak, bu kuramsal çerçeve, toplumsal cinsiyet ve mekân arasındaki ilişkiye dair derin bir anlayış geliştirilmesine katkıda bulunacak ve bu alandaki çalışmalara yeni bir perspektif kazandıracaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ALANYAZIN TARAMASI VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde toplumsal cinsiyet ve mekân ilişkisi ve bu bağlamda kırsal mekânlarda toplumsal cinsiyet ele alınacak ve konuyla ilgili yapılan çalışmalar sunulacaktır.

1.1.TOPLUMSAL CİNSİYET VE MEKÂN İLİŞKİSİ

1.1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Mekân Kavramları

Cinsiyet kavramı, ilkel çağlardan günümüze kadar sadece biyolojik/anatomik farkları ifade etmekle kalmamış, yeni anlam ve yakıştırmalarla şekillenmiştir. Tarihsel süreçte cinsiyet kavramına biyolojik anlamının yanı sıra toplumsal bir anlam yüklenmeye başlamıştır (Vatandaş, 2007). Toplumların yaşam şekilleri, alışkanlıkları ve kültürlerine göre cinsiyetlere yükledikleri anlamlar günden güne değişmiş ve birikimli bir şekilde aktarılmıştır. Bu durum ise cinsiyet kavramının, biyolojik anlamından uzaklaşarak sosyolojik yanını ilgilendiren bir hal almasıyla, 50’li yıllardan başlayarak ‘toplumsal cinsiyet’ kavramından söz edilmeye başlanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu iki kavram literatürde ‘sex’ ve ‘gender’ kelimeleri ile ifade edilmekte, cinsiyet (sex) biyolojik yapı anlamına gelirken toplumsal cinsiyet (gender) cinsiyetlere yüklenen anlam ve beklentileri ifade etmektedir (Yılmaz, 2018; Ünver ve Demirli, 2022). Başka bir deyişle cinsiyet kavramı biyolojik duruma işaret ederken, toplumsal cinsiyet kavramı toplumların cinsiyetlerden ne beklediğine işaret etmektedir.

Toplumsal cinsiyet, erillik ve dişillik kavramlarının toplum tarafından kurulmuş versiyonu olarak açıklanmaktadır. Örneğin Akın ve Demirel (2003) toplumsal cinsiyet kavramını toplumun bireyleri nasıl gördüğü, nasıl algıladığı, nasıl davranmasını beklediği ile ilgili bir kavram olarak açıklamaktadırlar. Bora’ya göre (2005) toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak ataerkil gelenek tarafından kurgulanmış beklenti ve inançları ifade etmektedir. Benzer şekilde Özaydınlık da (2014) bu beklentilere işaret etmekte, kişinin neler yapabileceği, neler giyebileceği, nereden- kime- nasıl davranabileceğini ifade eden kodlar olduğunu ve bu duruma ‘toplumsal

cinsiyet' denildiğini belirtmektedir. Burada cinsiyetin doğuştan gelen, doğumla gelen bir durum olmasına karşın, toplumsal cinsiyetin tamamıyla sonradan ortaya çıkan ve gelişen bir olgu olduğu göze çarpmaktadır. Yılmaz (2018: 4), 'toplumsal cinsiyet insan icadıdır' diyerek bu kavramın doğuştan gelen özelliklerden bağımsız olduğunu belirtmekte, sonradan insan düşünceleri ve yorumları ile oluştuğunu ifade etmektedir. Özetle toplumsal cinsiyet terimi, kadın ya da erkek olarak davranmayı öğrenmekten çok daha fazlasını ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet, toplumsallaşma sürecinde tekrar tekrar inşa edilmekte, kültürlere ve zamanlara göre farklılıklar göstermektedir.

Simone de Beauvoir'ın "kadın olarak doğulmaz, kadın olunur" cümlesi de, cinsiyetin biyolojik temelinden ziyade toplum tarafından nasıl inşa edilerek şekillendirildiğine dikkatleri çeken, durumu kısa ve öz olarak ifade eden, alan yazının en önemli tespitlerindendir (Bora, 2012). Cinsiyet rollerinin doğuştan gelmediğini, yaşantı yoluyla edinildiğini kitaplarında tartışan ve ispatlayan Beauvoir, bu yönüyle ikinci dalga feminizme yön veren kişi olarak kabul edilir (Tuğrul, 2019). Toplumun kadınlığı/erkekliği tanımladığı, her cinsiyete bazı rolleri yakıştırdığı ve bu cinsiyetlere sahip bireylerin neyi yapıp yapamayacağını belirlediği, düzenli olarak denetlediği bilinmektedir. Bunlarla birlikte toplumsal cinsiyet, hangi cinsiyetten olanların hangi Mekânları kullanıp hangilerini kullanamayacağını da düzenlemek istemekte, mekân kullanımında da varlığını hissettirmektedir (Alkan, 2005). Dolayısıyla toplumsal cinsiyetin yer/mekân ile de bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Toplumsal hayatın farklı alanlarında toplumsal cinsiyet normları ile karşı karşıya kalan kadınların, hayatlarını devam ettirdikleri ortamlarda da rastgele bulunmadıkları, mekân kullanımının yazılı olmayan bazı kurallarla toplumsal olarak inşa edildiği fark edilmektedir. Nitekim Alkan (2005:197), mekânsal ayrışmaların başlangıcında toplumsal cinsiyetin de olduğunu görmek gerektiğini, erkekliğin ve kadınlığın yeniden üretiminde mekânın kritik bir rolü olduğunu ifade etmektedir.

Mekân kavramı, sadece doğal ortamları ve bu ortamın doğal kaynaklarını çağrıştırsa da, üzerinde yaşayan kişilerden bağımsız olarak anlamlandırmaya çalışmanın ve tanımlamanın eksik olduğu bir kavramdır. Kullanılma amacına göre birçok farklı tanımla yapılmış olan mekânı, her disiplin kendi içinde farklı bir şekilde tanımlayabilmektedir (Solak, 2017). Tarihi Antik Yunan'a dayanan bu kavram, başlarda yalnızca yer ile ilgili tanımlanırken, sonraları felsefi olarak da ele alınan,

yalnızca sabit bir yer olup olamayacağı tartışılan bir duruma gelmiştir. Mekân, fiziksel varlığının yanı sıra, sosyokültürel etkilerin de üzerinde belirleyici olduğu, kendine has bir dili olduğunu ifade etmenin mümkün olduğu bir yerdir (Öztürk ve Benek, 2018). Mekânın yer olup olmadığı tartışması da alan yazında oldukça kapsamlı bir tartışma olmakla birlikte, konumuzun dışında kalan boyutlarına burada yer verilmeyecektir. Özetle mekân, var olan dili ile üzerinde yaşayan toplumların genel özellikleri hakkında bilgi veren, kaydettikleri ile bir hafızası olduğundan bahsedilebilen, üzerinde yaşayan toplum tarafından şekillendirilerek sürekli değişen bir yerdir. Diğer bir deyişle mekân, insanların, kurumların ve yapıların sürekli etkileşimiyle şekillenen her türlü ortamın genel adıdır (Okur, 2023). Kültürle, zamanla, toplumsal kabullerle ve beden gibi olgularla sürekli etkileşim halinde olması mekânı, sosyal bilimlerin yakından ilgilendiği konulardan biri haline getirmektedir (Karmaz ve Şenol, 2020). Korkmaz ve Allmer de (2000) mekân ve cinsiyetin ortak özelliklerinden birinin toplum tarafından şekillendirilmek olduğunu ifade ederek bu iki olgunun bu ortak özelliğine vurgu yapmışlardır.

50’li yıllara kadar yalnızca düzlemsel olarak tanımlanan mekânın, sonrasında somut anlamının yeterli olmadığı, soyut özellikleri ile de ilişkilendirilerek çok yönlü tanımlarının yapılması ihtiyacı belirginleşmiştir (Çağ,2021). Bu çok yönlülük özellikle mekân ve kişiler arası etkileşimi içermektedir. 60’lı yılların sonlarından itibaren artan mekân çalışmalarında, mekânın toplumsal yapı ile ilişkisi gözler önüne serilmeye başlanmış ve David Harvey, Henri Lefebvre ve Manuel Castells gibi düşünürler tarafından mekânların içinde yaşayan bireylerden bağımsız düşünülemeyeceği savı ortaya atılmıştır (Şengül, 2001).

1.1.2. Henri Lefebvre’nin Mekânın Üretimi Teorisi

Mekân ile ilgili felsefi düşüncelerden mekânı sistematik bir şekilde incelemeye geçişin en önemli temsilcisi olarak kabul edilen Lefebvre, mekânın toplumdan bağımsız düşünülemeyeceğini net bir şekilde dile getirmiştir (Avar, 2009). Lefebvre (2014: 56) mekânın yalnızca bir üretim ortamı değil, aynı zamanda kendisinin de üretilen bir ürün olduğunu, bu üretimin ise toplumsal ve zihinsel üretim olmak üzere iki şekilde olduğunu ifade etmektedir. Yine Lefebvre’ye göre (2014:82) mekân statik değildir, sürekli değişmektedir ve bu değişim çift yönlüdür. Mekânın şekillenmesi

içinde yaşayan bireyler tarafından sağlanırken, mekân da bu bireyleri ve bu bireylerin yaşantılarını şekillendirmektedir. Avar (2009), Lefebvre'nin mekân çalışmalarının sadece kuramsal ve soyutlama düzeyinde kalmadığını, aynı zamanda bu çalışmanın dünyayı değiştirmek için mekânı ve toplumu değiştirmek gerektiği düşüncesiyle temellenen Marksist bir politik proje olduğunu ifade eder. Bu ifade, mekânın değişmesiyle toplumda mutlaka değişimler başlayacağını ve toplumun içindeki değişimlerin mekâna ve mekân kullanımına yansıtılacağını görülmesi açısından oldukça önemlidir.

Mekânın, üzerinde yaşayan kişilerin yaşantıları ile beraber ele alınıp ilişkisel bir şekilde açıklandığında anlamlı olacağını belirten Lefebvre (2014), bir mekânın herkes tarafından aynı algılanmadığını da ifade etmektedir. Aynı zamanda mekân kavramının Marksist gelenekten gelen ürün, üretim, üretmek kavramları bağlamında ele alındığında bu kavramlardan yalnızca biriyle açıklamanın eksik kalacağı tespiti oldukça önemlidir. Bu durumu kavramsallaştırmak amacıyla *yaşanan mekân - algılanan mekân - tasarlanan mekân* şeklindeki üçlü mekân üretimi tasarımı ortaya atan Lefebvre, bu kavramların bilimsel olarak birbirinden ayrılmış olsa da gerçekte birbirinden ayrılamaz olduklarını belirtmiştir (Lefebvre, 2014). Bu da, bu üçünü bütüncül olarak ele alacak yeni bir mekân teorisi üretimini zorunlu kılmıştır. 'Mekânın Üretimi' adlı çalışması ile bu teoriyi temellendiren Lefebvre, mekâna dair her şeyi en ince ayrıntısıyla tartışmış ve bu konudaki eksikliğin giderilmesi bağlamında alan yazına büyük bir katkı sunmuştur.

Mekânın sosyal olarak üretilmesinin kişiler aracılığıyla olduğu, kişilerin ise bunu bedenleri aracılığıyla yaptığı bilinmektedir. Lefebvre de (2014: 210) mekânın bedeni, bedenin mekânı şekillendirmesini 'mekânsal beden' kavramıyla açıklamakta, bir bedeni ya da bir mekânı açıklamak için mutlaka mekân-özne-beden üçlüsüne aynı anda bakılması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bedenin mekân açıklamaya dâhil olması ise, dolaylı olarak cinsiyeti işin içine katmakta ve biyolojik cinsiyetten ziyade toplumsal cinsiyetin sesinin gür çıktığı bir durumla karşı karşıya kalınmaktadır.

Bireylerin nerede ve nasıl davranacağını çerçevesini çizen toplumsal cinsiyet, hangi cinsiyetin nerelerde bulunup bulunamayacağını da belirleyicisi olmuş, mekân

ile toplumsal cinsiyet ilişkisi günden güne karmaşıklaşmıştır. Kadının mekân kullanımına ilişkin araştırmalar ise feminist coğrafya çalışmacılarının öncülüğünde, sosyoloji, tarih, psikoloji gibi ilgili bilim dallarının kesişiminde incelenmiş ve kadının mekân kullanım pratikleri ile toplumsal cinsiyet ilişkisi gözler önüne serilmiştir (Korkmaz ve Allmer, 2010). Saygılıgil (2013), aile veya cinsiyetler arası iş bölümüne dair bir çalışma yapılmak istendiğinde, aile içinde yaşanan iktidar mücadelesi ve görev dağılımlarını, bu yaşantıların geçtiği mekânları, Lefebvre'nin tanımladığı haliyle mekân anlayışından bağımsız olarak düşünmenin zor olduğunu ifade etmektedir. Schick'e göre de (2016) mekânlar insanların mekânsal deneyimleri ile var olmaktadır. Schick (2016), mekânın benlik ve kimlik ile bir bütün olduğunu dolayısıyla mekânın da birey gibi cinsiyeti olduğunu, kadınların ve erkeklerin aynı mekânda farklı deneyimlere sahip olduğunu belirtmektedir.

1.2.TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE MEKÂNSAL AYRIŞMA

1.2.1. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Mekânsal Pratikler

Bireylerin içinde yaşadığı toplumun kültürü; o toplumda yaşayan bir erkeğin ve bir kadının nasıl düşüneceğine ve nasıl davranacağına ilişkin beklentileri ortaya koymakta, kadın ve erkeği yapılandıran özellikleri ana hatlarıyla belirlemektedir (Akın ve Demirel, 2003). Diğer bir deyişle, insanlar dişi veya erkek biyolojik cinsiyeti ile doğarlar fakat yetiştirilirken toplumun kendilerinden beklediği cinsiyetlerine özgü roller çerçevesinde kız veya erkek çocuk olmayı öğrenerek büyürler (Terzioğlu ve Taşkın, 2008). Birey, doğup büyüdüğü ailenin, içerisinde yaşadığı toplumsal çevrenin ve aldığı eğitimlerin etkisiyle, kız ve erkek çocuk olmaya uygun roller öğrenip bu rolleri benimsemekte ve biyolojik cinsiyetinin yanı sıra zamanla toplumsal cinsiyet kimliğini de edinmektedirler.

Toplumsal cinsiyet rolleri, toplum tarafından belirlenen beklentilerin bireyler tarafından zamanla içselleştirilerek, davranış ve yaşantı halini almasıdır (Ünver ve Demirli, 2022). Dolayısıyla mevcut yaklaşımla, bu ikili rol sisteminde bir rol ya erkek rolüdür (eril rol) ya da kadın rolüdür (dişil rol) (Vatandaş, 2007). Bireyler zamanla kendilerine uygun görülen rolleri sergilemekte, sergiledikçe takdir ve değer görmekte, takdir ve değer gördükçe de bu rolleri benimsemekte ve pekiştirmektedirler (Yılmaz, 2018).

Bilinen en eski toplumlarda, toplumsal cinsiyet rollerinin doğmasında ve zamanla kalıcı hale gelmesindeki en önemli etkenin kadınların ‘doğum yaparak üreme’ özelliğine sahip olması olduğu düşünülmektedir (Marangoz, 2019; Utar, 2023). Bu doğum yapabilme özelliği ile kadın ve doğa arasında bir bağ kurulmuş, kadının doğa ile ilgili işleri üstlenmesinin gerekliliği gibi bir çıkarım yapılmıştır. Doğum yaparak bakıma muhtaç bir bireyi dünyaya getirmiş olmanın bir sonucu olarak kadınlar evlerinde o bakıma muhtaç çocuğu/çocukları ile ilgilenirken, erkekler bu zamanı yapılması gereken “diğer işleri” yaparak geçirmiştir. Buradaki diğer işlerden kasıt genellikle evden farklı bir yerlere gitmeyi, uzun süre beklemeyi (avlanma, yakacak temini, yeni bir yaşam alanı bulma gibi) gerektiren, erkeklerin evin dışında yaptığı ve bir süre sonra ‘erkek işi’ olarak anılacak işlerdir (Vatandaş, 2007; Yılmaz, 2018). Utar’a göre (2023) erkekler bu işleri yaparken kadınlar, gerek iyileşme süreçleri gerekse yeni doğan bebeğin ihtiyaçları sebebiyle uzun bir süre ev içinde kalmak zorunda olduklarından bu süre boyunca evin içinde yapılması gereken işleri de halleden bireyler olmuşlardır. Kadınlar ev işlerinde ustalık kazandıkça zamanla bu işler kadın işi olarak, bu işlerin yapıldığı mekânlar ise kadına ait mekânlar olarak görülmeye başlanmıştır (Özdemir, 2019). Bu da yönetim ve otorite gibi işlerin erkekten beklendiği, yönetim merkezlerinin zamanla erilleştiği; kadının işinin evi, ailesi, çocukları ile ilgili işler olduğunun düşünüldüğü ve zamanla evin dışıl kabul edildiği bir düzenin kurulmasına ve perçinlenmesine, mekânların cinsiyetler arasında bu ekseninde kullanımının yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır (Özgüç, 1998).

Ev içi ve ev dışı ayrımı, cinsiyetler arası mekânsal ayrışma anlamında ilk ayrışma olarak kabul edilmektedir (Bora, 2012). Chesters (2012) burada, ev içini ‘özel alan’, ev dışını ‘kamusal alan’ olarak adlandırmakta ve rol paylaşımının bu alanlara göre yapıldığını ifade etmektedir. Chesters (2012) ayrıca kamusal alanın eril, özel alanın dişil olduğunu, kamusal alanda yapılması gereken işlerin erkeğe ait, özel alanda yapılması gereken işlerin kadına ait olduğunun düşünüldüğünü ifade etmektedir. Kamusal alan kavramı ile ilgili Habermas (2004), kamusal alanda devlet işleri de olduğundan ve bu devlet işleriyle ailesi adına erkeğin muhatap olmasından dolayı özel alanın kamusal alanın gerisinde kalmaya mahkûm olduğunu, bu sebeple cinsiyetler arası eşitsizliğin açılmaya başladığı noktalardan birinin bu özel alan-kamusal alan

ayrımı olduğundan bahsetmektedir. Alkan ise (2005), özel alanı eleştirel bir bakış açısıyla eşitsizlik, bağımlılık ve yaşamı sürdürme gereksinimlerini karşılama alanı olarak ifade etmektedir. Özel alan-kamusal alan ayrımında özel alanın sınırlılık, kamusal alanın ise özgürlük ile ilgili çağrışımları alan yazında sıklıkla vurgulanan, feminist teorinin de fark edilmesini istediği ve eleştirdiği önemli noktalardan biridir.

Utar'a göre (2023) kadınların doğurganlık özelliği bu iş paylaşımını doğuran bir özellik olarak görülse de cinsiyete dayalı iş bölümü, aslında içgüdüsel bir durum değil amaçlı faaliyetlerin sonucudur. Yaman (2017), cinsiyete dayalı iş bölümünü yalnızca biyolojik sebeplere bağlamanın doğru olmadığını, bu paylaşımın ataerki bir toplumsal sistemde bilinçli ve planlı şekilde korunmak istendiğini ifade etmektedir. Mekân kullanımını da tamamıyla etkileyen ataerki kökenli bu ayrışmalar, zamanla toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştirerek, toplumsal cinsiyetin yeniden üretilmesinde çok önemli bir rol oynamıştır (Çağ, 2021).

Artan nüfusla birlikte, mekâna dair çalışmalar daha çok kent ve kentleşme ile ilgili olarak ele alınmaya başlanmıştır. Kentleşmenin mekân kullanımı açısından sonuçlarından biri kadınların eve kapanması olmuştur. Kent planlayıcıların çoğunlukla erkek olması, kenti kullanacak olan kişilerin erkekler olacağının varsayılmasıyla, kadınların istek ve beklentilerine uygun olmayan, erkeklerin istek ve ihtiyaçlarına hizmet eden mekânlar tasarlanmıştır (Kaypak, 2014). Kentlerin planlamaları ve kullanımı her zaman cinsiyete göre olmasa da, kentlerin çoğunlukla eril olarak tasarlandığı, kadınların kent kullanımı açısından ikincil durumda olduğu ve kadınların kullanımında bazı engeller olduğu bilinmektedir (Tosun ve Hiçdurmaz, 2022). Bu durum mekân kullanımına dair cinsiyete dayalı farklılıklar oluşmasına temel hazırlamıştır.

Mekân kullanımına dair cinsiyetler arası farklılaşmayı Massey (1999, 129), kadınların ve erkeklerin aynı mekâna ilişkin deneyimlerinin birbirinden oldukça farklı olabileceği şeklinde ifade etmektedir. Benzer şekilde Kaypak da (2014), cinsiyetçi roller ve toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler nedeniyle kentlerin kadınlar ve erkekler tarafından farklı deneyimlenen yerler olduğunu belirtmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin kökleşmesi, kadınları kentlerin kamusal alanından uzaklaştırırken

erkekleri daha çok kamusal alanlarda olmaya doğru itmiştir. Benzer şekilde bu roller kadınları evin içine, ev gibi kapalı ortamlara yaklaştırırken, erkeklerin evde ve ev ile ilgili işlerde geçirdikleri zaman giderek azalmıştır. Bu durum zamanla evin kadının mekânı olmasına yol açarken, kadınların ev dışında görünür olmaması hatta ev dışı mekânların kadın için güvenli olmamasıyla sonuçlanmıştır (Korkmaz ve Allmer, 2010). Mumcu ve Yılmaz (2016) kentsel açık mekânların kullanımında kadınlarla erkeklerin farkını ortaya koymayı hedefledikleri çalışmalarında kentsel açık mekân kullanımı bakımından kadınların aleyhine büyük bir eşitsizlik olduğunu tespit etmişlerdir. İlgili literatürde ‘cinsiyetlendirilmiş kamusal alan’, ‘cinsiyetlendirilmiş açık alan’, ‘cinsiyetlendirilmiş mekân’ gibi kavramlar kullanılmaya başlanmış ve bireylere rol ve sorumluluk biçen toplumsal cinsiyetin, mekânlara da uygun katılımcılar biçmeye başladığı, mekânların inşa ve sürekliliğinde önemli bir rol oynadığı tespit edilmiştir.

1.2.2. Kırsalda Yaşam ve Kırsal Mekânlarda Toplumsal Cinsiyete Dayalı İş Bölümü

Türk Dil Kurumu köyü ‘belediye teşkilatına sahip olmayan, ortak veya özel malları bulunan, nüfusu iki binden aşağı olan, genellikle tarımsal alanda çalışılan, konutları ve öteki yapıları bu hayata uygun yerleşim birimi; köylük yer, köy yeri, karye’ şeklinde tanımlamaktadır (TDK, Erişim tarihi: 22.04.2024). Köy adı verilen bu yerleşim yerlerinde yaşayan, fiziki ve sosyal yaşantısı bahsi geçen ‘köy’ içinde olan, genellikle tarım ve hayvancılık ve el emeği üretimler ile uğraşan kişilere ise ‘köylü’ denilmekte, köylülerin ortak bir yaşam kültürü oluşturma ve hayatı paylaşma bakımından sıkı bir ilişki içerisinde olduğu bilinmektedir.

Şehirler dışında kalan yaşam alanlarının tamamını ifade etmek için kullanılan ‘kır’ kavramı ise, içerisine köyleri, ormanları, tarım arazilerini de alan çok daha geniş bir kavramdır. Genel itibarıyla kalabalık ve nispeten gelişmiş şehir hayatının dışında kalan, yapılan işlerin usulü bakımından daha gelenekçi olunan hayat ‘kırsal hayat’ şeklinde isimlendirilmektedir (Arslan ve Arslan, 2015). Yerleşim yerlerini ‘kentsel’ ve ‘kırsal’ olarak ikiye ayıracak olursak, kırsal alanların daha az nüfusuyla, daha fazla fiziksel arazi engelleriyle ve acil hizmetlere erişimde kısıtlılıklarıyla kentsel alanlara

göre daha dezavantajlı olduğunu söylemek mümkündür (Temiz ve Yenigül, 2021). Bu dezavantajlar ise kırsal kesimde yaşam tarzını etkilemiş, kendine özgü iş yapma ve çözüm üretme tarzlarını geliştirmesini gerektirmiştir. Tarım ürünlerinin aile üyelerinin ve hayvancılık ihtiyaçlarının durumuna göre belirlenmesi, mevsimsel süreçlerin iyi takip edilmesi ve imece usulü çalışma bunlardan bazılarıdır. Bunlarla birlikte kırsalda yaşayan kimseler, bölgesel iş fırsatlarına göre de yaşam ve çalışma alışkanlıkları benimseyebilmektedirler (Arslan ve Arslan, 2015).

Köylerde/kırsalda en sık yapılan işlerin başında ise tarım ve hayvancılığın geldiği bilinmektedir. Bu işlerin her ikisi de, sosyoloji biliminin öncülerinden kabul edilen İbn Haldun'un 'zaruri meslekler' kategorisinde ele aldığı, birbiriyle iç içe geçmiş, insanın yeme içme gibi en temel ihtiyaçlarını karşılaması için yapması gereken, geçimin öncelik olduğu işlerdir. Köylerde planlı ve istikrarlı bir şekilde, sürekli olarak yapılan bu tarım ve hayvancılık işlerinde kadın ve erkek birlikte çalışmaktadır (Şahin, 2022; Makal, 2011; Arslan, 2004 ve Türkkahraman ve Şahin, 2010). Yaşar (2007) ve Arslan ve Arslan (2015) da kırsal yaşamda işleri kimin yaptığı konusunda yaptıkları çalışmalarında genel olarak kırsal yaşamda kadın ve erkeğin her işi birlikte yaptığı sonucuna ulaştıklarını ifade etmişlerdir.

Bununla birlikte kırsal yaşam, gereksinimler ve zorluklar sebebiyle işbirliği ve dayanışmayı daha çok gerektiren bir yaşam türüdür (Akkaya ve Usman, 2010). Bu gereklilik ise imece kültürünün devamlılığını sağlayan en önemli unsurdur. Bu kültür günümüzde hemen hemen unutulmuş olsa da, son yüzyılda yaygın olarak kullanılmış bir iş yapma şeklidir. Kandiyoti de (1997: 66) kadınların akraba komşu topluluğuyla örgütlü bir şekilde çapalama gibi işler yaptığını ifade etmektedir. İmece usulünde mevsimsel olarak hız kazanmış işlerde komşularla, akrabalarla ya da diğer tanıdıklarla işin zamanı geçmeden birlikte çalışılarak işler bitirilir. Bir nevi insan gücü kiralama ya da emanet alma şeklinde olan bu usulde borç, yine kritik bir zamanda insan gücü olarak geri ödenir. Bu usul, çoğu zaman kadın ve erkeğin birlikte çalıştığı, iş paylaşımı yaptığı bir çalışma şeklidir ve kadının ikincilleştirildiği ortamlardan biri olmaya ve kadının vasıfsız/karşılığı ödenmeyen işler yapmasına zemin hazırlamaya çok müsaittir. Fakat bu ikincilleşme durumunun kırsal yaşamda ve kentsel yaşamda tam olarak aynı olmadığı da ilgili çalışmalarda belirtilmektedir. Biraz daha açmak

gerekirse, kentsel yaşantıda etkileri daha çok görülen kadının ikincilleştirilmesi durumunun kırsal kesimde yaşayan kadınlar için benzer olmadığı ve kırsalda kadınların sosyal hayattan kopmadan kadın-erkek ilişkilerini doğal bir havada devam ettirdikleri ifade edilmektedir (Yaşar 2007; Taylan, 2009; şahin, 2022). Dönemden döneme değişen şartlarla beraber kadının kültürel anlayış ve etkilerle kimi zaman toplumdan soyutlandığı, kimi zaman kısıtlamalara maruz kaldığı görülse de, kırsal kesimde yaşayan kadınların geleneksel yaşantısına büyük oranda devam ettiği görülmektedir (Yaşar, 2007; Kılıç, 2013). Kandiyoti (1997: 57) bu durumu, köy düzenindeki keskin yaş ve cinsiyet hiyerarşisiyle çelişen ‘eşitleyici’ bir dinamik olarak açıklamaktadır. Fakat yine de bu eşitlik halinin, diğer rollerin eşitsiz dağılımında kadının lehine bir sonucu olamayacağı açıktır.

Aktaş (2017) toplumdaki aile yaşantısının kırsalda köyler, kentte mahalleler tarafından belirlendiğini ifade etmektedir. Türk toplumunun tarihsel süreçteki köy-aile yaşantısını, genel olarak tarım ve hayvancılıkla uğraşan ‘ataerkil’ bir toplum olarak tanımlamanın mümkün olduğu ifade edilmektedir (Arslan ve Arslan, 2015). Ataerki kelimesi ‘patriark’ kökeninden gelmekte olup, babanın yani erkeğin rolü anlamına gelmektedir. Fakat bu kelime zamanla babanın veya erkeğin hakimiyeti gibi bir anlam kazanmış, alan yazında erkeğin kadına üstün olduğu bir yaşam biçiminin genel adı olarak kullanılmıştır (Altay, 2019).  ıkış noktası çok eski zamanlara dayansa da, günümüzde hala yaşatılmaya devam eden bu düzen, kadınların ikincil konumda olmasının hem sebebi hem de sonucudur. Geleneksel ataerkil aile yapısı da yine erkeğin evin reisi olduğu, reisliğin dede, baba, erkek kardeş silsilesiyle erkekten erkeğe aktarıldığı, erkeğin sorgusuzca saygıyı hak ettiği ve son sözü erkeğin söylediği bir yapıdır (Taylan, 2009; Başar, 2009). Bu yapıda çocuklara yapacağı işler, cinsiyetine yakıştırılan/cinsiyetinden beklenen roller çerçevesinde öğretilmekte, evde ve toplumda erkek egemenliği olduğu nesilden nesile aktarılmaktadır (Taylan, 2009; şahin, 2022).

Kandiyoti (1997: 57), pek çok tarım toplumunda olduğu gibi Anadolu köy hanesinin de klasik bir ataerkillik  rneği oluşturduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde Arslan ve Arslan (2015) da, 70’li yıllarda Türkiye’de köylerde de aile yapısının ataerkil bir yapıda olduğunu ifade etmektedirler. Ataerkil yaşam biçiminde köy

yaşantısında baba figürü oldukça ön plandadır ve babaya aktif bir rol düşmektedir (Çetin, 2015). Bu ön planda olma hali daha çok geleneksel bir şekilde ve saygı gösterme/hürmet etme odaklıdır (Korkmaz, 2022). Öztürk de (2015), kırsal toplumlarda ataerkil yapı babanın mutlak otoritesini gerektiren geleneksel bir liderlikle birlikte iş sahipliği/yöneticilik şeklinde olduğunu ifade etmektedir. Her ne kadar tarım hayvancılık işlerinde kadın ve erkek birlikte çalışsa da günden güne gelişen imkânlar ve teknoloji, tarım ve hayvancılık ile ilgili işleri sürekli kolaylaştırırken bu işlere ayrılması gereken zaman da azalmakta hatta işin cinsine göre bazen bitmektedir (Gökbayrak, 2007). Buna bağlı olarak tarihsel süreçte makineleşmenin kırsalda hem kadınların hem erkeklerin işlerini hafifletmesi beklenirken, bu durumun cinsiyetler arası bir eşitsizliği gözler önüne serecek şekilde yalnızca erkeklerin iş yükünde önemli bir azalmaya sebep olmuş olması önemli bir noktadır. Özellikle tarım-hayvancılıkta erkeklerin işlerinin yerini makineler alıp erkeklerin boş vakti artarken, kadınlar için durumun böyle olmadığı, kadınların yerini makinelerin alamayacağı detaylı ve sürekli işleri yapmakta olduğu gerçeği göze çarpmıştır. Zamanla ataerkil aile yapısı da değişmeye başlamış ve bu durum kadın emeğine olan ihtiyacı azaltmamış, talebin şeklini değiştirmiş, Kandiyoti'nin (1997: 63) ifade ettiği gibi yeni kadın emeği sömürü biçimleri ortaya çıkmıştır. İlerleyen yıllarda kentte yaşamaya başlayan kırsal kadınlarının, ev içi iş yükünün sanayileşmeyle gerçekten azalıyor oluşunu ise Kandiyoti (1997: 63), ataerkil zihniyetin hâkim olduğu üretim sektörünün kendi içindeki çelişkisi olarak değerlendirmektedir.

Geleneksel aile yapısında da cinsiyetler arası iş bölümü karşımıza çıkmaktadır. Günay ve Bener'e göre (2011) geleneksel aile yapısında işler cinsiyete göre paylaştırılmaktadır. Özer'e göre (2008) de ailede işler cinsiyetler arasında paylaştırılmaktadır ve kadınların en belirgin rolleri 'anne' ve 'eş' olma, erkeklerin en belirgin rolleri ise 'karar veren' ve 'gelir getiren' olma rolleridir. Gök ve İl (2017), bu rollere kadınların ailenin duygusal ihtiyaçlarını gidermesini de eklemektedirler. Marangoz (2019) da geleneksel yaklaşımda kadınların ev içi alana ait bir özne olarak görüldüğünü ve bununla birlikte ev içi işlerin tamamen kadına ait olduğunu ifade etmektedir. Kırsal kesimde kadınların işlerinin hiç bitmediği, hem ev içi hem ev dışı işleri yaptıkları, cinsiyetçi iş bölümü gereği mevsimsel olarak biten işlerin değil her

gün mutlaka yapılması gereken işlerin kadınlara ait olduğu görülmektedir (Mutlu, 2021).

Kadınlar ve erkekler arasındaki bilinen en eski iş paylaşımı erkeklerin avcı, kadınların toplayıcı olduğu bilgisidir (Utar, 2023). Bu bilgi kabul gören en yaygın bilgilerden biridir. Erkeklerin ve kadınların toplumlarında sahip oldukları belirgin şekilde farklı roller, uzun zamandan beri sosyal olarak pekiştirilmiştir ve bu rollerin paylaşımı her toplumda benzer olarak dini veya kültürel geleneklerle haklı gösterilmektedir. Kentleşme ve küreselleşme gibi etkilerle rol paylaşımları değişime uğrasa bile, güç gerektiren işlerin erkekler tarafından, daha az güç gerektiren işlerin kadınlar tarafından yapıldığı bir iş bölümü yaklaşımı çok eski zamanlardan beri birçok farklı kültürün ortak ögesi olmuştur (Günay ve Bener, 2011).

Vatandaş (2007), cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde ilk olarak öğrenmenin, ikinci olarak ise bilişsel mekanizmaların etkili olduğunu ifade etmiştir. Cinsiyet rollerinin ayrışması bir süre sonra iş bölümünün daha belirgin olmasına sebep olmuş, cinsiyete dayalı iş bölümü günden güne daha keskin çizgilerle belirginleşmiştir. Bu paylaşım ile bazı işler erkeğe ait, bazı işler kadına ait görülmüş, herkesin kendi işini yapmasıyla hayatın devamlılığının sağladığı bir sistem kurulmuştur (Dedeoğlu, 2000). Bu paylaşıma şahit olarak yetişen çocukların da doğal olarak bu paylaşımları izlediği, bilinçli ya da bilinçsiz olarak informal şekilde bu rolleri öğrendiği ve uygulamaya/aktarmaya devam ettiği bir sürecin içine girilmiştir.

Kırsal yaşantıda rol paylaşımı birçok çalışmaya konu olmuştur. Örneğin Mutlu (2021) toplumsal cinsiyet rollerinin ev içi ve ev dışında, kamusal alanda ve özel alanda, tarım arazilerinde başlıklarıyla Bozköy örneği üzerinde detaylıca incelemiş, her birinde kadın ve erkeklerin rollerini ayrı ayrı ifade etmiştir.

Cinsiyete dayalı iş bölümü, özellikle ideolojik/kültürel temelli olduğunda kadınların aleyhine olmakta, kadınların daha fazla emek vermesi ve bu emeğin hem görülmemesi hem de hiç kimse tarafından takdir edilmemesi/ücretlendirilmemesi ile sonuçlanabilmektedir (Karakaya, 2018). Görevlerin eşit dağıtılmaması, bir tarafın sürekli olarak mağdur olmasına, psikolojik ve sosyolojik sorunlara sebep olurken,

avantajlı tarafın ise bu avantajı korumak için her şeyi mubah görmeye başlamasıyla sonuçlanmaktadır. Bu da eşitsizliğin yeniden üretilmesine ve günden güne derinleşmesine hizmet etmekte, hem bireysel hem de toplumsal olarak büyük sorunlara yol açmaktadır. Yaman (2017) bu sorunların engellenebilmesinin ön koşulunun, cinsiyete dayalı iş bölümünde görevlerin eşit dağıtılması olduğunu ifade etmektedir.

1.2.3. Kırsalda Kadın ve Erkeklerin Mekânsal Roller

Vatandaş (2007), rol kavramının bireyden beklenenlerle ilgili bir kavram olduğunu, bir yönüyle toplumsal bir yönüyle bireysel olduğunu, aslında toplumsallığın bireyde bir davranış olarak dışı vurumu olduğunu ifade etmektedir. Rol paylaşımındaki esas etkenin ise eril olmak ya da dişil olmak olduğunu belirtmektedir (Vatandaş, 2007). Bu erillik ve dişillik bireyin topluma katılımında, toplumda hangi rolleri üstleneceğinde ve ne kadar kabul göreceğinde en belirleyici faktörlerden biri olduğu bilinmektedir. Toplumsal hayatın devamlılığını sağlamak amacıyla yapılan tüm işlerin nasıl paylaştırılacağı da bu cinsiyet faktörünün etkisiyle belirlenmektedir (Bora, 2012).

Bu cinsiyet rollerinin nasıl oluşmaya başladığı, nasıl geliştiği ve nasıl köklü bir hal aldığı birçok sosyoloğun çalışmalarında yer almaktadır. Bu rollerin neler olduğu ve nasıl uygulandığı kültürel olarak farklılıklar gösterse de, temelde kabaca ataerkil yaşam tarzında birleşmektedir. Roller, uygulandıkları alan/yer ile de var olabildiklerinden, cinsiyetler arası iş bölümünün zamanla cinsiyetler arası yer/mekân paylaşımına da zemin hazırladığı bilinmektedir (Vatandaş, 2007). Kandiyoti (1997: 181), Türkiye’yi de içine koyduğu ‘klasik ataerkillik’ tarihsel bölgesinin kendine özgü yapısal özelliklerinden birinin cinsiyetlerin faaliyet alanlarının ayrışması olduğunu belirtmektedir. Bu ayrışma en eski toplumlardan itibaren, temelde ev içi/ev dışı olarak yapılan rol dağılımı ile başlayan, zamanla bazı değişimlere uğrasa da sonuç itibarıyla her şekilde kadının dezavantajlı ve mağdur olduğu bir ayrışmadır.

Bora (2012) ev ile iş yeri birbirinden ayrılana kadar kadınlarla erkeklerin yaptıkları işlerin ev içi/ev dışı şeklinde ayrışmasına gerek olmadığını, bunun yakın zamanda olmaya başladığını savunmaktadır. Fakat bu evden çıkmayı gerektiren iş

kavramını, yaşadığı yerin çok uzağında avlanmaya giden ‘avcı’ erkeğe kadar uzandırmak da mümkündür. Yine Bora (2012) avcı erkek kavramına, ava çok da sık gidilmediği, etin beslenme içindeki oranının çok düşük olduğu gerekçesiyle karşı çıkmakta, bu şekilde aktarılmasının erkek ava gittiği için kadın evde kalıyor savını destekleyerek kadınların çok eski zamanlardan beri hep evde kaldığı düşüncesinin yaygınlaşmasına hizmet ettiğini ifade etmektedir.

1.2.4. Kırsalda Bir Kadın İşi Olarak Su Taşıma

Tarım-hayvancılıkla uğraşan toplumlarda her ne kadar her işin birlikte yapılıyor olduğu ifade edilse de (Yaşar, 2007), ev ile ilgili yapılacak işlerde rol paylaşımında keskin hatlar karşımıza çıkmaktadır. Sürekli ihtiyacın karşılanabilmesi zorunluluğuyla en sık yapılan işlerden biri olan su taşıma işi, henüz su tesisatlarının olmadığı kırsaldaki evlerin rol paylaşımında, en önemli işlerden biri olmuş ve bu işi sürekli olarak ve aksatmadan yapabilmenin sorumluluğunu alabilecek bir ya da birkaç hane halkı üyesi belirlenmesi ihtiyacı doğmuştur. İlgili çalışmalar incelendiğinde, su taşıma işinin, gelenek ve kültürün uzantısı gereği, ev içi iş ve evde yapılan mutfak/temizlik işlerinin devamı niteliğinde olması gerekçesiyle ‘kadınlara ait’ görüldüğü ve yüzyıllarca kadınlar tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır (Soni-Sinha ve Yates, 2013; Topçu, 2017).

Bu işin yalnızca Türkiye’de değil, dünya genelinde de kadınlara ve çocuklara atfedilen bir görev olduğunu tespit eden birçok çalışma mevcuttur. Evde suyun bulunmadığı yerlerde, kadınlar kendi kullanımlarının yanı sıra diğer hane halkı üyeleri için de su taşımaktadırlar. Evde kullanım için su bulup getirme ve yemek pişirme, temizlik, çocuklara, yaşlılara ve hasta hane halkı üyelerine bakma gibi diğer ev işleri öncelikle kadınlar tarafından gerçekleştirildiği bilinmektedir (Kjellen ve McGranahan, 2006). Sorenson vd. (2011) de, su taşımanın birincil sorumlusunun kadınlar olduğunu ifade etmektedirler. Aynı şekilde Geere vd. (2010), Güney Afrika’nın kırsal topluluğunda en sık gözlenen su taşıyıcılarının yetişkin kadınlar (%56), ardından kız çocukları (%31), erkek çocuklar (%10) ve yetişkin erkekler (%3) şeklinde olduğunu bildirmiştir.

Bu görevin ne zamandan beri ve neden kadınlara ait olduğu çok önemli bir sorudur. Asaba ve Fagan (2015) bu durumun sebebini araştırarak, güvenli suyun teminini kadınların ana sorumluluğu olarak görmemizde cinsiyetçi dinamikler olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Crow ve Sultana (2002), su taşımayı araştırdıkları çalışmalarında yeni bir tabir olarak ‘su ve cinsiyet literatürü’ kavramını kullanmakta, su ile ilgili işlere cinsiyetler arası eşitsizlikler penceresinden bakmanın gerekliliğini vurgulamaktadırlar. Araştırmada bu literatür ‘küçük ama büyüyen’ bir literatür olarak adlandırılmış, kadınların ve kızların su taşıma işindeki durumlarının daha detaylı incelenmesi gerektiği savunulmuştur.

Şahin (2022), Türkiye’de kırsal yaşamda taşıma işlerinin erkeğe ait olduğunu belirtmesine rağmen çeşmeden eve su taşımayı bu kapsama almamıştır. Su taşıma işinin sürekli işçisi olan kız çocukları ve kadınlar, hem zamanla bu işe karşı dayanıklılık kazanmış hem de bir nebze de olsun kolaylaştırılabilmesi amacıyla zamanla bazı yöntemler geliştirmiş, su taşımaya yardımcı aletler kullanmaya başlamışlardır. Örneğin Dalyan (2009), 19.yy. Nasturi toplumlarında kadınların sosyal statüsünü araştırdığı çalışmada, suyu kadınların en yakın pınardan taşıdığını, taşırken de civarda yetişen su kabağını kullandıklarını ifade etmiştir. Yine Başaran ve Çelik (2021) Erzurum yöresinde kadınların suyu testi ile taşıdıklarını, Mutlu (2021) da Biga Yarımadasında kadınların suyu testi ile omzunda taşıdıklarını ifade etmişlerdir. Suyu kadınların taşıdığı ve taşırken bazı yöntemler kullandığını gösteren birkaç örnek fotoğraf aşağıda verilmiştir:

© UNICEF/UN017117/Shrestha

Nepal'de bir kadın evine içme suyu taşıyor.

(UNICEF, [unicef.org](https://www.unicef.org), Erişim Tarihi: 17.08.2024)

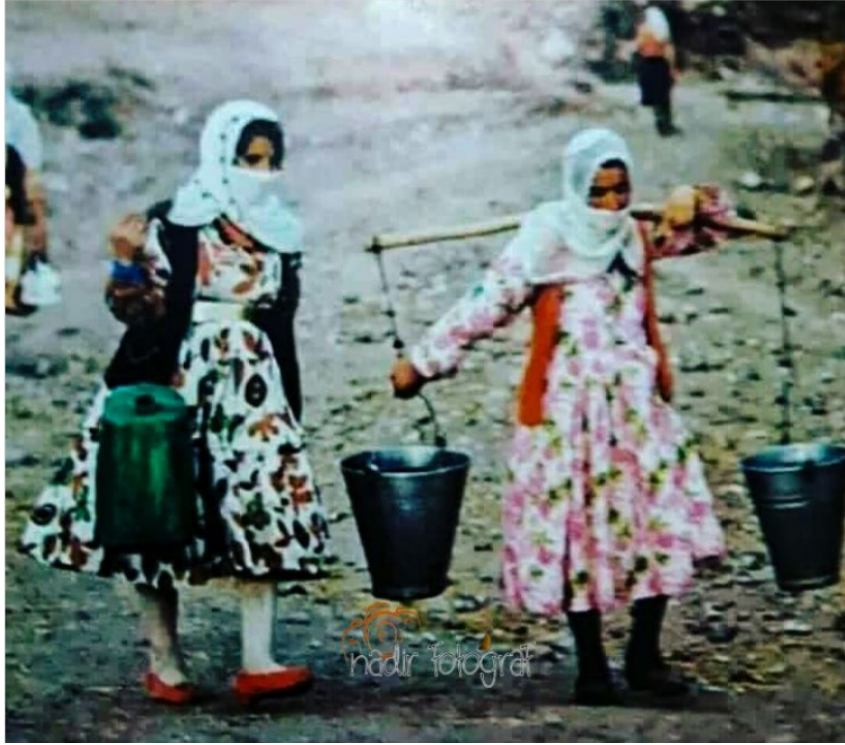
Carrying Water

([Carrying Water – Political Ecology of the World Food System — Spring 2018 \(washington.edu\)](#),

Erişim Tarihi: 17.08.2024)

(Eyüp/İstanbul, 1965, [Pin page \(pinterest.com\)](https://www.pinterest.com/pin/1000000000000000000/), Erişim Tarihi: 17.08.2024)

(80'li yıllar, Türkiye, <https://www.instagram.com/p/CnUy43TtKEE/>, Erişim Tarihi: 17.08.2024)

Kandiyoti (1997) kadınların kırsal yaşamdaki rutin, vasıfsız ve ağır işleri üstlendiklerini belirtmiştir. Su taşıma işi gerçekten de hem rutin, hem ağır hem de vasıfsız bir iştir. Su taşıma işi fiziksel zorluğu, beden için taşıdığı riskleri sebebiyle 3D (difficult, dirty, demaining) işler kapsamında, 'difficult (zor)' bir iş olarak

düşünülmektedir. Bu işin zorlukları sonucunda kadının bedenine verdiği ve verebileceği zararlar da yine alan yazında güncel olarak sıklıkla tartışılmaktadır. Kadınların suyu genellikle başlarında veya sırtlarında taşıdığını ve bunun da baş ağrılarından ve genel yorgunluktan göğüs, boyun, sırt ve bel ağrılarına kadar çok çeşitli sağlık etkilerine neden olduğu, çocukların çok fazla yürümeye bağlı olarak daha sık ishal olarak hayati riskle karşılaştığı ifade edilmiştir (Wang ve Hunter, 2010). Ayrıca su taşıma işi, bedensel yoruculuğu ve zararları yanında, su taşıyan kişi için farklı maliyetleri de bünyesinde barındırmaktadır (www.unicef.org/turkiye/en/node/2156, Erişim Tarihi: 25.06.2024). Su taşımaya ayrılan zaman, kişi için çok önemli bir maliyettir. Suyu taşıyan kişi bir çocuksa eğitim ve oyun zamanını, ister çocuk ister yetişkin olsun kendilerine, ailelerine ve dinlemeye ayırabilecekleri zamanı eksiltmektedir. Su taşırken oluşabilecek sağlık sorunlarının yanında, ulaşılan suyun ve eve getirildiğinde sahip olunan saklama koşullarının hijyen koşullarına uygun olmaması gibi ihtimallerin sonucu olarak da ciddi sağlık sorunlarının yaşanması söz konusudur. Ho vd. (2021), özellikle kırsal kesimde yaşayan kimselerin eve su ve yakacak taşıma işlerinin bu kişilerin sağlığına zararlarını, eğitim gibi fırsatları kaçırma olasılıklarının artmasını incelemişler ve su taşıyanların taşımayanlara göre hem eğitime erişimde hem de sağlığını korumada dezavantajlı durumda olduklarını tespit etmişlerdir. Tüm bu örnekler su taşımanın da zor bir iş olduğunu, sağlık problemlerine yol açabileceğini, bu işin tek bir cinsiyete yüklenmesinin eşit olmayan bir rol paylaşımı olduğunu destekler niteliktedir.

Türkiye’de en geç 90’lı yıllarda su tesisatlarının tamamlanması ile ortak çeşmeden su taşıma işi –istisnalar hariç- sona ermiştir (Özer, 2008; Topçu, 2017). Fakat dünya genelinde durum çok daha farklıdır. Dünya üzerinde su tesisatları ile sanayi devrimi sonrası hızlıca tanışan bir Avrupa, ve günümüzde hala susuzlukla mücadele eden Afrika gibi örnekler göze çarpmaktadır.

Dünya üzerinde her gün kadınların ve kız çocuklarının su taşımak için toplam 200 milyon saat harcadıklarının ifade edildiği 29 Ağustos 2016’da UNICEF tarafından yayınlanan ‘Su taşıma işi kadınlar ve kız çocuklar için çoğu kez büyük bir zaman kaybı’ adlı raporda, UNICEF’in su, sanitasyon ve hijyen küresel başkanı Sanjay Wijesekera’nın şu cümleleri çok önemli bir gerçeğe dikkatleri çekmektedir:

“Bir düşünün; 200 milyon saat, 8,3 milyon gün ya da yaklaşık 22.800 yıl demektir. Sanki taş devrinde bir kadın kovasıyla su getirmeye gidiyor ve 2016 yılına kadar evine geri dönemiyor... Bu uzun süre içinde dünyanın ne kadar yol almış olduğunu şöyle bir düşünün... Bu süre içinde kadınların neler başarabileceğini düşünün...”

Aynı zamanda raporda geçen “Eğer yaşanılan yerde su yoksa ve dışarıdan getirilmesi gerekiyorsa, bunun bedelini kayıp zaman ve fırsatlarla ödemek zorunda kalanlar kadınlarımız ve kız çocuklarımız oluyor” ifadesi, su taşıma işinin evrensel olarak kadınlara ve kızlara tahsis edildiğinin kanıtı hükmündedir. Su taşıma işinde kadınlar ve erkekler arasındaki rol dağılımının ‘orantısız’ olduğunun ifade edildiği raporda, kadınların her gün su taşıma işine ayırdığı sürenin, erkeklerin bu işe ayırdığı süreden daima fazla olduğu, hatta bazı ülkelerde bu oranın 9/1 olacak kadar fazla olduğu ifade edilmiştir. Bu sürenin kadının kendisine, ailesine, çocuklarına ve diğer işlere ayırabileceği süreyi kısalttığı ve kadın için çeşitli riskler barındırdığı da raporda ifade edilmektedir.

1.3.KIRSAL SOSYAL MEKÂN OLARAK KÖY ÇEŞMELERİ

1.3.1. Köy Çeşmelerinin Tarihsel ve Sosyal Önemi

Su, insan hayatının olmazsa olmaz temel elementlerindendir. Yaşamın kaynağıdır. İlkel yaşamda da, yerleşik hayata geçildiğinde de insanlar için suya kolay ulaşabilme daima öncelik olmuştur ve yaşam suyun etrafında şekillenmiştir (Özkartal, 2015). En eski din ve kültürlerde yaşamın asli unsuru kabul edilmiş, Hint mitolojisinde, Yunan mitolojisinde, edebiyat alanında önemli kabul edilen birçok destanda sudan ‘yaşamın kaynağı’ olarak bahsedilmiştir (Özsoy, 2009). İnsan vücudunun suya gereksinim duyma hali, yaşantısını suya kolay ulaşabilir olacak şekilde tasarlamayı zorunlu kılmış, insanları sürekli olarak bu probleme yönelik çözüm önerileri geliştirmek zorunda bırakmıştır. Özellikle tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan toplumlar için su, olmazsa olmaz bir kaynaktır (Oymak, 2010). Su tarımın devamlılığını, tarımın devamlılığı ise hayvancılığın devamını sağlamakta, bu ikisi birlikte insan yaşamının

devamlılığının temelini oluşturmaktadır. Tüm bu nedenlerle su, ilk insandan bugüne en temel ihtiyaçlardan biri kabul edilmektedir (Uludağ, 1994).

Suyun hayatın merkezinde yer alması, tarihsel süreçte değişen ve gelişen hemen hemen her şeyde etkisini göstermiştir (Özer,2008). Yerleşik hayata geçme ve iskan (yerleşme) durumlarında başlarda su kaynağına yakın yere yerleşme öncelik iken, zamanla artan nüfus bunun mümkün olmasını zorlaştırmış ve yerleşilen yere suyu getirme fikri benimsenmeye başlanmıştır. Suyu hem yeryüzüne çıktığı noktada koruyabilme, hem kaynaktan kolayca alabilme hem de yerleşim yerine getirebilme ihtiyacı ise bu işin mimari planlamasını gerektiren en önemli adımlardan biri olmuştur (Yalılı ve Akal Solmaz, 2004). Su mimarisinin tarihsel sürecine bakıldığında ilk çeşme benzeri yapının M.Ö. 3000’li yıllarda Babiller tarafından yapıldığı kabul edilmektedir (Büyükkol, 2017). Yine tarihi Eski Mısır’a kadar uzanan sulama kanalları ve modern barajların o günkü hali olan, su toplama alanı oluşturmak amaçlı yerleştirilen bentler karşımıza çıkmaktadır. Bunları sırasıyla pişmiş toprak borular ile su taşıma işlemleri, su kemerleri, sarnıçlar, sebiller ve selsebiller takip etmiştir (Ünver ve Önge, 1981; Güngör,2021). Kentleşmeyle birlikte zorunluluk haline gelmeye başlayan su taşıma işlerinde önceleri daha çok basit oluklar aracılığı ile taşınan su, zamanla özel bir düzenleme ile boşa akmayacak şekilde korunabileceği yapılar içinde taşınmaya başlanmıştır. Kurulan bu düzeneklere su tesisatı, ucundaki yapılara da çeşme denilmiştir (Uludağ, 1994). Özer (2008) çeşmeyi, borularla gelen suyun ucundaki musluktan yalağa (küçük su haznesine) aktığı yapı olarak tanımlamaktadır. Tel (2021) ise çeşmeyi, estetik ve fonksiyonel amaçlarla kullanılan, civardaki insanların su ihtiyacını karşılayan yapılar olarak nitelemiştir. Bu yapı insanların sürekli ihtiyaç duydukları suya ulaşmaları için, büyüklüğü ve yapılış amacı konumuna, suyun miktarına ve çevrenin nüfus yoğunluğuna göre değişebilen, genellikle üstü kapalı olmayan ve herkesin kullanımına açık bir alana inşa edilmekte ve civarıyla birlikte genel olarak çeşme, çeşme başı, çeşme önü, çeşme yanı gibi isimlerle isimlendirilmektedir.

Çeşme kelimesi Farsça’dan dilimize geçmiş bir kelime olup, ‘göz’ anlamına gelen çeşm kelimesinden türetilmiştir (Ünver ve Önge, 1981; Büyükkol, 2017). Burada göz kavramı ile yeraltından gelen suyun tam yeryüzüne ulaştığı, açıldığı nokta ima

edilmektedir. Bir kavram olarak tanımlamak gerekirse, çeşme, suyun yeryüzüne ulaştığı noktayı ima etmekle birlikte, bu kaynak noktasının suyu daha rahat alabilecek şekilde bir miktar düzenlenmesi amacıyla ortaya çıkan yapıya verilen addır.

Mimaride çeşmelerin birçok farklı açıdan ele alındığı, yapılış amacına göre, yapılış tarzına göre, inşa edildiği döneme göre veya konumlarına göre isimler aldığı görülmektedir (Uçar, 2016; Büyükkol, 2017; Koçyiğit, 2019; Güngör, 2021). Ayrıca çeşmelerin süslenme sanatına göre de isimler aldığı, alan yazında mimarlık ve sanat tarihi alanlarında, çeşmelerin büyük bir önem arz ettiği görülmektedir. Çeşme adı verilen, ortak kullanıma hizmet eden yapıların, M.Ö. 3000’li yıllardan beri farklı şekil ve formlarda inşa edildiği, bu inşa formlarının yıldan yıla değiştiği, çeşme hangi amaçla kullanılacaksa o amaca uygun yeni inşa metotları geliştirildiği ifade edilmektedir (Mutlu, 2021). Bu formlar günümüzde tarihçiler, sanat tarihçileri, arkeologlar ve ilgili tüm bilim insanlarının araştırmaları ile açığa çıkarılmakta ve elde edilen veriler analiz edilerek anlamlandırılmaktadır. Günümüze ulaşamayan birçok çeşme olduğu bilinmekle birlikte, günümüze ulaşan ve son birkaç yüzyılda kullanıldığı düşünülen çeşmelerin en çok şu sebeplerle kullanıldığı ilgili alan yazında göze çarpmaktadır:

- ☐ Su temini
- ☐ Yaban hayatına katkı
- ☐ Meydan/ buluşma
- ☐ Yönlendirme
- ☐ Yer belirleme (Özer, 2008)

Bulut ve Atabeyoğlu (2007) bunlara ek olarak çeşmenin işlevlerine ‘kültür aktarımı’ ve ‘turizme katkı’ maddelerini de eklemektedir. İçmek, kullanmak, yararlanmak ve başkalarını da yararlandırmak üzere, su ve su ile ilgili işler ve bu işlerin yapılma tarzı zamanla toplumların kültüründe kendine has bir yer oluşturmuştur (Ulusoy & Köymen, 2022). Bu kültür zamanla ‘çeşme başı kültürü’ olarak anılmaya başlanmıştır (Topçu, 2017). Özer (2008) de çeşmelerin buluşma işlevinde bahsedilen buluşanların genellikle kadınlar olduğunu vurgulayarak, çeşme başı kültürünün gerek

su taşıma gerek sosyalleşme bağlamında kadını merkeze alan bir kültür olduğunu ifade etmiştir.

1.3.2. Kırsal Sosyal Mekân Olarak Köy Çeşmeleri

Geçmişte insanların bir araya geldiği mekânlar, günümüzden farklı olarak fiziki görüşmelere imkan tanıyan, yüz yüze etkileşimin olduğu mekânlardı. Özellikle Türkiye'nin bazı bölgelerinde köyden şehre göçlerin henüz çok yoğun olmadığı, köylerde tarım, hayvancılık, ormancılık gibi faaliyetlerle uğraşan kişilerin çoğunlukta olduğu 60'lı ve 70'li yıllarda, köylerdeki insanların sürekli iletişim halinde oldukları ortamlardan biri de çeşme başıdır. Çeşmenin zorunlu işlevi olan su temini ve bunun dışındaki diğer işlevleriyle kırsal yaşamda çeşmeyi merkeze alan bir yaşantı göze çarpmaktadır. Türk kültüründe de çeşmelerin çok önemli bir yere sahip olduğunu belirten Yeler ve Yeler (2021), hem konargöçer döneminde hem de yerleşik hayata geçtikten sonra Türkler için suyun, dolayısıyla çeşmenin hayatın merkezinde yer aldığını, ya bir çeşme bularak ya da bir çeşme inşa ederek hayatlarını devam ettirdiklerini ifade etmişlerdir. Sağır (2016) da çeşmelerin, başlarda su almak amacıyla inşa edilse de, zamanla buluşma, konuşma, dertleşme, kaynaşma ve haberleşme merkezi haline geldiğini, bu yönüyle toplumda çok ayrı bir yeri olduğunu belirtmiştir.

Çeşmenin buluşma ortamı olması işlevi, bahsi geçen işlevler arasında 'örtük işlev' olarak da ifade edilebilecek, çeşmenin bir kamusal-sosyal mekân olması ile ilgili bir işlevdir. Zorunluluk olan su taşıma işinin bir yandan da sosyalleşmeye zemin hazırladığının fark edilmesiyle, su taşımaya gitme işi sosyalleşmek amacıyla evden çıkma fırsatına dönüşmüş, bir süre sonra 'çeşme başı kültürü' olarak anılabilecek bir yaşantı ortaya çıkmaya başlamıştır (Topçu, 2017; Şahin, 2022). Bu yaşantı, bakıldığında su almaya gelmiş kişilerin, suyu alırken çeşme başında yaptıkları, yaşadıklarıyla bir süre sonra çeşmenin bir sosyalleşme alanı olmasıyla sonuçlanması olarak tanımlanabilir (Yıldız ve Yüksek, 2008). Sadece su alıp dönme işlevine ilaveten çeşme başı, halı/kilim yıkamak gibi çeşitli sebeplerle çeşmeye giden kişilerin, birbirlerini gördüğü, tanıştığı, konuştuğu, haberleştiği, bilgi alışverişinde bulunduğu, sosyalleştiği ve eğlendiği yer olmaya başlamıştır (Yıldız ve Yüksek, 2008).

Çeşme, yalnızca bir yapı olmakla sınırlı kalmamış, tarihin eski çağlarından günümüze kadar ulaşan, o bölgede yaşayan kişilerin kültür ve yaşam zenginliğini aktaran önemli nesnelerden biri olmuştur (Büyükkol,2017). Çeşme, evlerde su tesisatının olmadığı köy yaşantısında zamanla o kadar önemli bir yere sahip olmuştur ki, herkesin her gün defalarca gitmesiyle yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Topçu, 2017). Çeşmenin günlük hayattaki bu etkisi, toplumsal yaşantının yansımaları olan resimde, müzikte, edebiyatta görünür olmaya başlamış, bu görünürlüğü ise bu yaşantıların nesiller boyu artarak yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır (Demirkaya, 2015). Örneğin Abalı (2022), Ferdi Tayfur'un 'Çeşme' şarkısının neden bu kadar etki yarattığını incelediği çalışmasında, bu durumun en önemli sebeplerinden birinin, şarkı sözlerinin 50'li yılların sonlarında başlayan ve hızla artan köyden kente göçler sonrasında kentte yaşamaya başlayan köylülere kır hayatını anımsatan dizeler barındırması olduğunu tespit etmiştir. Benzer şekilde köy yaşantısında sıkça söylenen manilerde, türkülerde, şiirlerde çeşme ve çeşme başı yaşantıları sıklıkla yer almış, hem o günlerde bu yaşantılara sahip kişilerin hislerine tercüman olmuş hem de bu kültürün gelecek nesillere aktarılmasına hizmet etmiştir.

Kadınların çeşme yaşantılarına yönelik olarak Erzurum yöresine ait bir türkü olan 'Testiyi aldın kızım' isimli türkü, çeşme yaşantılarının su temini işinden daha farklı işlevleri de olduğunu göstermektedir. Türkünün bir kesiti aşağıdaki gibidir:

Ana:

Testiyi aldın kızım
Çeşmeye vardın kızım
Gittin ki tez gelesin
Nerede kaldın kızım

Kız:

Testiyi aldım ana
Çeşmeye vardım ana
Yıkılası çeşmede
Mendilim kaldı ana

Ana:
Çeşmeye vardın kızım
Suyu doldurdun kızım
Yıkılası çeşmede
Sen kimi gördün kızım

Kız :
Çeşmeye vardım ana
Suyu doldurdum ana
Yıkılası çeşmede
Mahmud'u gördüm ana

...

Başaran ve Çelik'in (2021) bu çalışmasında, çeşmeye su almaya gitmenin kadınların günlük işlerinden biri olduğu, genç kadınların eş bulmalarının da çeşme başı yaşantılarıyla sağlanabildiği görülmektedir. Edebiyat alanında çeşme ile ilgili birçok çalışma olduğu, çeşme ile ilgili mani ve türkü gibi edebi eserlerin çok fazla sayıda olduğu da alan yazında görülmektedir.

1.3.3. Mekânın Sosyal Üretimi ve Kadınlar

Mekânın cinsiyet ile ilişkisinin daha çok kamusal alanın erkeklere, özel alanın kadınlara ait görülmesi şeklinde uygulandığı kültürlerde, kadınların ev içi işlerle vaktinin büyük bir kısmını geçirdiği, başka bir deyişle yaşamının ev içi ile sınırlandırıldığı bilinmektedir (Mutlu, 2021). Bu bağlamda çeşme, kadınların evden çıkmasına olanak sağlayan, sosyal ilişkilerini canlı tutmaya ortam hazırlayan fakat bununla birlikte bu sosyalleşmenin bedeli olarak sürekli su taşıma işini kadının omuzlarına yükleyen bir araç konumundadır. Köy çeşmesi, kırsal sosyal bir Mekân olarak, kadınların özgürce kullanabildiği bir kamusal alan olması bakımından çok önemli bir yere sahiptir (Topçu, 2017). Kadınlar çeşme başında sürekli etkileşim halinde, aktif ve dinamiktir. Benzer şekilde çeşme de kadınlar olduğu sürece aktif ve dinamiktir. Burada bir mekân üretimi durumu karşımıza çıkmaktadır.

Lefebvre'nin mekânın üretimi teorisi bağlamında düşünüldüğünde çeşmenin, kadınların yaşantıları ve pratikleri ile şekillenen, yeniden üretilen ve sosyal aktifliği ile bir anlam kazanan bir mekân olduğu düşünülebilir. Kadınların çeşme ile ilgili tüm iş ve davranışları, çeşmeyi canlı ve anlamlı yapmakta, çeşmenin de kadınların her birinin hayatını şekillendirmekte, etkilemekte ve üretmekte çok büyük bir rolü olduğu görülmektedir. Lefebvre'nin mekânın üretimi teorisi kadın-çeşme ikilisi bağlamında düşünüldüğünde, bu ikilinin bu teoriye güzel bir örnek olabileceği fark edilmektedir.

Böyle bir mekânda kadınların neler yaptığı, neler yaşadığı, neler konuştuğu ve neler öğrendiği çok önemli bir araştırma konusu olup, çeşme başı yaşantılarının aydınlatılmasının kadınların var olma ve kendini ifade etme çabası bağlamında incelenmesi, çeşme ve kadın ilişkisinin toplumsal cinsiyet ve mekân ilişkisi ile doğru bir şekilde ortaya koyulabilmesi çok önemlidir.

1.4. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Mutlu (2021), 'Bozköy'de Kadın ve Erkeğin Mekân Kullanımında Toplumsal Cinsiyet Roller: Etnoarkeolojik Bir Yaklaşım' adlı çalışmasında Biga Yarımadasında bulunan Bozköy'deki yaşantıda mekân kullanımında toplumsal cinsiyet rollerini etnoarkeoloji yöntemini kullanarak açığa çıkarmayı hedeflemiştir. Bu çalışmada, Bozköy'e 1960'lı yıllar itibariyle su tesisatının gelmeye başladığı, 70'li yıllarda her eve su getirildiği, evlerde suyun olmadığı zamanlarda suyun kadınlar tarafından, en yakın çeşmeden omuzlarında taşıdıkları 15-20 kg ağırlığındaki testiler ile getirildiği belirtilmektedir. Ayrıca su almaya giden kadınların, çeşme başını zamanla sosyalleşme için bir fırsat olarak görerek daha uzun süre durmaya başladıkları, bir ev dışı alan olarak çeşmenin kadınların en çok yararlanabildiği kamusal alan olduğu ifade edilmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin özel alanda ve kamusal alanda, ev içinde ve ev dışında nasıl paylaşıldığının da detaylıca incelendiği bu çalışmada, evlerde odaların içinde bulunan banyoların hem suyunun ısıtılması hem temizlenmesi gibi işlerinin o dönemde kadına ait olması sebebiyle, erkeklerin bugün de banyo ile ilgili işlere karışmaması ve yapmaması arasındaki ilişkinin oldukça dikkat çekici olduğu ifade edilmektedir. İş bölümü yapmak yerine birçok işi yalnızca kadının üstlenmiş olması, çalışmanın önemli bulgularındandır.

Çetinkaya ve Dökeroğlu'nun (2024) 'Mekân ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Konya Kadınlar Pazarının Dönüşümü' isimli çalışması, Konya Kadınlar Pazarının kentin sosyokültürel yapısıyla birlikte nasıl bir değişime uğradığını, mekân ve toplumsal cinsiyet ilişkisi bağlamında ele almaktadır. Mekânın insanları dönüştüren ve üreten yapısının vurgulandığı bu çalışmada, kadınların hem üretici hem tüketici olduğu pazar yeri kamusal bir alan olarak ele alınmış, bu mekânın tarihsel süreçleri incelenmiştir. Araştırmacılar pazarın ilk kuruluşunda satıcıların kadınlardan oluştuğunu ama günümüzde pazarda kadın satıcı kalmadığının, tüm satıcıların (2 kadın satıcı hariç) erkek olduğunun görüldüğü belirtmişlerdir. Bu durumun kadınların kamusala katılımının azlığı sebebiyle olduğunu ve bunun da toplumsal cinsiyeti yeniden üretmeye hizmet ettiğini vurgulayan araştırmacılar, 21. yüzyılda toplumsal cinsiyet eşitliğine çok uzak durumda olduğumuzun görüldüğünü belirtmişlerdir.

Özçelik (2023), Zamanı ve Mekânı Cinsiyetlendirmek: Türkiye'de Kadın Kahvehaneleri ve Boş Zaman Hakkı' isimli yüksek lisans çalışmasında, feminist bakış açısıyla kadınlar için ayrıksı bir örnek teşkil ettiğini ifade ettiği kadın kahvehanelerini incelemiştir. Yöntem olarak hem literatür tarama hem doküman (gazete, dergi) inceleme hem de saha araştırmasının kullanıldığı çalışmada, kadınların eril mekân olarak anılan kahvehanelere de bir tepki olarak, kendilerine hiç iş yapmadan boş vakit hakkı tanıma amacıyla hayata geçirdikleri kadın kahvehaneleri incelenmiştir. Kahvehanelerin cinsiyetlendirilmiş mekânların başında geldiğinin vurgulandığı çalışmada, Türkiye'nin farklı bölgelerinde kadın kahvehanesinin farklı karşılandığı, açık olduğu sürece farklı amaç ve beklentilere hizmet ettiği ve tamamının zamanla müşteri gelmemesi sebebiyle kapandığı belirtilmiştir.

Cumur (2021), 'Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Kadın ve Mekân' adlı tez çalışmasında, kadın ve erkeklerin kent kullanımlarındaki eşitsizliği araştırmıştır. Kent kullanım haklarının söylemlerdeki kadar eşit olmadığını, Kadın dostu kent gibi isimlerle yapılan çalışmaların da bunu tam olarak sağlayamadığının vurgulandığı çalışmada veriler, Ankara'da 354 kadın ve erkeğe uygulanan anketlerle toplanmıştır. Araştırmanın bulguları kadınların kentsel mekânlardaki görünürlüğünün erkeklerden

daha az olduğunu, bunun da kültür, toplumsal kabuller ve toplumsal cinsiyet normları ile ilişkili olduğunu doğrulamıştır.

Akbaş-Arpacı'nın (2019) hazırladığı 'Kadın Bedeni, Mekân ve Hareket' isimli yüksek lisans tezinde, kadın bedeni üzerinden cinsiyetli mekân algıları ve mekânsal davranış kodları araştırılmıştır. İstanbul'da 40 kadın ile görüşerek, bu kadınların temsil gücü yüksek 18 tanesiyle ise belirli mekânlarda belirli hareketleri yapmalarının gözlemlendiği çalışmada, Kevin Lynch'in 'bilişsel haritalama' yönteminin daha kontrollü bir mekân örnekleminde uygulanmasıyla, çeşitli kadınların bu mekânlara dair zihinsel imajlarını ve aynı zamanda bu imajların kadınların öz-temsillerine ve hareketlerine etkisini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Araştırmanın bulguları, kamusal alan kullanımında ataerkinin kendisini bariz bir şekilde gösterdiğini, kamusal alana erişim ve kullanım durumlarının her kadın için farklılık gösterdiğini, kadın bedeninin de toplumsal olarak inşa edildiğini göstermektedir. Ayrıca çalışma sonucunda öneri olarak mekân-cinsiyet çalışmalarının artması tavsiye edilmiştir.

Mirzaoglu'nun (2003) yaptığı 'Güdüşlü'nün Çeşmesi: Bir Türkünün Yaratılış Hikayesi Bağlamında Tema, İcra ve Müzikal Yapı' adlı çalışmada, Aydın yöresinde bilinen ve çok yaygın olarak düğünlerde darbuka eşliğinde söylenen bir türkü olan 'Güdüşlü'nün Çeşmesi' adlı türkünün ortaya çıkışı araştırılmıştır. Verilerin görüşme yöntemiyle elde edildiği çalışmada, Güdüşlü köyünde doğup büyümüş kişiler den biri, bu türkünün araştırmanın yapıldığı yıldan 50-60 sene önce çeşme başında Kadriye abla diye bahsedilen bir köylü tarafından, kızlarla eğlenirken ilk defa söylendiğini, makamının Kadriye ablanın o anda uydurup söylediği makam olduğunu, kızların da ondan öğrendiğini, nesillerce aktarıldığını ifade etmiştir. Bu yanıyla bu araştırma hem çeşme başı kültürünün ülkemizin doğusundan batısına yaygınlığına, hem çeşme başının kadınlar için bir sosyalleşme ve eğlenme mekânı olmasına hem de çeşmenin sosyal öğrenmelere zemin hazırlama misyonunun varlığına güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Alver (2010), 'Mahalle: Mekân ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği' isimli çalışmasında, çeşmeyi mahallenin 'nadide' mekânlarından biri olarak betimlemiştir. Çeşmenin mekânsal ve mimari bir öge olmakla kalmayıp çok güçlü bir imge olduğunu

vurgulamıştır. Çeşmeye atfedilen önemin suya olan ihtiyacımızdan geldiğini, mahalle ve köylerin genelde çeşme merkezli kurulduğunu, çeşmelerin su kaynaklarının sistematik bir şekilde planlı ve israf etmeden kullanılabilmesine olanak sağlayan bir teknik olduğunu ve hayır amaçlı çeşme yaptırmak üzere vakıflar kurulduğunu belirtmektedir. Bunların yanında çeşmelerin bir görüşme-buluşma mekânı olduğunu, çeşme başının muhabbet edilen çok önemli bir iletişim ortamı olduğunu ifade etmiştir.

Altunsabak'ın (2022) 'Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Sosyal ve Kültürel Mekân Olarak Yayla; Çağlayan Yaylası Örneği' başlıklı çalışmasında, yayla işlerinin ve yaylaya çıkma süreçlerinin zorluğuna rağmen kadınların yaylaya çıkmak istemesinin yaylanın sosyalleşmeye imkân tanıdığı bulgusu, çalışmamızın açığa çıkarmayı hedeflediği araştırma sorularından biri olan su taşımanın zorluğuna rağmen kadınların çeşmeye gitmek istemesiyle paralellik göstermektedir. 10 kadın ile yarı yapılandırılmış görüşme formu ile yapılan görüşmeler neticesinde, kadınlar tarafından yaylaya ekonomik değeri ötesinde anlamlar yüklendiği, yaylanın şehirde yaşayıp tatile gelen bir kadınla o mekânı üretim amaçlı kullanan kadın için aynı anlama gelemeyeceği ifade edilmektedir. Ayrıca kadınların yaylada toplumsal cinsiyet rolleri kalıplarından çıkarak özgürleştiği, eril bir 'yaylaya çıkma' kalıbında kendilerine bir inşa alanı buldukları, birbiriyle daha keyifli vakit geçirerek mutlu olabildikleri bir alan oluşturdıkları da ifade edilmiştir.

Topuz ve Erkanlı (2016) 'Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın ve Erkeğe Atfedilen Anlamlarının Metafor Yöntemiyle Analizi' başlıklı çalışmalarında Bolu ilindeki 100 katılımcıya uyguladıkları veri toplama formuyla, katılımcıların kadın ve erkeği, dolayısıyla kadın olmayı ve erkek olmayı hangi metaforlar yardımıyla ifade etmekte olduklarını araştırmışlardır. Katılımcıların 'kadın' ı, kırılgan, bakıma ve ilgiye muhtaç, edilgen ve bağımlı, karmaşık ve anlaşılması zor, mutluluk vermesi beklenen, çalışkan ve sorumluluk sahibi ve yaşamın devamlılığını sağlayan olarak, 'erkek' i ise etken, yöneten- yönlendiren, koruyucu-kollayıcı-sahiplenici, mücadeleci, ailesinin sorumluluğunu üstlenen, mantıkla hareket eden-duygularını göstermeyen, fiziksel güç kullanabilen, öngörülemez, başına buyruk, yüceltilen, ilgi isteyen ve bencil olarak tanımladıkları sonucuna ulaşmışlardır. Çalışmanın bulgularında katılımcıların, toplumsal cinsiyetçi bakış açısının etkisinde oldukları ve ister istemez bu rollerin

devam ettirilmesine, yeniden üretilmesine hizmet ettiklerinin tespit edildiği ifade edilmiştir.

Abdurrezzak (2015), ‘Yaygın Eğitim Bağlamında Sosyokültürel İşlevleri Açısından Köy Odaları: Kastamonu Örneği’ isimli çalışmada, genelde köylerin merkezlerinde köy çeşmelerine yakın konumlandırılan, erkeklerin buluşma noktası hükmünde olan köy odalarını yaygın eğitimdeki rolleri ve özellikle sosyokültürel işlevleri bakımından incelemiştir. Çalışmada Kastamonu’nun 4 farklı ilçesinin 11 farklı köyünde saha çalışması yapılmış, 10 katılımcıdan gözlem ve mülakat teknikleriyle veriler elde edilmiştir. Araştırmaların bulgularında köy odasının bilinen ve bilinmeyen farklı işlevleri olduğu, yalnızca okulun bireyin eğitimi için yeterli olmadığı yıllarda köy odaları gibi mekânların bir yaygın eğitim merkezi gibi faaliyet gösterdiği, genellikle erkeklerin öğrenme, buluşma ve eğlenme mekânı olduğu, kültürün nesilden nesile aktarılmasında çok önemli bir yer tuttuğu vurgulanmıştır. Bu çalışmada köy odalarının bir erkek mekânı olarak düşünülebileceği, mekanın cinsiyeti bağlamında araştırılabilecek mekanlardan birinin köy odaları olduğu görülmektedir.

Sorenson, Morrisink ve Campos (2011) tarafından yapılan ‘Düşük Gelirli Ülkelerde Güvenli Suya Güvenli Erişim: Şimdiki Zamanlarda Su Getirme (Safe Access to Safe Water in Low Income Countries: Water Fetching in Current Times)’ isimli araştırmada, Multiple Indicator Cluster Survey (MICS) (Çoklu Gösterge Kümeleme Anketi) verilerine göre 44 ülkenin suya ulaşımı ve su taşıma ile ilgili verileri analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, en yaygın su taşıyıcılarının kadınlar ve çocukların olduğu tespit edilmiştir.

Tanzarn’ın (2020) ‘Kırsal Ulaşımında-Taşımacılıkta Cinsiyetin Ana Akıma Dahil Edilmesinin Dönüştürücü Etkisi: Yedi Vaka Çalışmasının İncelenmesi (Transformative Impact of Mainstreaming Gender in Rural Transport: A Review of Seven Case Studies)’ başlıklı çalışması, Gana ve Tanzanya’daki ev ile ilgili her türlü taşımacılık işinin cinsiyete dayalı iş bölümüne açığa çıkaran bir çalışmadır. Bulgular Gana’da erkeklerin kadınlara kıyasla zamanlarının yalnızca %35’ini harcadığını ve yük taşıma çabasının yalnızca %25’ini karşıladığını, Tanzanya’da ise kadınların yaptığı yolculukların toplam taşımacılık süresinin ve taşınan ton-km’nin yüzde 70’ini

oluşturduğunu ve kadınların haftada 15-30 saatlerini taşımacılık faaliyetlerine harcadığını ortaya koymaktadır.

Graham ve diğerlerinin (2016) yaptığı '24 Sahra Altı Afrika Ülkesinde Kadınlar ve Çocuklar Arasında Su Toplama Emeğinin Analizi (An Analysis of Water Collection Labor among Women and Children in 24 Sub-Saharan African Countries)' başlıklı araştırma, su taşıma işine günde 30 dakikadan fazla zaman harcadığını bildiren hanelerdeki hem yetişkinler hem de çocuklar (15 yaş altı) arasında su toplama emeğindeki cinsiyet farklılıklarını tanımlamayı ve 24 Sahra altı Afrika ülkesinde 30 dakikadan uzun su toplama sürelerinden etkilenen yetişkin ve çocukların mutlak sayısını tahmin etmeyi amaçlamıştır. Demografik Sağlık Araştırması (DHS) ve Çoklu Gösterge Kümeleme Araştırması'ndan (MICS) (2005–2012 yıllarında yapılmış anketlerden oluşan veri tabanları) elde edilen verilerin analiz edildiği çalışmada 24 ülkenin tamamında, en düşük %46 oranı ile Liberya'da, en yüksek %90 oranı ile Fildişi Sahili'nde, su toplama işinden kadınların sorumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca tüm bu ülkelerde suyu kız çocuklarının taşıma oranının erkek çocukların taşıma oranından yüksek olduğu da bulgular arasındadır.

Geere ve diğerleri (2010) 'Eysel su taşıma ve sağlığa etkileri: Güney Afrika'nın Limpopo Eyaletinde bir inceleme ve karma yöntemler pilot çalışması (Domestic water carrying and its implications for health: a review and mixed methods pilot study in Limpopo Province, South Africa) başlıklı çalışmalarında araştırmanın gerçekleştirildiği bölgede suyun kadınlar tarafından bir kap içerisinde baş üzerinde taşındığını, bu kadınların %69'unun omurga ağrısı yaşadıkları ortaya konmuştur. Ayrıca suyu taşımak için gidilen mesafe ile su taşıyanların çektiği ağrıların doğru orantılı olduğunun ifade edildiği çalışmada, su taşıma işinin kas-iskelet sistemi için oldukça önemli riskler barındırdığına dair bulgularla birlikte öneriler sunulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, çalışma grubu, çalışma ortamı, veri toplama aracı, geçerlilik ve güvenilirlik ile veri analiz yöntemi ele alınacaktır.

2.1.Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada 70’li yıllarda Bilecik ili, Bozüyük ilçesine bağlı Erikli Köyü’nde çeşme başı yaşantılarına sahip kadınların deneyimlerini açığa çıkarmak amaçlandığından; nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan ve katılımcıların geçmiş yaşantı ve deneyimlerin kaydına, deşifresine ve analizine olanak sağlayan sözlü tarih yöntemi kullanılmıştır.

Nitel araştırmalar, bireylerin, toplumların yaşadıklarını, olay ve olguları anlamak ve açığa çıkarmak amacıyla, araştırmacının bu olayın yaşandığı doğal ortamda gözlemler ya da yaşantı sahipleriyle derinlemesine görüşmeler yaptığı, bu olay ve olguları tüm detaylarıyla incelediği, açıkladığı ve yorumladığı araştırmalar olarak tanımlanabilir (Creswell ve Creswell, 2017). Yıldırım ve Şimşek’e (2018) göre de nitel araştırmalar, ortak noktası insan davranışları olan olay ya da olguların nasıl ve neden olduğuna odaklanan, bu olay ya da olguları yaşandığı ortam içerisinde çok yönlü bir şekilde anlamayı sağlayan araştırmalardır. Nitel araştırmalarda gerçek kişi ve gerçek Mekânlar vardır ve toplanan veriler sayılardan çok kelimelerdir (Işık ve Semerci, 2019). Özetle nitel araştırmalarda kavram, olgu ve olayların ön planda olduğunu söylemek mümkündür. Sözlü tarih yöntemi de nitel araştırma yöntemlerinden bir tanesidir.

Sözlü tarih, her insanın hayatının ‘tarih’ olduğu düşüncesiyle ortaya çıkmış bir nitel araştırma yöntemidir. Bu yöntem, yazılı belgelerin yetersiz olduğu konu ve durumların açığa çıkarılarak yazılı metin haline getirilmesi işleviyle, başta tarih alanı olmak üzere sosyoloji temelli çalışmaların tamamında 60’lı yıllardan beri kullanımı artan bir yöntemdir (Metin, 2002). Bu yöntem kişilerle görüşmeye ve görüşülen

kişilerin anılarını kaydetmeye, bu sayede daha önce hiç yazılı belgesi bulunmayan geçmiş yaşantılara dair birincil veri kaynaklarından veri elde etmeye dayanmaktadır. Tarih yazımında yazılı belgeler büyük önem taşıdığından hafızalarda yer tutan anıların yazıya dökülerek ‘yazılı belge’ halini alması bilimsellik ve kalıcılık açısından son derece önemlidir (Dursun ve Aydın, 2022).

Sözlü tarih yöntemi, klasik tarih yazımında görülmeyen kişilerin görünür olmasına, hikâyeleri bilinmeyen kişilere ilk defa konuşabilecekleri bir mikrofon uzatılmasına olanak verir. Bir başka ifadeyle, devletlere, liderlere, doğal olaylara, vs. dayanan tarih yazımını, olayların değil insanların tarihin öznesi olmasının gerekliliğini önceler (Metin, 2022). Aynı zamanda sözlü tarih araştırmasının katılımcıları, geçmişte yaşadığı sıkıntılar veya çektiği çileler ile ilgili kendilerine söz hakkı verildiğinde, kendilerini daha değerli ve saygın hissederler (Sarı, 2002). İnsanları özne kabul eden araştırmaların ise sadece tarih alanıyla sınırlı kalması bilimsel içerik üretimi açısından çok yetersiz kalacağından, sözlü tarih yönteminin sosyoloji, antropoloji, kadın çalışmaları gibi alanlarda da kullanılması tavsiye edilmekte, aydınlatılmak istenen süreç ve yaşantıların canlı şahitlerine ulaşabilmenin hala mümkün olduğu tüm araştırmalarda ivedilikle kullanılması önerilmektedir (Bilim ve Sanat Vakfı, 2006).

Sözlü tarih yönteminin bilinirliğini arttırmak ve kullanımını yaygınlaştırmak amacıyla Bilim ve Sanat Vakfı 2006 yılında pratik bir el kılavuzu hazırlamış, bu kılavuzla kullanıcılara yöntemin içeriğini detaylıca açıklayarak sözlü tarih projeleri yapılması konusunda cesur olunmasını salık vermiştir. Yine bu kılavuzda sözlü tarih yönteminin alana getirdiği açılımlar şu şekilde vurgulanmaktadır:

- 1- Geçmişte yaşanmış olayları mutlak otoritenin aktardığı yazılı tarih anlayışından kurtararak herkesin anlayabileceği ve herkesin katkı sağlayabileceği ‘sözlü’ bir anlatıma kavuşturmak,
- 2- Geçmişte okuma yazma bilmediği için ya da kâğıt-kaleme ulaşamadığı için olayları kayıt altına alamamış kişilere yaşantılarını kayıt altına alma fırsatı vermek,

- 3- Görüşme yapılan kişilerin hafızasında yanlış bilinen ya da yanlış hatırlanan durumlar varsa da bunların özellikle psikoloji disiplini ile işbirliği yapılarak açıklanmasıyla, toplumsal hafızanın durumunu açıklığa kavuşturmak,
 - 4- Geçmişte yaşanmış olayların aydınlatılmasında daha ‘demokratik’ bir yaklaşım benimseyerek tüm taraflara söz hakkı vermek ve taraflı bir tarih yazımı anlayışından kurtulmak.
- (Bilim ve Sanat Vakfı, 2006)

Sözlü tarih ile bugünü daha iyi anlayabileceğimizi ve geleceğimizi daha doğru kurabileceğimizi belirten Caunce (2011) bu yöntemin bir malzeme toplama yöntemi olarak görülebileceğini ifade etmektedir. Yazılı kaynaklardaki boşlukların doldurulmasında ve geçmişi anlamlandırma sürecinde sözlü tarih yöntemi büyük bir katkı sağlamaktadır. 50’li yıllardan itibaren dünyada örnekleri görülmeye başlanan bu yöntem, 80’li yıllara gelindiğinde bir disiplin olarak kabul görmüş ve hızla yaygınlaşmıştır. Türkiye’de ise 1993 ve 2000 yıllarında yapılan Sözlü Tarih konferansları bu alandaki en büyük ve en kapsamlı girişimler olmuştur ve sonrasında hem sözlü tarih araştırmaları hem de ortaya konulan projelerde belirgin bir artış olmuştur (Tokmak, 2016).

Sözlü tarih yönteminin kurucusu kabul edilen Thompson (1999), hafızasında hala bilinmeyen değerli anılara sahip kişileri ‘geçmişin yaşayan bellekleri’ olarak adlandırmakta ve bu yöntem sayesinde bu kişilerin anılarının açığa çıkarılabileceğini vurgulamaktadır. Bu araştırmanın amacı da günümüzde yaşanmayan bir kültür olan çeşme başı kültürüne ait anıları açığa çıkarmak olduğundan, bu kültürü yaşayan ve hatırlayan kişilerle görüşerek doğru bilgilere ulaşmak amacıyla sözlü tarih yöntemini kullanmanın bu çalışma için en uygun yöntem olduğu düşünülmektedir. Burada bu yaşayan kaynakların bildiklerinin ve anlatmak istediklerinin hala yaşıyorlarken ve hala hatırlıyorlarken yazıya geçirilmesinin ne kadar önemli olduğunu unutmamak gerekmektedir. Kadınların öznesi olduğu bir kültürde, kadınları özne kabul eden ve kendilerine söz hakkı veren, onları dinlemeye, anlamaya fırsat verebilecek olan bu yöntemi kullanmak, çalışmanın bilimselliği, geçerlilik ve güvenilirliğinin en yüksek düzeyde olabilmesi açısından da oldukça önemlidir.

2.2.Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 50'li yıllarda Erikli Köyü'nde doğmuş, su tesisatının köye geldiği 1980-1981 yıllarına kadar geçen sürenin büyük bir bölümünde bu köyde yaşamış, çeşme kültürünü yıllarca deneyimlemiş kadınlar oluşturmaktadır. Araştırmada görüşlerine başvurulacak kadınlar amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile belirlenmiştir.

Yağar ve Dökme (2018), amaçlı örnekleme için sınırlı kaynakların en etkin kullanımı için sahip olunan bilgi bakımından daha zengin olanların belirlenmesi ve seçilmesi için nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir teknik olarak tanımlamaktadırlar. Bu yanı sıra bu araştırmada amaçlı örnekleme yönteminin kullanılması ve amaçlı örnekleme türünün yirmiye yakın türünden, önceden belirlenmiş bir dizi ölçüt olmasını gerektirmesi sebebiyle ölçüt örnekleme türünün kullanılmasının verimli olacağı düşünülmüştür. Ölçüt örneklemede ölçütler listelenir ve katılımcılar bu ölçütleri sağlayanlar arasından seçilir (Baltacı, 2018). Bu araştırmaya katılımcı olmak için belirlenen ölçütler aşağıda yer almaktadır:

- 50'li - 60'lı yıllarda doğmuş ve 80'li yıllara kadar köyde yaşamış kadınlardan biri olmak,
- Çeşme kültürünü deneyimlemiş olmak,
- Yüz yüze ve bireysel görüşme yapabilmek için sağlık durumu elverişli olmak,
- Birden fazla görüşme yapmak gerekebileceğini bilmek ve onaylamak,
- Elde edilen verilerin geçerlilik ve güvenilirliği açısından görüşmecilerin birbirini tanıyor olması,
- Araştırmacı için ulaşım, maliyet, zaman bakımından ulaşılabilir olması açısından katılımcıların Marmara Bölgesi'nde ikamet ediyor olması.

Bu ölçütler ile çeşme kültürünü çocukluğunda ve gençliğinde deneyimleme fırsatı olmuş kadınlara ulaşarak, içlerinden akıl sağlığı ve beden sağlığı nispeten iyi olanlara

çalışma hakkında bilgi verilmiş, olası bir görüşmeci listesi hazırlanmıştır. Daha sonra hazırlanan listede kriterlerden herhangi birine uymadığı tespit edilen ya da çalışmaya katkı sağlayamayacağı fark edilen kişiler aday listesinden çıkarılmıştır. Nitel araştırmalarda verilerin toplanmasında çok fazla sayıda kişiyle görüşmek değil, görüşülen kişilerden mümkün olduğunca en detaylı ve en güvenilir bilgileri almak önceliklidir (Akman Dömbekçi & Erişen, 2022). Hem nitel hem nicel araştırmalarda veri toplama yöntemlerinde ‘doyum’ kavramı karşımıza çıkmaktadır. Nicel araştırmalarda doyum genellikle yeterince katılımcıya ulaşmakla sağlanabilecekken nitel araştırmalarda durum biraz daha farklıdır. Nitel araştırmalarda veri doyumuna ulaşmak bir sayı ya da oran ile değil, katılımcıların aynı bilgiyi vermeleri, birbirlerini teyit etmeleri, ulaşmak istenen bilginin yeterince sık tekrar edilmesi ile olmaktadır (Palinkas vd., 2015). Bu araştırmanın verilerinin doyuma ulaşabilmesi için en az 9-10 kadın ile görüşmek gerektiği öngörülmüş, tüm ölçütleri sağlayan ve görüşmelere katılmaya gönüllü olan 16 kadın tespit edilmiş ve her biri ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu katılımcılardan biri, ilk görüşmede ilkokulu Erikli köyünde değil farklı bir şehirde okuduğunu, ilkokul bittiğinde köye geri döndüğünü belirtmiş, fakat yine de köye döndükten sonra çeşme başı kültürünü yeterince deneyimleyecek vakti olduğundan dolayı katılımcılar arasında yer almıştır.

Aşağıdaki tabloda katılımcıların demografik bilgileri yer almaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Bilgileri

	Doğum Tarihi	Medeni durumu	Köyden Ayrıldığı Yaş	Mesleği
Katılımcı 1	1963	Evli	23	Çalışmıyor
Katılımcı 2	1959	Evli	27	Çalışmıyor
Katılımcı 3	1963	Evli	22	Çalışmıyor
Katılımcı 4	1951	Evli	35	Çalışmıyor
Katılımcı 5	1973	Evli	22	Çalışmıyor
Katılımcı 6	1963	Evli	22	Çalışmıyor
Katılımcı 7	1971	Evli	20	Çalışmıyor
Katılımcı 8	1965	Evli	19	Çalışmıyor
Katılımcı 9	1964	Evli	22	Çalışmıyor
Katılımcı 10	1962	Evli	29	Çalışmıyor

Katılımcı 11	1961	Evli	25	Çalışmıyor
Katılımcı 12	1970	Evli	23	Çalışmıyor
Katılımcı 13	1966	Evli	20	Çalışmıyor
Katılımcı 14	1954	Evli	34	Çalışmıyor
Katılımcı 15	1965	Evli	23	Çalışmıyor
Katılımcı 16	1953	Evli	24	Çalışmıyor

Tablo 1’de demografik özellikleri sunulan katılımcıların tamamı ilkokul mezunudur. Katılımcıların birkaçı Bozüyük’e göç ettikten sonra farklı işlerde çalışsa da şu anda hiç biri herhangi bir işte çalışmamaktadır. Katılımcı gizliliğinin sağlanması amacıyla isim ve soy isimleri verilmemiş, Katılımcı 1= K1, Katılımcı 2= K2 olacak şekilde kodlanmıştır.

Katılımcıların tamamı köyden, eşlerinin Bozüyük’te iş bulması sebebiyle ayrılmışlardır. Katılımcıların Erikli köyünden Bozüyük kent merkezine göçü, Bozüyük’te sanayileşmenin hızla arttığı 1983 ile 1991 yılları arasında olmuştur. Bu göçte Bozüyük’te hızla açılmaya başlanan fabrikaların işçi ihtiyacı ile köylerde yaşayan genç erkeklerin iş arayışının karşılıklı çözüm sunma durumu etkili olmuştur. Ayrıca katılımcıların tamamı, günümüzde Bozüyük’te ikamet etmekle birlikte, yaz aylarında birkaç ay hobi amaçlı Erikli Köyü’nde bulunan yazlık evlerinde ikamet edebilmektedirler.

2.3.Çalışma Ortamı

Bu araştırma, Bilecik ilinin Bozüyük ilçesine bağlı Erikli Köyü’nde yapılmıştır.

Erikli köyünde evlerin ihtiyacı olan suyun ortak çeşmelerden temin edildiği o yıllarda, su temini amacıyla kaç tane çeşme olduğu ve bu çeşmeler hakkındaki bilgiler, doğrudan katılımcı beyanlarından alınmıştır. Bu beyanlardan bazıları aşağıdaki gibidir:

'Biz orta cami çeşmesine giderdik genelde. Çünkü bize en yakın orası. Bakarsın çok kalabalık, taa değirmen çeşmesine gidersin. Aşağı çeşme de, köyün girişinde bir çeşme de vardı. O da gene bizim burası kadar kalabalık olmaz. Bir de çurçur vardır yukarıda. Ona pek giden olmaz, o parmak gibi akar. Ona da evi orada olanlar gider.' (K2)

'Değirmen çeşme, aşağı, burası bir de cami çeşmesi. Yukarıda da vardı ama yukarısı uzak gelirdi. İkinci buluşmaları ortadakinde olurdu ama, cami çeşmesinde.' (K6)

'Üç tane çeşmemiz var. Bir köyün alt başında, bir ortada -o cami çeşmesi-, bir de ileride değirmen çeşmesi... Biz ilk seferimizde aşağı çeşmeye giderdik hep. Daha yakındı. Köyün girişindeki. Biz orayı kullanırdık.' (K9)

'Çurçur çok az akardı ona pek gelen olmazdı, bazen oraya bakır bırakırdık bir saat sonra almaya giderdik. Ama daha çok cami çeşmesine giderdi herkes, suyu da daha lezzetli olduğundan. Bir de oğlanları görmek için cami çeşmesine gidilirdi tabi.' (K8)

'Cami çeşmesinin hem suyu daha güzeldir hem de köyün ortasında olduğundan çoğunun evine o yakındır. Aşağı çeşmeye ve değirmen çeşmesine de evi onlara yakın olanlar gider.' (K3)

'Köyümüzde dört tane çeşme vardı. Bize en yakını aşağı çeşmeydi. Ama tabi ikinci vakti olunca cami çeşmesine giderdik biz de.' (K11)

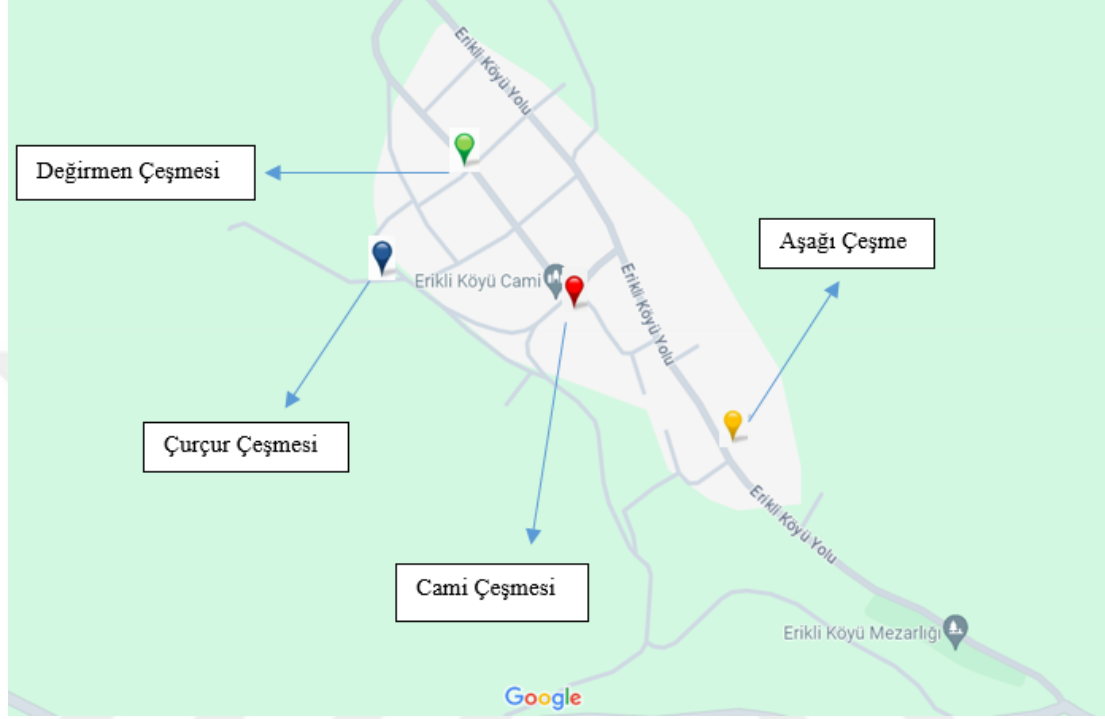
'Herkes evi hangisine yakınsa ona giderdi, biz de aşağı çeşmeye giderdik. Cami çeşmesi ve değirmen çeşmesi uzaktı bize. Çurçur zaten çok az akar onu saymıyorum.' (K16)

'O zamanlar üç çeşme vardı, çurçuru saymazsak... Çok az akardı çurçur, uzak zaten. Üç tanesine gidilirdi su almaya.' (K1)

'En çok kullanılan cami çeşmesidir, kimileri de aşağı çeşmeye ya da değirmen çeşmesine gider.' (K15)

Bu beyanlar doğrultusunda, 70'li yıllarda Erikli köyünde bulunduğu anlaşılan, günümüzde hala mevcut olan, araştırmaya konu olan çeşmelerin köydeki konumları Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1: Erikli Köyü Çeşmelerinin Köydeki Konumları

(Harita: Google Maps, Erişim tarihi: 19.06.2024, Konumlandırma: Nefize Nal)

Katılımcı beyanlarında 70’li yıllarda Erikli köyü merkezinde 4 adet çeşme bulunduğu, bunlardan bir tanesi (Çurçur çeşmesi) çok küçük ve merkeze uzak olduğu için bazı katılımcıların çeşme sayısını 3 adet olarak ifade ettikleri görülmüştür. Su temini için herkes evine en yakın çeşmeyi tercih ederken, sosyalleşme işlevi bağlamında cami çeşmesinin tercih edildiği görülmektedir. Katılımcılara göre, cami çeşmesinin köyün en büyük çeşmesi olması, önünün yüzlerce kişinin ve birkaç ailenin suya gelen hayvanlarının aynı anda bulunabileceği kadar geniş olması, suyunun diğer çeşmelere göre daha lezzetli olması ve köyde herkesin ulaşabileceği şekilde köyün tam ortasına inşa edilmiş olması herkesin cami çeşmesini tercih etmesinin sebepleridir. Köydeki tüm çeşmelerin günümüzdeki durumlarının fotoğrafları ayrı ayrı ek olarak sunulmuştur (Ek-1, Ek-2, Ek-3, Ek-4).

2.4. Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak kişilerin iç dünyasını, bir olay ya da konu hakkındaki bakış açısını anlamayı sağlaması nedeniyle nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan veri toplama araçlarından biri olan ‘görüşme’ tekniği kullanılmıştır (Akman Dömbekçi ve Erişen, 2022). Görüşme yönteminin amacı, araştırmaya katılan kişilerin bir konu ya da bir durum hakkındaki duygu ve düşüncelerine ulaşmaktır (Karataş, 2017). Diğer bir adı ‘mülakat’ olan görüşme tekniği kişilerin bir olaya bakış açısını, iç dünyasını anlamayı sağlamaktadır (Akman Dömbekçi ve Erişen, 2022). Görüşme yöntemi aynı zamanda araştırmacının ‘gözlem’ yapabilmesine olanak sağladığından, doğru analiz ve yorum yapılmasının da temelini oluşturmaktadır.

Sözlü tarih çalışmalarında, mülakatın standart ve verimli olabilmesi amacıyla bir mülakat kılavuzu hazırlanması araştırmacının niteliği açısından son derece önemlidir (Dursun ve Aydın, 2022). Bu sebeple bu çalışmada da tez danışmanı ile birlikte mülakat kılavuzu hazırlanarak uzman görüşüne sunulmuş, uzman görüşleri ve kadınlarla yapılan ön görüşmeler sonucunda değişiklik yapılması gereken sorular tespit edilmiş, gereken değişiklikler yapılarak mülakat kılavuzuna son hali verilmiştir. Mülakat kılavuzunun ilk ve düzenlenmiş final formu, hangi sorunun hangi sebeple değiştirildiğinin gerekçesi ile, değişiklikler koyu renkli yazılmış bir şekilde aşağıda yer almaktadır:

Tablo 2: Mülakat kılavuzu ilk hali ve düzenlenmiş/son hali

Mülakat kılavuzunun ilk hali

Mülakat kılavuzunun düzenlenmiş/son hali

Giriş Soruları: <u>Katılımcıyı tanımaya dair sorular</u> Ana soru: Kısaca kendinizi tanıtabilir misiniz? Ara sorular: - Doğduğunuzdan beri Bozüyük’te mi yaşıyorsunuz? - Hangi yıllar arasında köyde yaşadınız? (ayrıldığınızda kaç yaşındaydınız?)	Giriş Soruları: <u>Katılımcıyı tanımaya dair sorular</u> Ana soru: Kısaca kendinizi tanıtabilir misiniz? Ara sorular: - Doğduğunuzdan beri Bozüyük’te mi yaşıyorsunuz? - Hangi yıllar arasında köyde yaşadınız? (ayrıldığınızda kaç yaşındaydınız?) - Köyden ayrılma nedenleriniz nelerdi?
--	--

- Köyden ayrılma nedenleriniz nelerdi? - Köyden ayrıldıktan sonra neler hissettiniz? - Köydeki yaşamı sever miydiniz? (Yanıt evet ise neleri severdiniz? Yanıt hayır ise hangi açıdan sevmezsiniz?) Gelişme Soruları: Katılımcının köy yaşantısını anlamaya dair sorular Ana soru: Köy hayatınızdan bahseder misiniz? Ara sorular: - Bana köydeki bir gününüzü anlatabilir misiniz? - Köyde yapılan işler nelerdi? (gerekirse) - Köy hayatı tecrübelerinizde en sık tekrar ettiğiniz/ düzenli olarak yaptığınız iş/ işler? (en çok aklınızda kalan işler nelerdi) - Köyde insanların bir araya geldiği alanlar nerelerdi? (insanlar hangi ortamlarda bir araya gelirdi?) - (gelen yanıtı göre) bu ortamlara en çok kimler giderdi? Neden giderdi? Çeşme başı kültürüne ilişkin yaşantılarla ilgili sorular Hazırlık soruları: - Köyde kaç çeşme vardı? - Siz hangisine giderdiniz? - Çeşmeye hangi sıklıkla giderdiniz? (Açma soruları) - Günün hangi saatinde giderdiniz? - Çeşme başında kimler olurdu? - Çeşme başında neler yapardınız? - Nelerden konuşurdunuz? Derinlemesine sorular	- Köyden ayrıldıktan sonra neler hissettiniz? - Köydeki yaşamı sever miydiniz? (Yanıt evet ise neleri severdiniz? Yanıt hayır ise hangi açıdan sevmezsiniz?) Gelişme Soruları: Katılımcının köy yaşantısını anlamaya dair sorular Ana soru: Köy hayatınızdan bahseder misiniz? Ara sorular: - Bana köydeki bir gününüzü anlatabilir misiniz? - Köyde yapılan işler nelerdi? (gerekirse) - Köy hayatı tecrübelerinizde en sık tekrar ettiğiniz/ düzenli olarak yaptığınız iş/ işler? (en çok aklınızda kalan işler nelerdi) - Köyde insanların bir araya geldiği alanlar nerelerdi? (insanlar hangi ortamlarda bir araya gelirdi?) - (gelen yanıtı göre) bu ortamlara en çok kimler giderdi? Neden giderdi? Çeşme başı kültürüne ilişkin yaşantılarla ilgili sorular Hazırlık soruları: - Köyde kaç çeşme vardı? - Siz hangisine giderdiniz? -Çeşmeye hangi sıklıkla giderdiniz? - Çeşmeye giderken kıyafetinize özen gösterir miydiniz? (uzman görüşü ile eklenen soru) - Günün hangi saatinde giderdiniz? - Çeşme başında kimler olurdu? - Çeşme başında neler yapardınız? - Nelerden konuşurdunuz? (uzmanlar konuşulanlardan informal öğrenmeye işaret edebilecek görüşmeler esnasında açmayı tavsiye etmişlerdir.) Derinlemesine sorular O günlere ait hiçbir fotoğraf bulunamadığından, bu soru
---	--

- (Çeşmenin fotoğrafı gösterilerek) Bu fotoğrafı gösterdiğimde aklınıza neler geldi ve neler hissettiniz, anlatır mısınız? - Çeşme başı size ne ifade ediyor? Çeşme başını bugünkü hangi ortama/Mekâna benzetirsiniz? -(gerekirse) Kimi insanlara göre çeşme başı bir eğlenme ve bir öğrenme ortamı gibiymiş, siz ne düşünüyorsunuz? - Çeşme başında aklınızda kalan bir anınızı anlatabilir misiniz? - Geçmişte dönüp baktığınızda o günleri özleyor musunuz? (neden/ neden değil) Kapanış Soruları: Önceden söz etmediğimiz fakat önemli olduğunu düşündüğünüz ya da şu anda aklınıza gelen durumlar varsa memnuniyetle dinlemek isterim.	-Çeşme başında bir fotoğraf çekinmiş olsaydınız ve bugün size o fotoğrafı gösterebilseydim ne hissederdiniz, anlatır mısınız? şeklinde değiştirilmiştir. - Çeşme başı size ne ifade ediyor? Çeşme başını bugünkü hangi ortama/Mekâna benzetirsiniz?/ (Bu soru uzman görüşleri tavsiyesiyle yönlendirici olabileceği gerekçesiyle tamamen çıkarılmıştır.) - Çeşme başında aklınızda kalan bir anınızı anlatabilir misiniz? -Uzman görüşü sonrası ‘Özlüyor musunuz’ sorusu yönlendirici olduğu için bu soru -Geçmişe dönüp baktığınızda o günlere dair ne hissedersiniz? şeklinde değiştirilmiştir. Kapanış Soruları: Önceden söz etmediğimiz fakat önemli olduğunu düşündüğünüz ya da şu anda aklınıza gelen durumlar varsa memnuniyetle dinlemek isterim.
---	--

Hazırlanan bu mülakat formu tüm katılımcılarla ilk görüşme yapılırken kullanılmış, ilk görüşme verileri analiz edilmiş ve öne çıkan birkaç konu başlığı hakkında tekrar görüşmeler yaparak daha derinlemesine bilgiler elde etmenin çalışma için faydalı olacağı düşünülmüştür. Ayrıca ikinci ve üçüncü görüşmeler, hem ilk görüşmede anlatılanların tekrar teyit edilmesine hem de katılımcıların ilk görüşmede aklına gelmeyip aslında anlatmak istediği detayları anlatmalarına zemin hazırlayarak, araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğine katkı sağlamıştır.

2.5.Güvenilirlik:

Sözlü tarih yönteminde geçerlilik elde edilen verilerin doğrulanabilirliğiyle, güvenilirlik ise katılımcıların bir olay ya da durum hakkında söylediklerini farklı

zamanlarda aynı anlatması ile ilgilidir (Dere ve Dinç, 2020). Daha detaylı bir şekilde kavramsallaştırmak gerekirse, nitel araştırmalarda geçerliliğin sağlanmasının ölçütleri olarak iç geçerlilik bağlamında inandırıcılık, dış geçerlilik bağlamında aktarılabilirlik, güvenilirliğin sağlanmasının ölçütleri olarak ise iç güvenilirlik bağlamında tutarlılık, dış güvenilirlik bağlamında ise doğrulanabilirlik karşımıza çıkmaktadır (Arslan, 2022). Bu araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini olabilecek en yüksek düzeye çıkarmak amacıyla aşağıdaki tedbirler alınmış ve bu tedbirlerden hangisinin hangi ölçüte karşılık geldiği aşağıda açıklanmıştır:

- Görüşme öncesi araştırmacı tarafından hem sözlü tarih yöntemi hem de çeşme kültürü aylar boyunca araştırılarak konuya hakim olunmuştur. Ayrıca nitel bir araştırmada geçerlilik ve güvenilirliğin yüksek olabilmesi için hangi şartların sağlanması gerektiğine dair literatür taranmış (Özaydınlı, 2023; Dere ve Dinç, 2020; Tutar, 2022; Yağar ve Dökme, 2018; Arslan, 2022; Başkale, 2016), elde edilen bilgiler sentezlenerek maddeler halinde yazılmıştır. Bu sayede araştırmacıdan kaynaklanabilecek hata payı minimize edilmiştir.
- Görüşme öncesi katılımcılarla iletişim kurularak, katılımcıların gönüllülükle doğru bilgiler vermeye istekli olmaları sağlanmıştır. Bununla birlikte fazla samimiyyetin görüşmelere olumsuz etkisi olacağı hiçbir zaman unutulmadan seviye hassasiyetle korunmuştur. Bu durum, nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirliği arttırmak için görüşme öncesi alınacak tedbirlerden biri olarak sayılmaktadır (Dere ve Dinç, 2020).
- Katılımcı olabilecek kişiler özenle belirlenmiştir. Önce aday katılımcılar (21 kişi) belirlenmiş ve daha sonra bir eleme sürecine gidilmiştir. Katılımcılarla tanışma, randevu oluşturma ve iyi ilişki kurma süreçlerinde gerçekten bu araştırma için kaynak kişi olup olamayacaklarına (çalışmaya katılmaya gönüllülük, birkaç kez görüşme yapmak gerekebileceğine dair farkındalık, görüşme süreçlerinde şehir dışında olmamak, araştırmacının verdiği onam formunu okumak ve onaylamak, araştırmacının faydalı bir iş yapıyor olduğuna inanç, vb.) dikkat edilmiş, bu kriterlere uymayan ve çeşme başı yaşantılarına dair çok fazla bilgisi olmadığı belirlenen kişiler olası katılımcı listesinden çıkarılmıştır.

- Araştırma yöntemi olarak katılımcıların yaş ve kültürel durumları itibariyle kendilerini rahat hissedebilecekleri fakat aynı zamanda çok önemli bilgiler paylaşabilecekleri bir yöntem olan sözlü tarih yönteminin seçilmesiyle, yazı ya da daha farklı beceriler gerektirmeden sözlü olarak kendilerini ifade etmelerine olanak tanınmış, gözlem yoluyla jest mimik ve tepkilerini görmenin mümkün olacağı birebir görüşmeler planlanmıştır.
- Araştırmanın tekrar edilebilirliğine katkı sağlamak amacıyla yöntem tüm ayrıntılarıyla açıklanmış, araştırmanın yapıldığı yer ve mülakat kılavuzu paylaşılmıştır. Bu da araştırmanın doğrulanabilirliğini dolayısıyla güvenilirliğini arttırmıştır.
- Görüşmelere rehberlik etmesi amacıyla hazırlanan mülakat kılavuzu uzman görüşüne sunulmuş, uzman görüşleri sonrasında iki soru yönlendirici olabileceği gerekçesi ile iki soru ise biraz daha açık olması gerektiği gerekçesi ile değiştirilmiş, bir soru tamamen çıkarılmış, sorular hedef katılımcı kitlenin rahatlıkla anlayabileceği şekilde hazırlanmıştır. Bu durum araştırmanın geçerliliğini arttırmıştır.
- Bu araştırmadan yaklaşık bir yıl önce aynı köyde, aynı araştırmacı tarafından yapılan, çeşme başı kültürünün toplumsal cinsiyet ile ilişkisinin araştırıldığı çalışma bu araştırma için bir pilot çalışma hükmünde olmuştur. Yaşları 56 ile 79 arasında değişen 4 erkek ve 4 kadın ile yapılan pilot görüşmede yöntem olarak odak grup görüşmesi kullanılmış, katılımcılara toplam 6 soru sorulmuştur. Bu soruların ne kadar anlaşılır olduğu, bulguların hangi yaşantılarda yoğunlaştığı analiz edilerek, bu çalışmanın amacına uygunluğunu ve uygulanabilirliğini arttırmak için gerekli tedbirler alınmıştır. Söz gelişimi mülakat kılavuzunun ana hatları bu analiz ışığında hazırlanmış, katılımcıların nerede ve nasıl görüşüldüğünde rahat hissettiği bu pilot çalışma ile gözlemlenebilmiş ve görüşme yerleri bu durum dikkate alınarak planlanmıştır.
- Katılımcılara görüşmelerde ses kaydı alınacağı bilgisi önceden verilmiş, bunun gerekliliği anlatılmış ve katılımcılar rahatlatılmıştır.
- Katılımcıların görüşmeler esnasında çok duyulandığı, ağladığı anlar olduğunda ses kaydı durdurularak katılımcının rahatlamasına fırsat verilmiş, kendisini hazır hissettiğini ifade ettiğinde mülakata devam edilmiştir.

- Katılımcıların görüşme esnasında kasıtlı ya da farkında olmadan atladığı kısımlar olduğunda görüşmeci dikkatli bir şekilde bu kısımları tekrar ettirmiş ve not almıştır. Görüşmecinin birkaç kez tekrar ettiği olaylarda aynı şeyi anlatıp anlatmadığı, tutarlı olup olmadığı düzenli olarak kontrol edilmiştir.
- Yazıya aktarılan ses kayıtlarının, o kaydın sahibi olan katılımcıdan teyiti alınarak, varsa eksik ya da hatalı kısımlar düzeltilmiştir. Ayrıca katılımcılara anlatmış olduğu şeyler arasında, kayda geçmesini istemediği bir şey olup olmadığı sorulmuş, ‘anlattım ama bunu yazmanı istemiyorum’ dediği ifadeler katılımcı rızası esası gereği yazıya dökülmemiştir. (Bu durumu, anlatıda kişi ismi geçtiği gerekçesiyle iki katılımcı, birer cümlesi için talep etmiştir.)
- Sözlü kanıtların kodlanması ve analizinde farklı uzmanların görüşleri alınmış, tüm kod, kategori, tema oluşumu aşamaları hassasiyetle ve çok uzun bir süre üzerinde çalışarak yapılmıştır.

Tüm bu tedbirler ile araştırmanın güvenilirliğini arttırılmıştır.

2.6. Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmalarda araştırmacılar genellikle sorunu, fenomeni bizzat yaşayan, fark eden, dışarıdan değil içeriden kişilerdir (Greenbank, 2003). Bu araştırmada da araştırmacı, hem annesi hem babası Erikli köyünde doğmuş ve büyümüş olan, çocukluğundan itibaren sıklıkla köyü ve köylüleri gözlemleme fırsatı olmuş, kendisini ‘Eriklili’ olarak tanımlayabilen biridir. Hem çocukluğundan bugüne köyün fiziksel ve sosyal yapısındaki değişiklikleri gözlemleme fırsatının olması hem de katılımcı kadınlarla bugüne kadar sayısız defa bir araya gelerek geçmiş anılarında çeşmenin yerinin büyüklüğünü fark etmesi araştırmacıya bu alanda derinlemesine bir araştırma yapma cesareti vermiştir. Bu yakınlığın nitel araştırmayı etkilememesi için ise araştırmacının rolünün önceden belirlenmiş soruları sorması ve çalışmanın her aşamasının danışman ve uzmanlara danışılarak ilerletilmesi sağlanmıştır.

2.7. Kodlama ve Veri Analizi

Bu araştırmada elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Verileri zmlleme tekniklerinden biri olan içerik analizi, metinlerden yorumlama ve kodlamalar yapmak suretiyle tekrarlanabilir ve geçerli çıkarımlar yapmak için kullanılmaktadır (Yıldıırım ve şimşek, 2016). Berelson'un da ifade ettiği gibi (1952), içerik analizi ile iletişimin içeriğinin sistematik ve nicel olarak betimlenmesi amacıyla, ses kaydı şeklinde alınan veriler öncelikle hiçbir değişiklik yapılmadan sadece yazıya dökülmüş, düz metin haline getirilmiştir. Daha sonra kavramların belirlenebilmesi için metinler defalarca okunmuş, konular kategorize edilmiş, tekrar eden durumlar tespit edilmiştir. Son olarak ortaya çıkan kavramlardan temalar oluşturulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR

Bu bölümde içerik analizinden ortaya çıkan bulgular araştırma soruları ve kuramsal çerçeve açısından ele alınmış ve katılımcılardan doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Bulgular genel olarak kuramsal çerçeve ile desteklenecek ancak geniş haliyle tartışma bölümünde ele alınacaktır.

Katılımcıların köy ve çeşme yaşantılarını anlamaya yönelik yapılan derinlemesine görüşmelerde katılımcıların sorulan sorulara verdikleri cevaplara içerik analizi uygulandığında, öncelikle sıklıkla tekrar edilen ve vurgulanan ifadelerden kodlar oluşturulmuş, daha sonra birbirine yakın kodların işaret ettiği konu başlıklarından kategoriler oluşturulmuştur. Kategoriler ise beş temayı karşımıza çıkarmıştır. Bunlardan ilki ‘Toplumsal Cinsiyet Roller’, ikincisi ‘Mekânsal Cinsiyet Ayrışması’, üçüncüsü ‘Sosyal Etkileşim ve İletişim’, dördüncüsü ‘Geleneksel Normlar ve Nostalji’, beşincisi ise ‘Fiziksel Zorluklar ve Dayanışma’ olmuştur.

Araştırmanın bulguları kodlar, bu kodlardan oluşturan kategoriler ve kategorilerin oluşturduğu temalar görülecek şekilde, daha anlaşılır olması amacıyla tek bir şekil halinde aşağıda verilmiştir. Daha sonra bulgular, araştırma sorularından ilgili olanlara cevap olma niteliği bakımından anlamlı gruplar halinde sırasıyla sunulmuştur.

Şekil 2: Bulgular

KOD	KATEGORİ	TEMA
Su taşımak kadının işidir Çamaşır/bulaşık yıkamak kadının işidir Yemek/mutfak işleri kadının işidir Evin suyunu kadınlar temin eder Kadınların işlerinin hiç bitmemesi Çeşmeye gitmenin kadınların günlük rutininin bir parçası Kadınlar aileleri için su temin eder	Kadınların Sorumlulukları	TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ
Erkekler su taşımaz Su taşımamanın erkekler için ayıp olması Erkekler kahvede vakit geçirir Erkekler başka işlerle meşgul olur Erkekler su taşıma işinden muaf tutulur	Erkeklerin Katılımının Azlığı	
Geleneklerin sürdürülmesi ve değerlerin aktarımı Kadınların geleneksel rollerinin sürdürülmesi Sosyal kabul ve ayıplama Toplumsal normların katılığı	Toplumsal Normların Pekiştirilmesi	GELENEKSEL NORMAL VE GEÇMİŞİN İDEALİZE EDİLMESİ
Eski günlere duyulan özlem Geçmişteki sosyal hayatın zenginliği Geçmişin ve çeşmenin idealize edilmesi Geçmiş günümüzle kıyaslama Geçmişteki sosyal hayatın kaybolması	Geçmişin İdealizasyonu ve Nostalji	
Kadınların çeşme başında buluşması Erkeklerin çeşmeden uzak durması Çeşmenin kadınların sosyal alanı olması Kadınların çeşmede vakit geçirme isteği Erkeklerin çeşmeye katılmaması	Çeşme Başında Kadınların Varlığı	MEKANSAL CİNSİYET AYRIŞMASI
Kadınların kamusal alanı kullanma biçimleri Çeşme kamusal bir sosyalleşme aracı Çeşmenin kadınlar için güvenli bir alan olması	Kamusal Alanın Kullanımı	
Kadınların çeşme başında haberleşmesi Kadınlar arası dedikodu ve bilgi paylaşımı Kadınların birlikte iş yaparken sosyalleşmesi Genç kızlar ve erkekler için haberleşme	Çeşme Başında Sosyalleşme	SOSYAL ETKİLEŞİM VE İLETİŞİM
Çeşme başında nişanısını görmesi Gençlerin mektup verebilme yeri olarak çeşme Gençlerin buluşma yeri olarak çeşme	Gençler Arası İletişim	
Su taşırken yaşanan zorluklar Fiziksel zorlukların kadınlar üzerindeki etkisi Kadınların fiziksel zorluklarla başa çıkması Su taşıma zorunluluğunun sürekliliği	Su Taşımanın Zorlukları	FİZİKSEL ZORLUKLAR VE DAYANIŞMA
Kadınlar arasında dayanışma, yardımlaşma ve zorlukların paylaşılması	Yardımlaşma	

3.1.Kadınların Çeşme Başındaki Günlük Pratiklerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Pekişmesine Nasıl Katkıda Bulunduğuna Dair Bulgular

İlk tema olan ‘Toplumsal Cinsiyet Roller’, kadınların çeşme başındaki günlük pratiklerine ve bu pratiklerin toplumsal cinsiyet rollerinin pekişmesine nasıl katkıda bulunduğuna ait bulgulardan oluşmaktadır. Bu temaya ait kategorilerin her biri ayrı bir başlık olarak ve bu kategorileri oluşturan kodlara ait doğrudan alıntılarının her biri ayrı ayrı tablolar halinde verilmiştir.

3.1.1. ‘Kadınların Sorumlulukları’ Kategorisine Ait Bulgular

‘Kadınların Sorumlulukları’ kategorisini oluşturan kodlar ve bu kodları oluşturan katılımcı söylemlerinden doğrudan alıntılar, her bir kod için ayrı bir tablo halinde aşağıda verilmiştir.

Kadınların Sorumlulukları kategorisini oluşturan kodlardan birincisi olan ‘Su taşımak kadının işidir’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3: ‘Kadınların Sorumlulukları’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 1

Kod: Su taşımak kadının işidir

Doğrudan Alıntılar:

K8: ‘...O su taşımak genç kızlara ait bir iş.’

K13: ‘ Su getirme işi kadının, nasıl getirirse getsin. Hani öyle yapamadı, taşıyamadı, getiremedi yok, getirecek yani.’

K11: ‘ Ben 5-6 yaşlarındayım. Babam kasabadan bana hediye kova almış. Küçük böyle alüminyum kova. Yani ne demek istiyor, yavaş yavaş öğren artık diyor, büyükle de taşıyamayacağım için küçük alıyor.’

K16: ‘Küçüklükten bi başladık o su taşıma işine... Anne evinde taşındık, gelin olduk yine taşındık.’

K14: ‘Bir kadın suya geliyorsa, gönderecek kızı, gelini yoktur. Olsa gelmez kendisi.’

K13: ‘Ben büyüyene kadar ablalarım getirdi evin ihtiyacı olan suyu, onlar küçükken de anacığım taşımıştır başka kim taşıyacak...’

Tablo 3’te görüldüğü üzere, Erikli Köyü’nde 70’li yıllarda su taşıma işi tamamen kadınlara ait görülmektedir. Kadınlar, çok küçük yaşlarda su taşımaya başladıklarını, kız çocuklarının su taşıma işi öğretilerek büyütüldüğünü, kendilerinin de küçükken ablalarının ve annelerinin su taşıdığını görerek büyüdüklerini anlatmışlardır. Bu durum Kandiyoti’nin (1997: 58) ‘Kırsal kesimde su taşıma gibi en ağır işlerin yükü evin yeni gelinlerinin üzerindedir.’ ve ‘Köylerde en ağır işlerin her

zaman en düşük statüye sahip genç kadınlar tarafından yapılır.’ bulgularıyla, aynı zamanda Topçu (2017), Mutlu (2021) ve Şahin’in (2022) bulgularıyla da örtüşmektedir.

Kadınların Sorumlulukları kategorisini oluşturan kodlardan ikincisi olan ‘Çamaşır/bulaşık yıkamak kadının işidir’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4: ‘Kadınların Sorumlulukları’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 2

Kod: Çamaşır/bulaşık yıkamak kadının işidir

Doğrudan Alıntılar:	<i>K4: ‘... Çamaşır mı? Hayır hayır hayır. Erkeklerin hiç umru olmaz. Sen o suyu taşırsın, ısıtırsın, yıkarsın tekrar götürürsün durularsın ya da suyu eve taşıy durularsın.’</i>
	<i>K6: “Sabah önce suya gidersin kahvaltı var, bulaşık var... Sabah işlerin bittikten sonra yine bir daha suya dolanırsın çeşmelere...sonra öğle yemeğini hazırlarsın. Yersin içersin. Bulaşık makinesi ellerin olur tabii. Çamaşır makinesi ellerin olur. Hepsine su lazım.”</i>
	<i>K11: ‘... Böyle annemler yengemler hepsi birden otururdu çamaşır yıkamaya, evde avlunun içinde, böyle koca bir ateş yakılır ortaya. Sonra ben tek başıma çeşmeden belki hiç durmadan su taşıyım onlara, o kadar insana yetiştiririm o suyu o gün, düşün işte...’</i>
	<i>K1: ‘Çamaşır yıkadığı gün kolların kopar artık, su taşımayı yetiştiremezsin.’</i>
	<i>K8: ‘Bizim köyde başka köyler gibi çeşmenin önüne yayılıp iş yapmaz kimse, herkes evinde yıkar çamaşırını bulaşığı.’</i>
	<i>K2: ‘Suyu taşıyacak kızlar varsa biz de çamaşır yıkamaya otururduk, benden genci yoksa mesela kızlar evlenip gittiyse ben taşıyım suyu yıkayanlara.’</i>

Tablo 4’te görüldüğü gibi, çamaşır ve bulaşık yıkama işleri kadınlara ait görülmekle birlikte, bu işler için gerekli olan suyu sürekli olarak temin etmek de kadınlara ait kabul edilmektedir. K4’ ün ifade ettiği gibi bu işler erkeklerin hiçbir şekilde gündeminde değildir. Erikli köyünde bu işler genellikle ev avlusu içinde

yapılan işlerdir ama nadiren su taşımak yerine yıkanacak/durulanacak şeyi çeşmeye götüren de olduğu görülmektedir. Burada defalarca eve su getirmek yerine bir kere çeşmeye gitmek şeklinde bir kar-zarar hesabı yapıldığı görülmekte, fakat yine de K8'in de belirttiği üzere çeşmede iş yapmak bu köyde geleneksel olarak tercih edilmemektedir. Bu da eve su getirme yükünü daha da arttıran bir durumdur.

Kadınların Sorumlulukları kategorisini oluşturan kodlardan üçüncüsü olan 'Yemek/mutfak işleri kadının işidir' kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5: 'Kadınların Sorumlulukları' ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 3

Kod: Yemek/mutfak işleri kadının işidir

Doğrudan Alıntılar:	<i>K1: 'Kahvaltıyı annemiz hazırlar her sabah, biz öbür işleri bitiririz kahvaltıya kadar.'</i> <i>K8: '...Tarlaya gidiyorsun ama yine akşam geliyorsunuz bu sefer akşam yemeği hazırlanacak, herkes tarladan gelmiş aç.'</i> <i>K3: ' Öğle yemeğini oturmaya gittiğimiz arkadaşın annesi hazırlar onlarda yeriz, bize misafir geldiyse de bizim annemiz hazırlar onlar bizde yer.'</i> <i>K2: '...Adamlar ormana gidecek ya, çam kesmeye. Sabahları kalkarsın onlara kimi çörek ekmeği yaparsın, kimi kolaç yaparsın. Onu da kimi maşingada pişirirsin - şimdikiler kuzine diyor ama biz maşinga deriz- kimi fırında pişirirsin 3 4 tane çörek, yanlarına koyarsın. Yanına bir şeyler daha koyarsın tabi, artık evde ne varsa. Biz ne hazırlarsak ormanda öğlen onu yiyecekler.'</i> <i>K9: '12 yaşından sonra falan artık her işi sen yaparsın, ekmeği bile hamurlayıp atardık yani...'</i> <i>K15: 'Anne evde olduğu sürece yemeğe biz karışmayız ama hastadır, vefat etmiştir o zaman sen de yaparsın tabi... 11-12 yaşından sonra yapamadığın iş kalmaz zaten artık...'</i> <i>K13: 'Yemek işi evin büyük kadınındadır, biz daha çok ona getir götür yaparız, onun dediklerini yaparız. 'Yaptığın banaysa öğrendiğin kendine' derdi rahmetli annem, anlata anlata yapardı, yaparken öğretirdi yani.'</i>
----------------------------	--

Tablo 5’te görüldüğü gibi, yemek işleri ve yemek için gerekli hemen hemen her hazırlık kadına ait olarak görülmektedir. Burada hazırlık kısmını kız çocuklarının hallederek anneye yardımcı olması ve yardım ederek bir yandan da iş öğrenmesi gibi K13’ün ifade ettiği gibi bir çıraklık sistemi olduğu görülmektedir. Bununla birlikte kadınların yemek sorumluluğunun yalnızca evde yenilen yemeklerle sınırlı olmadığı, tarlada çalışılacaksa tarlada yenecek öğle yemeğinin, erkekler ormana gidecekse orada yiyecekleri öğle yemeğinin hazırlığının da tamamen kadınlara ait olduğu görülmektedir. Ayrıca bir kız çocuğunun yaklaşık 12 yaşlarından itibaren evin annesinden her şeyi öğrenmiş olduğu, fakat anne sağ oldukça yardımcı rolünde kalmaya devam edildiği vurgusu, katılımcıların hemen hemen hepsinin ortak söylemidir.

Kadınların Sorumlulukları kategorisini oluşturan kodlardan dördüncüsü olan ‘Evin suyunu kadınlar temin eder’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 6: ‘Kadınların Sorumlulukları’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 4

Kod: Evin suyunu kadınlar temin eder

Doğrudan Alıntılar:

K2: 'Her şeye su lazım, herkese lazım. Yetecek kadar suyu hep getirirsin eve. Hele ikindi vaktinde kaç kere getirirsin, sabaha kadar yetmesi lazım gelen suyun.'

K9: '...Biz çok gidiyorduk suya, bize çok lazım oluyordu. Genç kızlar hep su taşır yani durmadan'

K4: 'Sabah zaten bir su işin olur... Öğle zamanı bir daha gidersin. Tükenir yani... Akşamüstü iki defa filan dönersin.'

K7: 'Biz sürekli çeşmeden bakırla, iki bakır omuzumuzda yani, su ağacı deriz ağaçla. Onunla getiriyorduk yani. Sürekli olarak taşıyorduk.'

K5: '...Akşam tabii. Akşamların daha çok suya ihtiyaç oluyordu. Çünkü sabaha kadar o suyun getirdiğimiz suyun yetmesi lazım. Yani gereken suyu getirmemiz lazımdı. O yüzden getirdiğimiz de... Sabaha kadar yani yeterli suyu koymamız lazım.'

K10: 'Biz evde birkaç kızdık ama hepimiz her gün en az on kere giderdik suya. Evin tek kızı olanların işi çok daha zor tabi.'

Tablo 6’da görüldüğü gibi katılımcı kadınlar evlerin ihtiyacı olan suyun evin kadınları tarafından getirildiğini gözlemleyerek büyümüşlerdir. Bir iş olarak su taşıma, tamamen kadınlara ait olarak görülen, toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında kadına verilmiş bir roldür. Kadınlardan bu işini en iyi şekilde yapmaları beklenmekte, bu işin kime ait olması gerektiğine dair yeni bir tartışma başlatmaya ihtiyaç hissedilmemektedir. Kadınların kendileri dışında eve su taşıdığını gördükleri kişi anneleri, ablaları, yengeleri olabiliyorken, hiçbir katılımcı abisinin, amcasının, babasının ya da dedesinin su taşıdığını görmemiştir. Bu gözlemler, bir kız çocuğuna ileride suyu taşıyan kişinin kendisi olacağı, bir erkek çocuğuna büyüdüğünde de su taşımayacağı mesajını vermekte, toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirmekte ve yeniden üretmektedir. Kandiyoti de (1957:58) ‘kırsalda su taşıma işi evin genç kızlarına-gelinlerine ait görülür’ şeklinde bu durumunun yaygın ve yerleşmiş bir durum olduğunu ifade etmiştir. Su taşımaya gücü yetecek kadar büyümüş her kız, evin suyunu sürekli olarak temin etme görevini üstlenmektedir. Burada evde ne kadar suyun gerekli olduğu ise, evde yaşayan kişi sayısına, yapılan işlere ve özel gereksinimlere göre değişmekle birlikte, minimum miktarı bile sürekli getirmenin çok yoğun ve yorucu bir iş olduğu görülmektedir. K2’nin ‘ne kadar getirsen hepsi biter’ cümlesi bu durumu çok güzel özetlemektedir.

Kadınların Sorumlulukları kategorisini oluşturan kodlardan beşincisi olan ‘Kadınların işlerinin hiç bitmemesi’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 7: ‘Kadınların Sorumlulukları’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 5

Kod: Kadınların işlerinin hiç bitmemesi

Doğrudan Alıntılar:

K6: 'Sabah kalkarsın, namazını kılarsın. Kıldıktan sonra hayvanlara bakarsın. Yazsa kıra götürürsün. Kışsa damda bakarsın, yemlersin, samanlarsın. İçeri girersin, ev işleri, annen ne buyursa onu yaparsın. İlla yapılacak işler olur, herkesin bir sürü işi olur.'

K14: 'Şimdiki gibi öyle işin bitti otur dinlen nerde? Yapılacak bir sürü iş seni bekler. Ancak böyle sen yaşlanırsın artık gençler yapar o zaman biterse biter işin.'

K3: 'Şimdi sabah uyandığımızda tabii o zaman kardeşlerim falan da küçüktü. Annem hayvanlara bakmaya çıkıyordu. Biz evde kahvaltı hazırlayıp çocuklara bakıyorduk. Ondan sonra tarlaya gidilecekse tarlaya, ormana gidenler ormana, çobanlar kıra...'

K7: 'Kahvaltudan sonra inekleri sağar sularız. Suyu götürürüz yani. Çeşmeye götürürüz. Çeşmede suyunu içer hayvanlar. Yine döndürür getirir bağlarız onları.'

K5: '...Dama bağlarsın onları. Onu bitirirsin, bu sefer çıkarısın, odun kesmek ister. Soba yaktığımız için sürekli sobalara odun taşırsın.'

K9: 'Tabii avluları süpürürsün. Sokakları bile süpürürsün yani. Dış sokağı bile. Dış sokağı bile süpürürsün.'

K16: 'Akşam iş bitip de dönünce yine aynı, su getirilecek, yemek yapılacak, artık herkesin ne işi varsa...'

Tablo 7’de görüldüğü üzere katılımcılar, çeşme bağlamlı köy hayatlarını anlattıkları görüşmelerde su taşımakla birlikte daha birçok işlerinin olduğunu ve bu işlerin de birçoğunun sürekli ihtiyaç olması dolayısıyla hep tekrar ettiğini ifade etmektedirler. Yeme-içme, tarım-hayvancılık, temizlik ve düzen gibi bu işler, günlük hayatın rutinleridir. Ayrıca bu rutinler, K16’nın vurgusundan da anlaşıldığı üzere, gün içinde yapılan ana işten önce ve sonra yapılmakta, iş olarak bile görülmemektedir.

Kadınların Sorumlulukları kategorisini oluşturan kodların altıncısı olan ‘Çeşmeye gitmenin kadınların günlük rutininin bir parçası olması’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 8: ‘Kadınların Sorumlulukları’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 6

Kod: Çeşmeye gitmenin kadınların günlük rutininin bir parçası olması

Doğrudan Alıntılar:

K13: 'Suya gitmediğin bir gün olmaz.'

K10: 'Şöyle her gün çıkar o çeşmeleri bir dolanırsın...'

K3: 'İkinci vakti gelince ne işin olursa olsun bırakır çeşmeye gitmeye hazırlanmaya başlarsın. Hiç gitmediğim bir gün olduğunu hatırlamıyorum, her gün mutlaka gidilir.'

K15: 'Annen de bilir baban da, su almaya gidiyorum deyince kimse de nereye demez, her gün gidersin.'

K16: 'Çeşmeye gitmediğin bir gün olabilir mi?'

K8: '...O çeşmeye her gün en az 10 kere, 10 kere gideriz! Hele bir de çamaşır falan yıkıyorsan belki 20 kere...'

Tablo 8’de görüldüğü üzere, çeşmeye her gün defalarca gitmek günlük rutinlerdendir. K8’in ‘O çeşmeye her gün en az 10 kere, 10 kere gideriz!’ vurgusu, ses tonundaki ve mimiklerindeki ‘bitmek bilmezdi’ anlamındaki bezmişlik ile, birçok katılımcının (K1, K4, K9, K10, K16) benzer tepkilerle ifade ettiği bir durumdur. Evin su taşıma görevi üzerinde olan kişilerin, çeşmeye gitmediği bir gün olması mümkün bir durum değildir. Çeşmeye gitmenin çok hızlıca halledilmesi gereken bir iş olmasının yanında, çeşmenin ister istemez sosyalleşmeye, iletişime ve diğer etkileşimlere zemin hazırladığının fark edilmesiyle yıllar içinde günün belli saatlerinde su doldurmak gerekmesi de gidilmek istenen bir mekâna dönüşmesi süreci, farklı kod ve kategorilerde daha da detaylandırılacaktır.

Kadınların Sorumlulukları kategorisini oluşturan kodların yedincisi olan ‘Kadınlar aileleri için su temin eder’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 9: ‘Kadınların Sorumlulukları’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 7

Kod: Kadınlar aileleri için su temin eder

Doğrudan Alıntılar:

K5: "Herkes yetecek kadar suyu eve getiririz."

K11: "Su taşıma işi genelde bir kişinin, ya da evde varsa bir iki kişinin. O getirir akşamdan sabaha kadar herkese yetecek suyu."

K2: "Çeşmeye kaç kere gitsen o kadar lazım, o kadar insan el-yüz yıkayacak, yeri gelecek banyo yapacak. Yemek yeniyor, bulaşık çıkıyor haliyle..."

K8: "Hem su getirir hem de yaşlılara leğenle havluyu götürüp ellerini yıkarken su dökerdik."

K13: 'Hani baksa bakırlar boş, gideyim alayım demez bir erkek, su bitmiş diye bize söyler.'

Tablo 9’da görüldüğü gibi, su taşıma işi herkesin kendi ihtiyacını görmesi üzerine değil, evin suyunun her daim hazır olması üzerine kuruludur. Keskin bir şekilde iş bölümünde kime ait olduğu belli olan, kime ait olduğu tartışmaya açık olmayan bu işi, evlerde kız çocuklarının ve genç kadınların yaptığı görülmektedir. K2’nin aslında eve gelen sudan daha fazlası gelebilse onun bile ihtiyaç olduğu ifadesi -diğer katılımcıların da desteklediği gibi- su temin etme işinin ihtiyacı tam olarak karşılamanın çok da mümkün olmadığı bir iş olduğunu gözler önüne sermektedir. K13’ün ‘*Hani baksa bakırlar boş, gideyim alayım demez bir erkek, su bitmiş diye bize söyler*’ ifadesi de bu işi evde hep aynı kişinin/kişilerin yaptığını, bu işin bir kadın işi olduğunu gözler önüne sermektedir.

3.1.2. ‘Erkeklerin Katılımının Azlığı’ Kategorisine Ait Bulgular

‘Erkeklerin katılımının azlığı’ kategorisini oluşturan kodlar ve bu kodları oluşturan katılımcı söylemlerinden doğrudan alıntılar, her bir kod için ayrı bir tablo halinde aşağıda verilmiştir.

Erkeklerin Katılımının Azlığı kategorisini oluşturan kodlardan birincisi olan ‘Erkekler su taşımaz’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 10: ‘Erkeklerin Katılımının Azlığı’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 1

Kod: Erkekler su taşımaz

Doğrudan Alıntılar:

K4: 'Erkekler eğer varsa bi tarla ya da ormanda falan öyle bir iş, ona gitmiş olurlar. Yoksa bile, evdeyse bile erkekler gider kahveye otururlar, su taşımazlar.'

K1: 'Su taşımak senin işin. Hiç bilmem öyle abimin babamın su getirdiğini bir kere...'

K9: 'Erkek su getirmez. O kadının işi. Evde ne kadar lazımsa kadın getirir. Hani ben 5 kere gittim 6.yı da sen getiriver abi yok. Gitmezler, ayıp gelir. Sen de ondan öyle bir şey istemezsin zaten.'

K11: 'Eşime hala söylerim, sizin anneniz o kadar su taşıdı da oğulları olarak neden hiç yardım etmediniz, yazık değil miydi o kadına derim. Ama bunu şimdi düşünebiliyoruz işte, o zamanlar öyle değildi, taşımazlardı...'

K8: ' Erkek kardeşim öyle anneme falan yardım ederdi, su getir desek getirirdi ama kimsenin görmemesi için hava kararınca giderdi o. Ben mesela bakırı bıraktıysam onu almaya giderdi. Hani kız gibi su taşıyor demesinler diye yani gidemezdi.'

K2: 'Hayvanları suya götürürken kız da erkek de gidebilir aslında çeşmeye, böyle uzun uzun olukları vardır çeşmenin, hayvanlar su içer oradan. Ama su doldurmaya sadece kız gider. Erkekler gidemez'

Tablo 10’da görüldüğü üzere, Erikli köyünde 70’li yıllarda erkekler hiçbir sebeple su taşımamaktadır. Ne kişisel ihtiyaç, ne işler ile ilgili ihtiyaçlar ne de evdeki su taşıyan kişilerin yükünü hafifletme gibi sebepler erkeklerin su taşınması ile sonuçlanmamıştır. Evdeki oğlan çocuklar ya da yetişkin bir erkek hayvanları sulamak için çeşmeye gidebilse de, çeşmeden su alma gibi bir amaçla çeşmeye hiç gitmedikleri, çeşmenin başına hiç yaklaşmadıkları görülmektedir. Evin su ihtiyacı ile ilgili bütün ihtiyacın gerekirse su taşımaktan görevli kadının temposunu arttırması ile karşılandığı, erkekler için su taşımamanın ‘ayıp’ şeklinde bir toplumsal kabul olduğu görülmektedir.

Erkeklerin Katılımının Azlığı kategorisini oluşturan kodların ikincisi olan ‘Su taşımamanın erkekler için ayıp olması’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 11: ‘Erkeklerin Katılımının Azlığı’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 2

Kod: Su taşımamanın erkekler için ayıp olması

Doğrudan Alıntılar:

K15: 'Erkeğin ne işi var kızım çeşmede? Ayıp. Orada bir sürü kız içine giremez ki, nasıl girecek?'

K3: 'Çeşmede hep kadınlar olduğu için erkek çeşmeye giremez kızım.'

K8: ' Erkek kardeşim öyle anneme falan yardım ederdi, su getir desek getirirdi ama kimsenin görmemesi için hava kararınca giderdi o. Ben mesela bakırı bıraktıysam onu almaya giderdi. Hani kız gibi su taşıyor demesinler diye yani hava aydınlıkken pek gidemezdi.'

K11: 'O zamanlar erkek su bakırını eline bile alamaz kızım. Bebeğini sevmeyiz mesela, çocuğunu kucağına alamaz, ayıp denirdi eskiden.'

K16: 'Hiç taşımaz erkekler suyu, onların çeşmeye gitmesi ayıp karşılanır.'

Tablo 11’de görüldüğü gibi Erikli köyünde erkeklerin çeşmeye gitmesi, çeşmeye yaklaşması, çeşmenin yakınlarında olması ayıp olarak kabul edilmektedir. Katılımcılar bu durumu erkeklerin kadın mekânına girmeye çalışması şeklinde görmekte, kadınların özgür olduğu ve sahibi olduğu bir mekâna girmeye çalışan bir erkeğin bu davranışı hem kültürel hem de dini toplumsal normlara aykırı bulunmaktadır. Erkeklerin hangi nesneyi eline alıp alamayacağını, nerelere gidip nerelere gidemeyeceğinin sınırlarını çizen bu normlar, erkek için çeşmeyi yaklaşılamaz bir alan olarak belirlemiştir. Bu durum Lefebvre’nin ‘Mekânın cinsiyeti’ yaklaşımı ile birebir örtüşmektedir. Yani çeşme, bir mekân olarak zamanla kadın mekânı olmuş ve bir cinsiyet kazanmıştır. Ve bir cinsiyete ait olma durumu, diğer cinsiyet için yasak, ayıp, uygunsuz olma anlamına gelmektedir.

Erkeklerin Katılımının Azlığı kategorisini oluşturan kodların üçüncüsü olan ‘Erkekler kahvede vakit geçirir’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 12: ‘Erkeklerin Katılımının Azlığı’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 3

Kod: Erkekler kahvede vakit geçirir

Doğrudan Alıntılar:	<i>K11: ‘Erkekler kahvaltıyı yapınca çıkar kahveye gider.’</i>
	<i>K2: ‘Köyümüzde 3 tane kahve vardı, birine gençler gider, birine orta yaşlar, birine de yaşlılar. Gençlerinki hemen cami çeşmesinin yanındadır, çeşmeye de bekar kızlar geliyor ya birbirlerini görüyorlar.’</i>
	<i>K14: ‘Kimi zaman sabahtan akşama kahvede oturur adamlar, sen aynı işleri yapmaya devam edersin.’</i>
	<i>K5: ‘Orman işleri yaz kış olur hiç bitmez ama hani öyle çok yağış falan olur da ormana gidemezlerse evde durmaz erkekler, kahveye giderler.’</i>
	<i>K10: ‘Sabah işin bitince komşuya oturmaya gidersin, çeyiz yaparsın, adamlar zaten evde olmaz ya ormanda ya kahvede olurlar.’</i>
	<i>K2: ‘Köyümüzde üç tane kahve vardı. Çeşmenin hemen yanındakine gençler gelirdi. Birine orta direkler, birine de çok yaşlılar giderdi. Öyle yaşına göre giderlerdi yani...’</i>
	<i>K8: ‘Üç tane kahve vardı o zamanlar köyümüzde.’</i>

Tablo 12’de görüldüğü gibi, 70’li yıllarda Erikli köyünde erkeklere ait bir mekân olarak köy kahveleri vardır. Erikli köyünde de, birçok katılımcının belirttiği gibi, üç tane kahve olduğu, bunların birinin genç erkeklere, birinin orta yaş erkeklere birinin de yaşlı erkeklere ait kabul edildiği görülmektedir. Bu kahveler, erkeklerin buluşmak, görüşmek, sosyalleşmek gibi amaçlarla gittiği, günün hemen hemen her saati açık olan, Türkiye genelinde yaygın bir kültür unsuru olan, Erikli’de de Aksakal’ın (2019) üzerine çalıştığı köy odaları bağlamında kullanılan yerlerdir. Erkeklerin kahvede geçirdiği vakit boş bir vakitken, kadınların hiç boş vaktinin olmaması, sosyalleşmelerinin bile iş endeksli olması aradaki farkı gözler önüne sermektedir. Yani erkeklerin kahveye gitmesi, yalnızca gitmek eylemi anlamında değil, sürekli yapılan fakat kadına ait kabul edilen işleri üzerine alınmadıkları, kadınların işleri devam ederken kendi vakitlerini boş vakit olarak tanımlayabildikleri anlamında kullanılmakta, buradaki eşitsiz duruma dikkat çekmektedir. Bu durum, Özçelik’in (2023) kadınların iş yaparken sosyalleştiği, erkeklerin ise ‘boş vakit’ sahibi

olarak sosyalleştiği vurgusuyla örtüşmektedir. Ayrıca kadınların üç aktif çeşmesine karşılık erkeklerin üç aktif kahvesinin olması da nüfus yoğunluğuna yetecek şekilde her iki cinsiyetin ‘eşit’ sosyalleşme imkânına sahip olması anlamına gelebilecek olması açısından oldukça manidardır.

Erkeklerin Katılımının Azlığı kategorisini oluşturan kodların dördüncüsü olan ‘Erkekler başka işlerle meşgul olur’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 13: ‘Erkeklerin Katılımının Azlığı’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 4

Kod: Erkekler başka işlerle meşgul olur

Doğrudan Alıntılar:

K8: 'Erkekler ormana çalışmaya giderler, çift sürmeye giderler. Erkek çocuklar kuzu-buzağı gütmeye giderler, çobanlık yaparlar.'

K7: 'Babamla dedem ormana gidiyordu, erkek kardeşlerim koyun gütmeye, kuzu gütmeye ya da inekleri gütmeye gidiyordu...'

K4: 'Erkekler eğer varsa bi tarla ya da ormanda falan öyle bir iş gitmiş olurlar. Yoksa bile evdeyse bile erkekler gider kahveye otururlar.'

K12: '...O zamanlar erkekler ormana gittiği için her iş bize kalır, nerde bulacaksın da yaptıracaksın onlara?'

K11: 'Ne zamandan beri kadınların işi olmuş bu iş ben de bilmiyorum. Tamam ormandayken alamıyorlar da ormana gitmediği gün de almazlardı ki, kahvede otururlardı...'

Tablo 13’de görüldüğü gibi katılımcılar, erkeklerin neden su taşımadığı ile ilgili sorulara, onların farklı işler yaptığı için su taşımadığı/taşıyamayacağı cevabını vermişlerdir. Erikli köyü ormanlık bir alana kurulu olduğundan ve bakanlık denetimi ve planlaması ile ormancılık işlerinin yoğun bir şekilde yapıldığı bir köy olduğundan, yetişkin oğlanlar hemen hemen her gün ormana gitmektedirler. Başlarda erkeklerin gün boyu köyde olmaması, su lazım olduğunda evde sadece kadınların ve kız çocuklarının olması gibi sebeplerle mecburen suya giden kadınlar, bir süre sonra erkekler müsait olsa bile suyu taşıyan kişi/işin sahibi olmuşlardır. Bu şekilde hem

kadınlar hem de erkekler farkında olarak ya da olmayarak toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün yeniden üretilmesinde rol oynamışlardır.

Erkeklerin Katılımının Azlığı kategorisini oluşturan kodların beşincisi olan ‘Erkekler su taşıma işinden muaf tutulur’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 14: ‘Erkeklerin Katılımının Azlığı’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 5

Kod: Erkekler su taşıma işinden muaf tutulur

Doğrudan Alıntılar:

K4: 'Ne bileyim neden erkekler taşımazdı ki? Bizim işimizdi o iş.'

K13: 'Ben bildim bileli kadın taşır... Neden kadın taşıyor diye sormak hiç aklımıza gelmezdi o zaman. İş çok. Onların da işi çok, boş durmuyorlar ki...'

K9: 'Şimdi evde bana bir su getir desem kalkar verir yani eşim. Hatta köyden cami çeşmesinden damacanaya doldurup evde onu içiyoruz biz hep, o işler hep eşimde. Gider, doldurur, taşır. Ama o zaman öyle bir şey yoktu, getirmezlerdi.'

K1: 'Şimdi su lazım oldu hemen, erkekler zaten ormanda mecbur kendin alacaksın. Erkek kardeşler de kırdı. Çobanlık yapıyor. Gidemezler ki.'

K6: 'Bizim köyde erkekler hep ormana gittiği için suya gidemez onlar.'

K11: 'Neden onlar getirmiyor diye hiç aklımıza gelmezdi o zaman... Şimdi geliyor ama, neden biz taşımışız diyorum...'

Tablo 14’te görüldüğü gibi, K1, K6, K13 ve diğer katılımcıların da hemen hemen hepsinin belirttiği üzere, erkeklerin başka işlerle uğraştıkları için su taşıyamadıkları düşünülmektedir. Bununla birlikte çok uzun bir süre neden erkeklerin su taşımadığının sorgulanmadığı, yoğun bir hayat akışında kadınların su taşıma işini kendilerine ait bir görev olarak gördüğü ve erkeklerin böyle bir görevi olmadığını da kabul ettikleri görülmektedir. Günümüzde ise katılımcıların hem geçmişteki rollerine yönelik, hem de bugünkü rollerine yönelik bazı durumları sorguladıkları göze çarpmaktadır.

3.2.Geleneksek Normların ve Toplumsal Beklentilerin Kadınların Rollerini Nasıl Etkilediği ve Geçmişin Zihinlerde Nasıl Konumlandırıldığına Dair Bulgular

İkinci tema olan ‘Geleneksel Normlar ve Geçmişin İdealize Edilmesi’, ‘Toplumsal Normların Pekiştirilmesi’ ve ‘Geçmişin İdealizasyonu ve Nostalji’ kategorilerinden oluşmaktadır. Her bir kategoriye oluşturan kodlar ve bu kodları oluşturan doğrudan alıntılar, ayrı ayrı tablolar halinde verilmiştir.

3.2.1. Toplumsal Normların Pekiştirilmesi Kategorisine Ait Bulgular

Toplumsal Normların Pekiştirilmesi kategorisini oluşturan kodların birincisi olan ‘Geleneklerin sürdürülmesi ve değerlerin aktarımı’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 15: ‘Toplumsal Normların Pekiştirilmesi’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar-Kod 1

Kod: Geleneklerin sürdürülmesi ve değerlerin aktarımı

Doğrudan Alıntılar:

K3: 'Çeşmeye bir yaşlı gelirse hemen çekilir ona sıra verirdik'

K1: 'Kendi annenin evi yakın ile olsa öyle kayınvaliden izin vermeden gidemezsin.'

K2: 'Evde küçük bebeği olup sırada bekleyen olursa ona hemen sen doldur git denir, beklemesin diye...'

K7:' Aba feraceni üstüne alırsın böyle... Sağ kolunu başının üstüne kıvrırsın. Kulak deriz orasına. Kulak nasıl olmuş iyi olmuş mu diye sorarız birbirimize. Bizim köyde öyle yapıldı yani. Ferace giymeden gidilmezdi çeşmeye.'

K4:' Tarladan geldiğin gibi gitmezsin, önce bi çoraplarını değiştirirsin. Başına güzel bir yazma örtersin.'

Tablo 15’de görüldüğü üzere, Erikli köyünde geleneklerin ve değerlerin yaşatılmasının ve aktarılmasının öncelendiği geleneksel yaşam tarzı benimsenmiştir. K1’in ifade ettiği gibi, büyüklerin sözü çok önemli olup, fiiller için büyüklerden izin

almak gerekmektedir. Benzer şekilde kadınların mevcut kıyafetlerinin üzerine ferace giymeden kamusal alana çıkmadıkları görülmektedir. Sıra verme, hoşgörülü olma, anlayışlı olma gibi temel erdemler de hemen hemen her katılımcının vurguladığı, karakterlerinde var olan ve davranışlarında dışa vuran değerlerdir. Bu geleneklerin çoğunlukla ataerkil yaşam şekli, Türk toplumlarının kültürel kökeni ve İslami yaşam tarzı endeksli olduğu katılımcıların söylemlerinden anlaşılmaktadır.

Toplumsal Normların Pekiştirilmesi kategorisini oluşturan kodların ikincisi olan ‘Kadınların geleneksel rollerinin sürdürülmesi’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 16: ‘Toplumsal Normların Pekiştirilmesi’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 2

Kod: Kadınların geleneksel rollerinin sürdürülmesi

Doğrudan Alıntılar:

K13: 'Ben bildim bileli kadın taşır... Neden kadın taşıyor diye sormak hiç aklımıza gelmezdi o zaman. İş çok. Onların da işi çok, boş durmuyorlar ki...'

K8: '...O su taşımak genç kızlara ait bir iş.'

K6: '...O zamanlar erkekler bir ormana gider mesela. Ev işleri, her şeyi, suyu, çamaşırı, her şeyi kadınlarda...'

K8: '...Kızlar gelir, toplanıp gündöndü döversin. Erkekler karşıdan bize bakarlardı, bekar oğlanlar. Biz türkü söyledik.'

K4: 'Kızın daha çok görevi çeşmeden su çekmek. Dediğim gibi ekmeği yoğur, ekmeği at, hamur yap, kömür yap, yemek yap. Daha çok mutfak işleri aslında biraz daha. Evin duvarlarının sıvanmasını da biz yapardık mesela, erkekler onu da bilmez hiç.'

K3: 'Yemeği annemiz hazırlıyor. Anneler hazırlar... Biz de yaparız ama çoğunlukla anneler yapıyor. Çünkü suyu taşıdığımız için o da bir iş.'

K2: 'Her gün pişirir kıra da koyarsın, çobanına, kuzu güdene. Su matarası olur onların, çeşmeden doldurur hazır ederiz onları da, giderken yanlarına alırlar.'

Tablo 16’da görüldüğü gibi, 70’li yıllarda Eriklide kadınlar toplum tarafından kendilerine ait görülen rolleri benimsemiş ve sürdürmüştür. Özellikle ev içi işlerin tamamı kadınları ait görülmekte, ev dışında da tarımda, hayvancılıkta ne zaman kadının gücüne ihtiyaç duyulsa kadın o işleri de yapmaktadır. Bu durum Şahin’in (2022) bulgularıyla benzerdir. Su taşıma işinin de bahsi geçen geleneksel rollerden biri olduğu K8, K4 ve K2’nin beyanlarında görülmektedir. Köyde toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün sorgusuz sualsiz kabul edildiğini, herkesin üzerine düşen rolü istese de istemese de, sevse de sevmese de yerine getirdiğini, düzenin bu şekilde devam ettirildiğini katılımcı söylemlerinde görmek mümkündür. Bununla birlikte, K5’in ‘evde iş hiç bitmezdi, iyice usanmıştık artık iş yapmaktan, Bozüyük’e taşınacağımız zaman işlerden kurtulacağız diye sevindik’ cümlesi, K5’in katılımcılar arasında yaşı en küçük olanlardan biri olması sebebiyle, 85’li yıllara gelindiğinde kadınların rollerini sorgulamaya başladıklarının ya da bu sorgulama ne zaman başladıysa bu dönemde arttığının göstergesi olarak kabul edilebilir.

Toplumsal Normların Pekiştirilmesi kategorisini oluşturan kodların üçüncüsü olan ‘Sosyal kabul ve ayıplama’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 17: ‘Toplumsal Normların Pekiştirilmesi’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar-Kod 3

Kod: Sosyal kabul ve ayıplama

Doğrudan Alıntılar:

K4: 'Ben doğdum, kendimi bildim. Kadınlar su taşır, çamaşır yıkar. Evlerin dışlarını çamur sıvar. Biz onları hep yapardık. Hep kadınlar yapacak biliyorduk. Hatta zevk bile alıyorduk yani o işleri yaparken.'

K1: 'Şimdi su lazım oldu hemen, erkekler zaten ormanda mecbur kendin alacaksın. Erkek kardeşler de kırdı. Çobanlık yapıyor. Gidemezler ki.'

K8: 'Öyle çeşmeye gidip kızlara bakayım yok, aşikare bakılmaz yani ayıp, kaçamak bakışlarla bakar ancak erkekler.'

K15: 'Erkeğin ne işi var kızım çeşmede? Ayıp. Orada bir sürü kız içine giremez ki nasıl girecek?'

K13: ' Su getirme işi kadının, nasıl getirirse getirsin. Hani öyle yapamadı, taşıyamadı, getiremedi yok, getirecek yani.'

K14: 'Eskiden erkekler öyle kucağıma alayım da seveyim falan diyemezdi çocuğunu, ayıp denirdi.'

Tablo 17’de görüldüğü gibi, kırsal yaşamda sosyal kabul ve ayıplama, toplumun davranışlarını belirleyen en önemli etmenlerdendir. Erikli köyünde de ayıp kabul edildiği için su almaya gidemeyen erkekler ve bu durumun gerçekten ayıp olduğunu kabul ederek su taşıma yükünü tamamen üstlenen, erkeklerin de taşıyabileceğini değil dile getirmek, aklından bile geçirmeyen kadınlar görülmektedir. Ayıp kabul edilen ve ayıp olmasın diye yapılmayan çocuğunu kucağına alıp sevmeye gibi başka eylemler de mevcuttur (K14). Katılımcı söylemleri ve söylerken jest ve mimiklerindeki kararlılık, bu konuda ortak ve net bir duruş olduğunu ortaya koymaktadır.

Toplumsal Normların Pekiştirilmesi kategorisini oluşturan kodların dördüncüsü olan ‘Toplumsal normların katılığı’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 18: ‘Toplumsal Normların Pekiştirilmesi’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 4

Kod: Toplumsal normların katılığı

Doğrudan Alıntılar:

K16: ' Komşulardan biri gelinin bize gelsin iş var deyince, senin kayınvaliden de tamam gitsin derse mecbur gider o işi yaparsın, sana sorulmaz.'

K1: ' En evveli avlunu süpürürsün, herkes süpürür öyle kimse pis bırakılmaz bizim köyde.'

K8: ' Şimdi bizim köyümüz zaten düzenli ve temiz bir köy, tertipli düzenli insanlar. Kadının temizliği bahçesinden belli olur derlerdi mesela büyüklerimiz.. Evinden önce bahçeye ve kapının dışının temizliğine önem verilir.'

K1: ' ... Çeyiz yapmaktır işin gücün. Öyle iş yapmadan oturulur mu? İlle o işin elindedir, arkadaşına gidince durmadan çeyiz yaparsın.'

K7: '... Gündüz oturmaya gidersin, elinde işin olur, ip ölçersin arkadaşınla yarış yaparsın, kim önce bitirecek kimin eli daha tetik diye... Hırs yaparsın ondan önce bitircem diye. Eve gidince de annen bakar ne kadar yaptın diye'

K2: 'Oğlum, kızım, toplum içinde hareketlerinize dikkat edin derdi annem, babana laf getirmeyin derdi...'

K4:' Öyle bir erkek seninle konuşacak olursa falan ödün patlar baban, amcan, deden biri görecektir diye, konuşamazsın yani...'

Tablo 18’de görüldüğü üzere, toplumsal hayat belirli kalıp ve kurallar çerçevesinde yaşanmakta, bu kurallar oldukça katı bir şekilde uygulanmaktadır. Gerek çocuk yetiştirmede, gerek tertip ve düzende, gerek sosyal ilişkilerde var olan normlar çok yoğun bir şekilde hissedilmekte ve sürdürülmektedir. K16’nın '*Komşulardan biri gelinin bize gelsin iş var deyince, senin kayınvaliden de tamam gitsin derse mecbur gider o işi yaparsın, sana sorulmaz.*' cümlesi, kadın iş gücünün kayınvalide denetiminde olduğuna, K2’nin '*Oğlum, kızım, toplum içinde hareketlerinize dikkat edin derdi annem, babana laf getirmeyin derdi...*' cümlesi, çocukların davranışlarının ebeveyn denetiminde olduğuna güzel birer örnektir. Ayrıca hemen hemen tüm katılımcıların katı bir disiplinle çeyiz hazırladıklarına dair söylemleri ve bu hazırlıkta aile denetimi net olarak görülmektedir. Yine diğer beyanlar, toplumsal hayatın birçok sürecine ilişkin katı normlara işaret etmekte, bu kuralların uygulanmasının aynı zamanda yeniden üretilmesine de olanak tanıdığı görülmektedir.

3.2.2. Geçmişin İdealizasyonu ve Nostalji kategorisine Ait Bulgular

Geçmişin İdealizasyonu ve Nostalji kategorisini oluşturan kodların birincisi olan 'Eski günlere duyulan özlem' kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 19: 'Geçmişin İdealizasyonu ve Nostalji' ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 1

Kod: Eski günlere duyulan özlem

Doğrudan Alıntılar:

K9: 'Özlenmez mi o günler, hani olsa da bir fotoğraf baksak... Çok güzel günlerdi.'

K13: ' O günleri düşününce hatırladığım tek şey ne kadar güzel olduğu... Yine su taşısak ama yine o günleri yaşasak...'
K15: 'İnsan hatırlayınca bile mutlu oluyor... Çok özledim o günleri, su taşımak çok zordu evet ama yine de o günlere dönmeyi isterdim.'

K10: 'Ah hani o günler geri gelse...'

K7: 'Keşke... Keşke dönebilsek o günlere...'

K11: ' Bazen düşünüyorum özlediğim su taşımak mı yoksa gençliğim mi diye... Galiba biz o yaşlarımızı özliyoruz.'

K2: 'İnan o kadar özledim ki o günleri, ne güzel günlerimizdi onlar bizim (gözleri doluyor)'

Tablo 19’da görüldüğü üzere, katılımcılar köyde yaşadıkları, genç oldukları, yoğun bir iş temposunun ve zor hayat şartlarının içinde oldukları, sürekli olarak çeşmeden su taşıdıkları o günlere büyük bir özlem duymaktadırlar. Bu özlem, görüşmelerde birçoğuna yoğun duygular yaşatmıştır. Hatta görüşme sonrası araştırmacıya ‘O günlerden bahsetmek, konuşmak bana o kadar iyi geldi ki, iyi ki geldin, iyi ki sordun, şunu da hatırladım anlatmamı ister misin?’ (K1, K2, K4, K8, K11, K13, K14, K16) şeklinde dönütler olmuş, yeni anlatılar da araştırmacı tarafından raporlama zamanlamasına uygun olması halinde büyük bir hassasiyetle dinlenerek kayıt altına alınmış ve analizlere dâhil edilmiştir. K11’in ‘Bazen düşünüyorum özlediğim su taşımak mı yoksa gençliğim mi diye... Galiba biz o yaşlarımızı özliyoruz.’ cümlesi de farkındalıkla ilgili olabilecek, psikoloji bilimi kapsamında incelendiğinde bazı önemli sonuçları gösterebilecek bir tespittir.

Geçmişin İdealizasyonu ve Nostalji kategorisini oluşturan kodların ikincisi olan ‘Geçmişteki sosyal hayatın zenginliği’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 20: ‘Geçmişin İdealizasyonu ve Nostalji’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 2

Kod: Geçmişteki sosyal hayatın zenginliği

Doğrudan Alıntılar:

K2: 'Tarlaya yürüyerek gider gelirdik. Arkadaşlarımız arkamızda yürüyorsa azıcık oyalanırdık onları beklerdik ki beraber konuşa konuşa gidelim eve. Nasıl güzel olurdu, bazen türkü bile söylerdik...'

K7: 'Yani suya gitmek için can atıyorduk. Günün en güzel vakitleri oluyordu o vakitler... Akşamları suya gitmek için birbirimizi görelim, anlatalım diye can atıyorduk...'

K3: 'Arkadaşlarla da anlaşıyorduk. Bakırlar dolu bile olsa döküp çeşmeye koşuyorduk yani'

K12: 'Ee herkes çeşmededir şimdi dersin evde duramazsın ki, çeşmeye gitmesen nerde göreceksin arkadaşlarını? Orada muhabbet çok güzel olur, hiç eve gitmek istemezsin, gelene verirsin sıranı seve seve.'

K11: 'Düğünlerde kendimiz söyler kendimiz oynardık, hatta böyle kılık değiştirip tiyatro yapanlar, elleriyle kukla oynatanlar olurdu. O zamanki düğünler daha güzeldi.'

K1: 'Kimi zaman birlikte gündöndü döversin, kimi zaman meciye gidersin çapa yapmak için. Pancar kaynatırsın herkes soymaya gelir, böyle gençler gülüş cümbüş günlerce o iş olur... Ormanda iş çok sıkışırsa oraya yardıma gidersin traktörü sen kullan der abinler, küçücükken traktör sürmeyi öğrendik... Bayramı ayrı, düğünü ayrı, başka köylere düğüne de giderdik... Çok güzel günlerdi, her şey çok güzeldi... Şimdi herkes yalnız, kimsenin kimseyi gördüğü yok, görse de o samimiyet yok, özlenmez mi o günler?'

Tablo 20’de görüldüğü gibi geçmişteki yaşam katılımcılarına bugüne göre daha zengin gelmektedir. Bunun en temel sebebinin, geçmişte yapılan işlerin daha çok birlikte yapılmayı gerektirmesi ve daha sosyal, daha iletişim gerektiren yapıda olması olduğu görülmektedir. K1, ‘Çok güzel günlerdi, her şey çok güzeldi... Şimdi herkes yalnız, kimsenin kimseyi gördüğü yok, görse de o samimiyet yok, özlenmez mi o günler?’ şeklindeki cümlesiyle, geçmişteki sık sık yüz yüze görüşebiliyor olmalarını gerçek samimiyet olarak gördüklerini ifade etmektedir. Bu durum Alver’in (2010) kırsal mekânların daha çok bir arada olmayı gerektirmesi beyanıyla örtüşmektedir. Geçmişle kıyaslandığında gerek iş ilişkilerinin, gerek arkadaşlık ve akrabalık ilişkilerinin ve

gerek aile ilişkilerinin katılımcılara daha samimi ve içten geldiği diğer katılımcı beyanlarından da anlaşılmaktadır.

Geçmişin İdealizasyonu ve nostalji kategorisini oluşturan kodların üçüncüsü olan ‘Geçmişin ve çeşmenin idealize edilmesi’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 21: ‘Geçmişin İdealizasyonu ve Nostalji’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 3

Kod: Geçmişin ve çeşmenin idealize edilmesi

Doğrudan Alıntılar:	<i>K7: ‘Hiçbir yere benzetemem, öyle bir yer yok artık.’</i>
	<i>K6: ‘Çeşme hiçbir yere benzemiyor. Benzemez. Onun tadı çok başkaydı, şimdikiler bilmez.’</i>
	<i>K4: ‘Çeşme başını kafelere parklara benzetirim. Şimdikiler kafelerde parklarda buluşuyor ama git oraya otur otur ne var onda?’</i>
	<i>K11: ‘Hiç yok öyle bir yer artık... Hiçbir yer benzemez çeşmeye...’</i>
	<i>K16: ‘Çeşme bizim zamanın sosyal medyasıydı işte kızım. Şimdi sosyal medya neyse o zaman o, oydu.’</i>
	<i>K9: ‘Ne güzel günlerdi, türkü söyleye söyleye tarladan geldik, gündöndü meclisimiz olurdu, arkadaşlarla topladığımız... Bayramlarda bütün kızlar toplanır salıncak kurar sallanırdık, çok eğlenirdik.’</i>
	<i>K10: ‘Keşke o günler geri gelse... Dönebilsek o günlere...’</i>

Tablo 21’de görüldüğü üzere, katılımcılar geçmişi idealize etmektedirler. Yani katılımcıların geçmişi olduğundan daha olumlu veya mükemmel bir şekilde hatırladığı veya tasvir ettiği, ya da geçmişin olumsuz yanlarından ziyade olumlu yanlarını hatırladıkları görülmektedir. Bu durum nostalji ile de bağlantılıdır çünkü katılımcıların geçmişin sorunlarını ya da eksikliklerini göz ardı ederek, yalnızca olumlu yönlerine odaklandığı fark edilmektedir. Elbette geçmişte çok güzel yaşantılar olmuş da olabilir, fakat onca zorluğa rağmen geçmişin bu kadar büyük bir özlem ve güzel yanları ile

hatırlanması, insanın güzel olanı hatırlamaya daha meyilli oluşu ya da bunu bilinçli bir şekilde tercih etmesinin de bir sonucu olarak düşünülebilir. Katılımcıların tamamı o günleri özlediğini ve o günlere dönmek isteyeceğini beyan etmiş, örnek olarak bazıları tabloya alınabilmiştir. Yine katılımcılar, çeşme başının bugün mevcut olan hiçbir buluşma-sosyalleşme mekânı ile kıyaslanamayacak kadar güzel olduğunu, çeşmede buluşmanın çok keyifli olduğunu ifade etmişlerdir. Araştırma boyunca geçmiş günler hakkında kötü olduğuna dair olumsuz bir söylemle neredeyse hiç karşılaşılmamıştır.

Geçmişin İdealizasyonu ve Nostalji kategorisini oluşturan kodların dördüncüsü olan ‘Geçmiş günümüzle kıyaslama’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 22: ‘Geçmişin İdealizasyonu ve Nostalji’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 4

Kod: Geçmiş günümüzle kıyaslama

Doğrudan Alıntılar:

K8: ‘ Ben şimdiki gençlere çok üzüliyorum. Bugün ne var ki? Gerçekten bak, sadece ellerinde telefon dünyadan haberleri yok. Şöyle bi çeşmeye su doldurmaya gitmişlikleri yok... O günleri yaşayamadıkları için çok şanssızlar bence.’

K11: ‘ Gençler o günleri göremediği için çok şanssız... Biz gençliğimizi dolu dolu yaşadık, şimdi o kadar samimi bir ortam nerde? Yok öyle bir yer.’

K1: ‘Şimdikilerin gidecek bir çeşmesi bile yok, kafeye, parka gitsen ne olacak, o tadı vermez ki...’

K5: ‘Tesisatlar gelince baştan bi rahatladık ama sonra o günleri çok özledik. Şimdikiler anlamaz neye üzüldüğümüzü, yaşamayan bilmez...’

K13: ‘Gençler rahata düşkün artık, iş bilmiyorlar ki. Gerek olmadı yani iş öğrenmelerine, zaten şehirlerde doğdular büyüdüler. Ama çeşmeden bir su getirseydiler keşke, onu bir yaşasaydılar...’

Tablo 22’de görüldüğü gibi, katılımcılar günlük hayatlarında yapılan ya da yapılmayan şeyleri, özellikle de kendilerinin su taşıdığı yaşlardaki gençlerin şu anda

yapıp ettiklerini gözlemlemekte ve geçmişle günümüz arasında bir kıyas yapmaktadırlar. Katılımcılar çeşme başını bugünkü kafelere, parklara, pastanelere benzetmekte, çeşme başının buluşma işlevini bu kıyası yaparken de öne çıkarmaktadırlar. Yapılan kıyasta, şimdiki gençlerin çeşme başı yaşantılarını yaşamalarına imkân olmamasına, bu kültürün sona ermiş olmasına üzülmeye duyulan bir baskındır. K8'in 'Ben şimdiki gençlere çok üzüliyorum. Bugün ne var ki? Gerçekten bak, sadece ellerinde telefon dünyadan haberleri yok. Şöyle bi çeşmeye su doldurmaya gitmişlikleri yok... O günleri yaşayamadıkları için çok şanssızlar bence.' İfadeleri, katılımcıların gençlerin bugünkü sosyalleşme şekilleri ile kendi sosyalleşmelerini kıyasladığında, kendilerinin daha zengin bir yaşantıya sahip olduklarını düşündüklerini göstermektedir. Bununla birlikte gençlerin teknolojiyle iç içe oluşu, katılımcıların gözünde başlı başına sosyalliğe engel bir durumdur ve çeşme başının yüz yüze, kalabalık ve aktif ruhuna oldukça uzaktır. Bu da tüm katılımcıların hemfikir olduğu bulgulardan biridir. Farklı bir fikir beyan eden katılımcı olmamıştır. Bu düşünceler kişisel çıkarım olmakla birlikte alan yazında gençlerin telefon kullanımı ile sosyallikleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalara işaret etmektedir.

Geçmişin İdealizasyonu ve Nostalji kategorisini oluşturan kodların beşincisi olan 'Geçmişteki sosyal hayatın kaybolması' kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 23: 'Geçmişin İdealizasyonu ve Nostalji' ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 5

Kod: Geçmişteki sosyal hayatın kaybolması

Doğrudan Alıntılar:

K3: 'O zamanlar haber vermeden istediğin kişiye gidebiliyordun, herkes de güler yüzle karşılıyordu, şimdi kime gidebilirsin haber vermeden, aramadan?'

K2: 'Eskiden insanlar daha yardımseverdi gülüm... Cuma günü koyunları sağınca sütü eve hiç sokmadan fakire fukaraya verin derdi annem mesela, tarlada komşunun işi bitmediyse senin bittiyse ona yardım eder onun ki de bitmeden gelmezdik...Akşamları oturmaya gelen olurdu, evde ne varsa çok güzel ikram ederdik.'

K8: 'O zaman arkadaşlığımız çok güzeldi. Bi toplaşınca 17 18 kişi olurduk, gülüş cümbüş... Şimdi herkesin başka işi var, dünya telaşı var...'

K14: 'O zamanlar mesela abin evlenir yengen sizin eve gelir, evler kalabalık, ee yeğenin olur senin elinde büyür. Şimdi kimsenin kimseden haberi yok, gitme gelme azaldı iyice...'

K11: 'Düğünlerde kendimiz söyler kendimiz oynardık, hatta böyle kılık değiştirip tiyatro yapanlar, elleriyle kukla oynatanlar olurdu. O zamanki düğünler çok daha güzeldi.'

Tablo 23'te görüldüğü üzere, katılımcılar o günlerde birbirlerine habersiz gidebilmenin, düğünlerde kendi tarzlarında doyasıya eğlenebilmenin, işleri yaparken bunu bir sosyalleşme fırsatına çevirebilmenin günümüzde kaybolan zenginlikler olduğunu düşünmektedirler. Örnekler ile tabloda verilen 'gündöndü meclisi', 'düğün', 'çapa' gibi terimlerin her biri, birçok örnek ve anıyla her katılımcı tarafından bir ya da birkaçı tekrarlanan ortak yaşantılardır. Katılımcılar geçmişte arkadaşlık, komşuluk, akrabalık gibi değerlerin çok daha hissedilir olduğu, bu değerlerin günümüzde bu şeklide hissedilmediğini beyan etmektedirler. Bununla birlikte bu bulguda geniş aile yapısının yerini çekirdek aileye bırakmasıyla, alışılmış kalabalık yaşam şeklinden sakin ve yalnız bir yaşam şekline geçişin, geçmişle kıyaslandığında hissettirdikleri de vurgulanmaktadır.

3.3.Kadınların Çeşme Başı Yaşantılarının Mekânsal Cinsiyet Ayrışmasına ve Kamusal Alan Kullanımına Etkilerine Dair Bulgular

Mekânsal cinsiyet ayrışması teması, 'Çeşme başında kadınların varlığı' ve 'Kamusal alanın kullanımı' olacak şekilde iki kategoriden oluşmuştur. Bu kategorilerin her birini oluşturan kodlar ve kodları oluşturan doğrudan alıntılar ayrı ayrı tablolar halinde aşağıda verilmiştir.

3.3.1. Çeşme Başında Kadınların Varlığı Kategorisini Oluşturan Kodlar ve Doğrudan Alıntılar

Çeşme Başında Kadınların Varlığı kategorisini oluşturan kodların birincisi olan ‘Kadınların çeşme başında buluşması’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 24: ‘Çeşme Başında Kadınların Varlığı ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 1

Kod: Kadınların çeşme başında buluşması

Doğrudan Alıntılar:	<i>K4: '....Zaten çeşmenin başı böyle şey gibi olur. Düğün gibi diyebiliriz aslında... Yaşıt kızlar olur orada, komşular, kadınlar olur, daha büyük kadınlar da olur, orta yaş kadınlar olur genelde. Hatta yaşlı kadınlar bile gelirler nadiren, onlar bakırı taşıyamaz da ibrikle gelirler'</i> <i>K3: '...Çeşme buluşma mekânı. Yani herkes birbirinin geleceğini bilir. Herkesi görürsün orada'</i> <i>K5: ' Konuştuğun erkeği bir kere daha görürüm belki diye koşarak gidersin çeşmeye. Ormandan geliyorlar ya... '</i> <i>K7: 'Çeşmede çok güzel görüşme olur yani, arkadaşlarını görür, muhabbet edersin.'</i> <i>K13: 'Arkadaşlarımızla buluşma yeriymi tabi çeşme, daha çok konuşmak için gelen herkese sıramızı verirdik.'</i>
----------------------------	--

Tablo 24’te görüldüğü gibi, çeşme başı bir buluşma mekânıdır. Alan yazında da sıklıkla bahsedildiği üzere, çeşme gitme başlarda su almak amacıyla yapılan bir eylem olsa da, zamanla evden çıkmanın bir fırsatı, arkadaşlarla buluşmanın bir imkanı haline gelmiştir. K3’ün ‘Çeşme buluşma mekânı. Yani herkes birbirinin geleceğini bilir. Herkesi görürsün orada.’ şeklindeki beyanı da, birçok katılımcının benzer cümlesini temsilen tabloda yerini almıştır. Bu buluşma sadece kadınlara ait bir buluşma olup, erkeklerle yolda karşılaşma, uzaktan bakma şeklinde bir görüşme umudunu içinde barındırmaktadır. Örgün eğitimin sona ermesiyle, birbirini okulda her gün gören kız çocukları için yeniden birbirlerini görüp konuşabileceği, buluşabileceği bir yer ihtiyacı doğduğu ve çeşmenin bu ihtiyacı büyük oranda giderdiğini söylemek mümkündür.

Çeşme Başında Kadınların Varlığı kategorisini oluşturan kodların ikincisi olan ‘Erkeklerin çeşmeden uzak durması’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 25: ‘Çeşme Başında Kadınların Varlığı’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 2

Kod: Erkeklerin çeşmeden uzak durması

Doğrudan Alıntılar:

K1: "Erkekler hayvan sulamaya gelse de bizim tarafa yaklaşmaz, sularlar giderler."

K7: "Erkek kardeşlerim hiç gitmezdi çeşmeye, hep ben taşırdım suyu."

K9: "O kadar kadının arasına giremez ki. İşi olmasa bile su getirmez yani erkekler. Çeşmeyi kadınlara tahsis etmişler..."

K4: "Onlar da ormandan gelip hemen sevdiği kızı görmeye çıkar ama çeşmeye çok yaklaşamazlar, mektebin orada durur, ileri geri giderler işte o arada görürse görürler."

K13: "Erkekler kahvede oturur, sen de su almaya giderken kahvenin önünden geçersen öyle görür ancak seni."

Tablo 25’te görüldüğü gibi, erkekler çeşmeye yaklaşmamaktadır. Bu durum toplumsal olarak ‘ayıp’ kabul edilmesiyle birlikte, alan yazında vurgulanan mekânın cinsiyetleşmesi ve cinsiyetin de performatifliği teorileri ile doğrudan alakalıdır. Çeşmenin kadınlara ‘*tahsis edilmiş*’ olması ve erkeklerin işi olmadığı zamanlarda bile su dolduramadığı gerçeği, o günlerde yerleşmiş ve herkes tarafından öyle olması gerektiği kabul edilmiş bir normdur. Hayvan sulamaya oğlan çocuklarının da, yetişkin erkeklerin de gidebildiği, fakat çeşme deyince asıl kast edilenin hayvanların sulanabildiği bu uzun oluklar değil, çeşmenin su doldurulan kısmı olduğu katılımcı beyanlarından anlaşılmaktadır.

Çeşme Başında Kadınların Varlığı kategorisini oluşturan kodların üçüncüsü olan ‘Çeşmenin kadınların sosyal alanı olması’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 26: ‘Çeşme Başında Kadınların Varlığı’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar-Kod 3

Kod: Çeşmenin kadınların sosyal alanı olması

Doğrudan Alıntılar:	<i>K7: "Çeşmede çok güzel görüşme olur yani, arkadaşlarını görür, muhabbet edersin."</i>
	<i>K5: "Şimdi gençler nasıl kafelere pastanelere gidiyor, biz de çeşmeye giderdik işte görüşmeye..."</i>
	<i>K14: "Ee çeşmeye de gitmese insan kimsenin birbirinden haberi olmaz ki... Hiç görmediğin köyün uzak tarafındaki kişileri bile görürsün orada, her şeyden haberin olur."</i>
	<i>K7: "Köyde ne olmuş kim ne yapmış hepsi konuşulur çeşmede. E sen de duyarsın haliyle arkadaşlarından."</i>
	<i>K15: "Her şeyi duyarsın çeşmeye gittiğin zaman."</i>
	<i>K13: 'Bi çeşmeye gideyim bakalım derdik, kim ne yapmış ne etmiş...'</i>

Tablo 26’da görüldüğü gibi çeşme özellikle genç kadınlar için, köyün en önemli buluşma mekânıdır. Erikli köyünde de dört tane çeşme olmasına rağmen, bunlardan Cami Çeşmesi, konum olarak köyün ortasında olması ve önünün genişliğiyle herkesin aynı anda gelebilmesine olanak sağlayan, ikindi vaktinde suya giderek orada genç kadınların buluşup konuştuğu, uzun uzun muhabbetler edebildiği bir yer olmuştur. Özellikle formal eğitimini bitirip evin yetişkin bir üyesi kabul edilen 12 yaş ve üzeri kızlar için, her gün aynı saatlerde bu çeşmeye gelmek, evden çıkabilmek ve insanlarla etkileşim kurabilmek için çok değerli bir sosyalleşme alanıdır. Genç kadınların suya gitmek zorunda olmayı bir avantaja çevirmesi olarak da görülebilecek bu durum, aile büyükleri tarafından da bilinmekte ve desteklenmektedir. Katılımcıların suya gelen orta yaş ve üzeri kişilere hemen sıra verip suyunu doldurmasını sağladıkları ve onların da hemen suyunu alıp giderek gençleri rahatsız etmekten kaçındığı ile ilgili söylemleri, bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Katılımcı beyanlarında ikindi vakti çeşmeye gidenlerin, su doldurmak amacından ziyade buluşmayı, görüşmeyi, konuşmayı, sosyalleşmeyi doğrudan veya örtük olarak amaçladığı görülmektedir.

Çeşme Başında Kadınların Varlığı kategorisini oluşturan kodların dördüncüsü olan ‘Kadınların çeşmede vakit geçirme isteği’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 27: ‘Çeşme Başında Kadınların Varlığı’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 4

Kod: Kadınların çeşmede vakit geçirme isteği

Doğrudan Alıntılar:

K9: '...bazen bakarsın bakırlara dolu, onları döküp yeniden bile suya gidersin. Çocukları görmek istersin, oğlanları göreceğim diye. Evet. Tam oradan duvarın dibinden bakarlar. Biz de onlara karşı. Karşılaşırız.'

K2: '...Tabi şimdi onlar kız kısmı ya, gençler ya onlar. Tabi şimdi akşamları da kırdan, ormandan da gençler, çocuklar, onlar da gelir oraya. Haliyle görüşme manasında. Onlar tabi sana su nöbetlerini verir. Oyalanmak istiyorlar yani.'

K1: 'Baktın bakırlar dolu, vurursun bi tekme bakıra, sonra gidersin suya...(gülüşmeler)'

K6: '...Bir de kaçamak yaparsın, dökersin suları oluklara, ahırlara. Yeniden kaçır gidersin suya. İstedğin oğlanı göreceksin haliyle dışarıda.'

K9: 'Arkadaşlarımdan duyardım, bakırlar doluydu ama döktük de geldik derlerdi. Ben şaşırırdım, ben hiç öyle dökemedim (gülüşmeler). Bizim su zaten biterdi mecbur giderdik.'

K3: 'Arkadaşlarla da anlaşıyorduk. Bakırlar dolu bile olsa döküp çeşmeye koşuyorduk yani'

Tablo 27’de görüldüğü üzere, evde su ihtiyacı olmasa bile çeşmeye gittiklerini beyan eden katılımcıların söylemleri çeşmenin diğer işlevlerini ön plana çıkarmakta olup, her katılımcı tarafından mutlaka teyit edilmiştir. Örnek olarak birkaç katılımcı beyanı verildiyse de, her görüşmede bu konu üzerinde uzun uzun anlatılar olmuş, örnekler arttırılmıştır. Ayrıca katılımcılar, kendi aralarında ikinci vakti çeşme buluşmasına gitme işine ‘piyasaya çıkmak’ (görünür olmak anlamında) dediklerini, araştırmacının bunu da mutlaka yazmasını istediklerini ifade etmişlerdir. Buna ilaveten, katılımcılardan köye su tesisatı geldiği halde köyde yaşamaya devam edenler, her gün cami çeşmesi buluşmalarına gitme işinin birden bitmediğini, o çeşmenin suyu

evlere çekilen sudan daha lezzetli olduğu için bu sefer de içme suyu alma bahanesiyle cami çeşmesine gittiklerini ifade etmişlerdir. ‘Ben bir içme suyu alıp geleyim’ diyerek evden çıktıklarını, yine orada arkadaşlarıyla buluşup görüştüklerini, fakat bu sürecin köyden kente göçün çok yoğunlaştığı zamanlar olması sebebiyle, köyün nüfusunun hızla azalmasından dolayı çeşmeye gelebilen kişi sayısının iyice azaldığını anlatmışlardır.

Çeşme Başında Kadınların Varlığı kategorisini oluşturan kodların beşincisi olan ‘Erkeklerin çeşmeye katılmaması’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 28: ‘Çeşme Başında Kadınların Varlığı’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 5

Kod: Erkeklerin çeşmeye katılmaması

Doğrudan Alıntılar:

K2: "Çeşmeye erkek gelmez, kadınların yeri çeşme."

K7: "Hiç kızı olmayıp da oğlunu çeşmeye yollayan olursa belki, ama hiç hatırlamıyorum öyle bir şey, oğlu olmayan kadın da kendisi gelir doldurur."

K14: "Erkekler ormandan gelince üst baş değiştirir onlar da, şöyle bir köyde gezer dolaşırlar, çeşmenin oralarda dolaşırlar."

K16: "Düğünde biz türkü söylerken uzaktan erkekler de kızlara bakar, gündöndü dövmeyle toplaşınca da aynı, uzaktan bakarlar. Çeşmenin orada da tam yaklaşamazlar, uzaktan bakarlar çeşmeye doğru."

Tablo 28’de görüldüğü üzere, çeşme tamamen kadına ait olduğu düşünülen bir mekândır. Erkekler çeşmenin civarına kadar gelse de, çeşmedekileri görebileceği bir mesafede durabilse de çeşme başı denilen su doldurma alanına yaklaşamamaktadırlar. Bir kadının gönderecek kızı olmadığında oğluna ‘su al’ diyemediği, her ne işi varsa bırakıp kendisinin suya gittiği birçok katılımcının ortak beyanıdır. Oğlanlar çeşmeye yaklaşmaması gerektiği sosyal olarak öğretilerek büyütülmekte, kız çocukları ve yetişkinler de bunun böyle olması gerektiğini düşünmektedirler.

3.3.2. Kamusal Alanın Kullanımı Kategorisine Ait Bulgular

Kamusal Alanın Kullanımı kategorisini oluşturan her bir kod ve bu kodları oluşturan doğrudan alıntılar ayrı birer tablo halinde aşağıda verilmiştir.

Kamusal Alanın Kullanımı kategorisini oluşturan kodların birincisi olan ‘Kadınların kamusal alanı kullanma biçimleri’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 29: ‘Kamusal Alanın Kullanımı’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 1

Kod: Kadınların kamusal alanı kullanma biçimleri

Doğrudan Alıntılar:

K12: "Feracemizi üstüne almadan sokağa çıkmazdık, herkes öyle yapardı."

K15: "Bizim köyde çamaşırı herkes kendi evinin avlusunda yıkar, sadece bayram öncesi kilim yıkama işimizi çeşmenin etrafında yapardık, sahurdan sonra gidip yer tutardık."

K11: "Düğünlerimiz evlerin avlusunda olur, genç kızlar türkü söyler, oynar. Erkekler girmez, uzaktan avlunun arkasından bakarlar."

K2:" Tarlada her işi kadın erkek birlikte yaparsın. Çapa yapılacaksa genelde kadınlar yapar ama harman döverken herkes her işi yapar."

K9: "Arkadaşlarım traktör kasasında çapaya giderdi, özenirdim ben de gitmek isterdim. Çok eğlenceli olur o çapa zamanı, güle eğlene yapılır yani."

K14: ‘Suya giderken, bir yere giderken kahvenin önünden geçersin tabi, ama içine hiç girmezdik yani, erkeklerindir kahve.’

K1:‘İsterse nişanlın olsun, ayıptı eskiden öyle buluşayım, konuşayım. Biz de çeşmeye giderdik nişanlımızı bir kere daha görelim diye. Yolda yürürken karşılaşırsın belki, karşılaşmak istersin yani, bilirsin o da oralarda dolaşıyordur seni görebilmek için.’

Tablo 29’da görüldüğü gibi, Erikli köyünde kadınların kamusal alanları ne zaman, nasıl, ne şekilde kullanacakları geleneksel olarak belirlidir. Bu durum alan yazındaki kadınların kamusal alana erişiminin sınırlılığı ve kamusal alanların erkeğe ait görülmesini destekler niteliktedir. Hem kılık-kıyafet, hem davranış olarak toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde yaşayan kadınlar, kamusal alanlarda da toplumun kendisinden beklediği rollerin dışına çıkmamakta, çıkarsa ayıplanmaktan hatta yargılanmaktan endişelenmektedir.

Kamusal Alanın Kullanımı kategorisini oluşturan kodların ikincisi olan ‘Çeşme kamusal bir sosyalleşme aracı’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 30: ‘Kamusal Alanın Kullanımı’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 2

Kod: Çeşme kamusal bir sosyalleşme aracı

Doğrudan Alıntılar:

K7: ' Yani suya gitmek için can atıyorduk. Hele akşamları mesela ki suya gitmek için birbirimizi görelim, anlatalım diye can atıyorduk.' (bunu söylerken bile çok heyecanlanıyor)

K9: '...İkinci vakti gelince kız kardeşimle sen gitcen ben gitcem kavgası yapardık, o da gitmek isterdi ben de, annemler biriniz gidin derdi ikimiz de gitmek isterdik.'

K11: 'En güzel yazmamı örterdim, şalvarımı yatağın altına dümdüz koyar ütülü gibi olmasını sağlardım, böyle onları giyip o çeşmeye gitmek her gün en sevdiğim andı. O kadar severdim ki...'

K15: ' Erkekler de akşam olunca koşarak gelir ormandan, sevdiği kızı görecekt o da...'

K12: 'Artık akşamüzeri olunca çeşmeye gitme saati gelir, günün en güzel saatidir o. Gelen herkese sıranı verirsin, annen sorarsa sıra çoktu dersin (gülüşmeler)'

K14: ' E çeşmeye de gitmese insan kimsenin birbirinden haberi olmaz ki... Hiç görmediğin köyün uzak tarafındaki kişileri bile görürsün orada, her şeyden haberin olur.'

Tablo 30’da görüldüğü üzere, kamusal alanı kısıtlı kullanabilen kadınların su getirmek gibi temel bir zorunluluğa dayalı olduğu için kamusal bir alan olan çeşmeyi sınırsız kullanabiliyor oluşlarının, bir süre sonra güçlü bir silahları hükmüne geldiği görülmektedir. Çeşme, kadınlara aradıkları özgürlüğü veren, yüklediği iş yüküne rağmen orada yaşanan sosyalleşme sebebiyle iradi bir şekilde tercih edilen bir mekândır. Çeşme dışındaki kamusal alanlar her gün her saat görüşmeye olanak veremediğinden, çeşme bu anlamda diğerlerinin önüne geçmektedir. Çeşme, Erikli köyünde de bilhassa cami çeşmesi, genç kadınların en yoğun kullandığı sosyal kamusal mekândır.

Kamusal Alanın Kullanımı kategorisini oluşturan kodların üçüncüsü olan ‘Çeşmenin kadınlar için güvenli bir alan olması’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 31: ‘Kamusal Alanın Kullanımı’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 3

Kod: Çeşmenin kadınlar için güvenli bir alan olması

Doğrudan Alıntılar:

K2: "Çeşme kadınların herkesi görebildiği, her şeyi konuşabildiği bir yerdi yani... İşin acele değilse gitmişken durabildiğin kadar durursun."

K4: "Çeşmeye gidip gelirken niye korkacaksın ki? Köyde herkes birbirini tanır, hiç öyle bir korkumuz yoktu. Ama yine de karanlık olmadan su işini bitirelim diye bakardık, elektrikler yoktu ya o zamanlar, sokaklar çok karanlıktı ya..."

K16: 'Korkmak gelmez bile aklına, neyden korkacaksın ki? Sadece çoban köpekleri vardı saldıran, o da herkesin avlusunun içinde olur sokaklarda olmaz hiç. Gündüz zaten kırda olur da, akşam oturmasına gidince dış kapıdan seslenirdik ‘-huuu, vurun köpeğe’ derdik, tutun da geçelim anlamında yani, köpek bir tek sahibinin sözünü dinler çünkü.'

K8: "Gerekirse karanlıkta bile gider alırsın suyunu, su yoksa ne yapacaksın mecbur."

K12: "Çeşmede kimse sırayı bozmaz, biri bakırını bıraktıysa geldiğinde ona hemen sıra verilir, öyle ufak tefek sıra meselesi dışında hiç tatsızlık olmaz."

K5: "Hiç hatırlamıyorum çeşmede öyle bir kavga dövüş bir şey olduğunu, herkes anlayışlıdır yani birbirine."

Tablo 31’de görüldüğü gibi çeşmeye gitmek ve çeşme başında geçirilen vakit, kadınlar açısından en ufak bir güvenlik zafiyeti içermemektir. Kadınların ‘korunmaya muhtaç’ yapıda olduğu ve ‘kadın için en güvenli yerin evi olduğu’ gibi ataerkil toplumsal kabuller sebebiyle, kadınların kullandığı kamusal mekânın güvenli olmaması, kadının elindeki birkaç sosyalleşme olanağından birini kaybetmesiyle, çeşmeye gitmesine izin verilmemesiyle sonuçlanabileceğinden, çeşme başının güvenli ikliminin oluşturulması ve sürdürülmesi çok önemlidir. Bununla birlikte Erikli köyü, katılımcı beyanları ve araştırmacı tecrübeleriyle de desteklendiği üzere, sosyal yapısı itibariyle zaten oldukça güvenli, sakin ve huzurlu bir köydür. Çeşmenin de, katılımcı anlatılarının kapsadığı yıllar boyunca oldukça güvenli olduğu söylemlerden anlaşılmaktadır.

3.4. Çeşme Başı Yaşantılarının Kadınlar Arasında Oluşturduğu Sosyal Etkileşimlerin Toplumsal Cinsiyet Dinamiklerini Nasıl Etkilediğine Dair Bulgular

‘Sosyal Etkileşim ve İletişim’ temasını oluşturan kategoriler ve bu kategorileri oluşturan kodlar, kodları oluşturan doğrudan alıntılarla beraber ayrı ayrı tablolar halinde verilmiştir.

3.4.1. Çeşme Başında Sosyalleşme Kategorisine Ait Bulgular

Çeşme Başında Sosyalleşme kategorisini oluşturan kodların birincisi olan ‘Kadınların çeşme başında haberleşmesi’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 32: ‘Çeşme Başında Sosyalleşme’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 1

Kod: Kadınların çeşme başında haberleşmesi

Doğrudan Alıntılar:

K7: ' Köyde ne olmuş kim ne yapmış hepsi konuşulur çeşmede. E sen de duyarsın haliyle arkadaşlarından.'

K1: ' Her şeyi duyarsın çeşmeye gittiğin zaman.'

K13: 'Bi çeşmeye gideyim bakalım derdik, kim ne yapmış ne etmiş...'

K14: ' E çeşmeye de gitmese insan kimsenin birbirinden haberi olmaz ki... Hiç görmediğin köyün uzak tarafındaki kişileri bile görürsün orada, her şeyden haberin olur.'

K4: ' Sana haber yollayacaksa mesela bi çocuk, çeşmenin kenarından oradan küçük bir çocuktan bi pusula yollar.'

K5:' Her şeyden haberin olur çeşmeye gidince. Kime hangi misafir gelmiş, köye hangi yabancı gelmiş. Kim hasta olmuş, kim hangi işi yapmış...'

Tablo 32’de görüldüğü üzere, kitle iletişim araçlarının olmadığı (radyo hariç), her türlü haberleşmenin yüz yüze olduğu 70’li yıllar Erikli Köyü’nde, çeşmenin, iletişim için önemli bir zemin hazırladığı görülmektedir. Gerek bir evin içinde, gerek köyde, gerekse diğer köylerde ve şehirlerde neler olup bittiğine dair gerekli görülen bilgiler, bu tür yüz yüze görüşülen ortamlarda kişiden kişiye aktarılmaktadır. Arkadaş olanların gelecek günleri planlaması, yavuklu (sevgili) olanların haberleşmesi gibi durumlar için, mümkünse konuşabilecekleri, mümkün değilse bir kâğıt parçası, pusula, mektup iletebilecekleri yer genellikle çeşme başıdır. Bu durum da tüm katılımcıların aynı söylemlerde bulunduğu noktalardan biridir.

Çeşme Başında Sosyalleşme kategorisini oluşturan kodların ikincisi olan ‘Kadınlar arası dedikodu ve bilgi paylaşımı’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 33: ‘Çeşme Başında Sosyalleşme’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 2

Kod: Kadınlar arası dedikodu ve bilgi paylaşımı

Doğrudan Alıntılar:

K2: 'orada bir sürü şey öğrenirsin, soracağın bir şey varsa sorarsın, hiç sormasan da görürsün.'

K5:' Her şeyden haberin olur çeşmeye gidince. Kime hangi misafir gelmiş, köye hangi yabancı gelmiş. Kim hasta olmuş, kim hangi işi yapmış...'

K9: ' Bakırları yıkarken yerden azcık çamur alıp sürenleri görürsün mesela, biz de ondan görüp denerdik sürerdik çok güzel parlatırdı bakırları hakikaten.'

K14: ' Hamile biri çocuklu birine sorar mesela, ne yapayım, ne yapmayayım, tecrübeli olan da anlatır... Öğrenir yani orada bir şeyler...'

K8: 'Çeyizine ne yapıyorsun dersin mesela, sen ne yaptın filanca ne yapıyor, herkes çeyiz yaptığından çeyiz de çok konuşulur.'

K5: 'Öğrendiğin şeyler illaki olur tabi ama öyle biri konuşur birileri dinler şeklinde değil, ikili üçlü konuşulur herkes kendi kafa dengiyle. Ama bazen yaşlı biri de gelince öğüt verebilir, dinleriz biz de.'

Tablo 33'te verilen doğrudan alıntılardan da anlaşıldığı üzere, çeşmenin öğrenme ortamı olma rolü 'kültürlenme' kavramına çok güzel bir örnek oluşturmakla birlikte, yaşanan öğrenmelerin 'informal öğrenme' olduğunu söylemek mümkündür. İnfomal öğrenmenin doğası gereği, sosyalleşmeye ortam sunan çeşme başı gibi bir yerde, kişilerin her an informal öğrenmeler yaşaması kaçınılmazdır. Çeşme başında da herkes birbirinin duruşundan, tavırlarından, söylediklerinden ya da söylemediklerinden bir şeyler öğrenmekte, bunların bazılarını benimseyerek hayatına yerleştirmekte hatta belki de gelecek nesillere taşımaktadır. Sosyal öğrenme olarak da ifade edilebilecek bu öğrenmeler, bir sosyalleşme ortamı olan çeşme başlarında, istemli ya da istemsiz, farkında ya da farkında olmayarak kişilerin hayat tecrübesine eklenmekte, kültürün yaşatılması ve aktarılmasına hizmet etmektedir. Aynı zamanda çeşme, dedikodu yapılmasına zemin hazırlayan yerlerin de en önemlisidir. Burada dedikodu kelimesi, katılımcıların birbirleri için bir faydası olup olmadığına bakmaksızın birbirleriyle duydukları gördükleri şeyleri paylaşması, konuşmaktan keyif aldığı şeyleri konuşması anlamlarında kullanılmaktadır.

Çeşme Başında Sosyalleşme kategorisini oluşturan kodların üçüncüsü olan 'Kadınların birlikte iş yaparken sosyalleşmesi' kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 34: ‘Çeşme Başında Sosyalleşme’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 3

Kod: Kadınların birlikte iş yaparken sosyalleşmesi

Doğrudan Alıntılar:	<i>K11: "Su getirmek bitmeyen bir iş... Ama biz onu bile eğlenceli bir hale getirmeyi bilmişiz yani... Zordu ama arkadaşları görüyorduk o açıdan iyi oluyordu..."</i> <i>K6: "Arkadaşlarını çeşmede görürsün başka nerde görceñ? Gündüz çapa yaparken de kızlarla gidersin bazen orada da görürsün, bi de düğün falan olursa işte..."</i> <i>K4: "Ben halama iş yapmaya giderdim, yardıma giderdim, halamla yaşıımız yakındı öyle iş yapma bahanesiyle onda kalmayı çok severdim. "</i> <i>K7: "Gündöndü meclislerimiz olurdu, bir sürü kız toplaşırsın, hem türkü söyler hem gündöndüleri döverdik... Bugün bana, yarın sana, sırayla herkesinki dövölür."</i> <i>K11: "Şakalaşmalar bile su taşıırken olurdu kızım. Mesela sen bakırlarını doldurdun geldin eve, oradan geçerken biri içine yerden şöyle alır da bir paña (avuç) tozu bir atar (gösteriyor)... Ya da şöyle bir salllar bakırlarını, dökülür suyun... Hadi bakalım, güler misin ağlar mısın..."</i>
----------------------------	---

Tablo 34’te göröldüğü üzere, ev dışı alanları sınırı kullanan kadınlar için, iş yapmak için evden çıkmak ve işi diğler insanlarla birlikte yapmak da bir sosyalleşme imkânı oluşturmaktadır. Evden çıkmayı gerektiren işler, ne kadar yorucu olabileceğı düşünölmeden sevinçle karşılanmakta, evden çıkıldığında hangi ortamda nasıl davranılacağını belirleyen bir dizi toplumsal cinsiyet rolü olmasına rağmen kadınlar bunu sorun etmemektedir. Örneğın düğünlerde çok eğlendiğini ifade eden katılımcılar, düğünün nerede olduğıyla (soğuk-sıcak, kötü kokulu, vs.), oturma yerlerini kendilerinin hazırlamak zorunda olduğı gibi durumlarla ilgilenmemekte, ya da bu zorlukları günümüzde hatırlamayarak düğünlere dair iyi ve güzel anılarını hatırlamaktadırlar. Benzer şekilde tarlalardan dönerken ne kadar eğlenceli olduğunu anlatan katılımcılar, günün yorgunluğundan bahsetmemektedirler.

Çeşme Başında Sosyalleşme kategorisini oluşturan kodların dördüncüsü olan ‘Genç kızlar ve erkekler için haberleşme’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 35: ‘Çeşme Başında Sosyalleşme’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 4

Kod: Genç kızlar ve erkekler için haberleşme

Doğrudan Alıntılar:	<i>K15: ' Erkekler de akşam olunca koşarak gelir ormandan, sevdiği kızı görecek o da...'</i>
	<i>K2: ' Gençler orta yaşlara verir sırasını, onlar zaten kırdan gelen oğlanları bekleyecek ya görcem diye... '</i>
	<i>K15: ' Oradan çeşmenin öte yanından biri sana bakar, daha da olmazsa bi mektup yollar, sen de kabul edersen konuşmaya başlarsınız.'</i>
	<i>K8: ' Bir bakışla elektrik alırdın veya almazdın eskiden. Voltajlar çok yüksekti o zamanlar kızım (gülüşerek). Sonra görüşmeye başlarsın, tabi görüşürsün olmaya da bilir, anlaşılamazsın belki'</i>
	<i>K4: 'Seni beğenir bir oğlan mesela, çeşmenin oralarda küçük bir çocuk varsa onunla pusula yollar sana...'</i>
	<i>K5: ' Konuştuğun erkeği bir kere daha görürüm belki diye koşarak gidersin çeşmeye. Ormandan geliyorlar ya... '</i>

Tablo 35’te görüldüğü gibi, köydeki gençlerin evleneceği kişiyle tanışabileceği sosyal ortamların en önemlilerinden biri çeşmedir. Çeşme, her ne kadar kadın-erkek karışık kullanılabilen bir mekân olmasa da, yoluyla, beklemeleriyle karşı cinsle tanışabilmeye zemin hazırlamaktadır. Tanışılan kişiyi tanıma süreçlerine de hem mekân hem de zaman olarak imkân sağlamakta, kişiler arası iletişimin ‘evlilik’ niyetiyle olanlarına da fırsat sunmaktadır. Çeşmenin evliliğe aracı olma rolü, her katılımcının mutlaka bahsettiği, örneklendirdiği, bazılarının kendi eşiyle tanışma hikâyeleriyle desteklediği bir roldür. Bu hikâyeler şahısların kim olduğunun anlaşılacağı şekilde anlatıldığından, doğrudan alıntılarda yer verilmemiştir.

3.4.2. Gençler Arası İletişim Kategorisine Ait Bulgular

Gençler Arası İletişim kategorisini oluşturan kodların birincisi olan ‘Çeşme başında nişanlısını görmesi’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 36: ‘Gençler Arası İletişim’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 1

Kod: Çeşme başında nişanlısını görmesi

Doğrudan Alıntılar:	<i>K1: ‘İsterse nişanlın olsun, ayıptı eskiden öyle buluşayım, konuşayım. Biz de çeşmeye giderdik nişanlımızı bir kere daha görelim diye. Yolda yürürken karşılaşırsın belki, karşılaşmak istersin yani, bilirsin o da oralarda dolaşıyordur seni görebilmek için.’</i>
	<i>K16: "Nişanlanırsın, o zaman bile hani öyle konuşayım görüşeyim yok. Çeşmeye gittikçe görürsün ama sen çeşmeye gitsen bile o yaklaşamaz ki kızların içine, uzaktan görürsün ancak."</i>
	<i>K11: "Ben çeşmede kimse olmazsa, o da uzaktan bana bakıyorsa hemen bir gül bırakırdım suyu doldurunca, evet evet nişanlıma gül bırakırdım, ben uzaklaşınca da o gelir gülü alırdı..."</i>

“Tablo 36’da görüldüğü üzere, 70’li yıllarda Erikli köyünde bir genç kadın ile erkek nişanlı bile olsalar, aileleri yakın zamanda evlenmeleri konusunda bilgili ve izin vermiş bile olsa açıktan buluşamaz, görüşemezdi. Bu da nişanlı oldukları kişi ile daha çok vakit geçirme istekleri ile çözüm yolları aramayı beraberinde getirmiştir. Çeşmeye gitmenin böyle bir durumda ilk akla gelen ve en uygulanabilir çözüm olduğu katılımcı beyanlarından anlaşılmaktadır.

Gençler Arası İletişim kategorisini oluşturan kodların ikincisi olan ‘Gençlerin mektup verebilme yeri olarak çeşme’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 37: ‘Gençler Arası İletişim’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 2

Kod: Gençlerin mektup verebilme yeri olarak çeşme

Doğrudan Alıntılar:

K4: 'Seni beğenir bir oğlan mesela, çeşmenin oralarda küçük bir çocuk varsa onunla pusula yollar sana...'

K8: " Öyle konuşma olmaz ama mektup yollanır tabi, mesela onun amca kızı oralardadır ondan yollar sana..."

K9: "Bir çocuktan bir not falan yazıp yollanırdı mesela eskiden. Tabi sen çeşmede sıra beklerken çocuğun biri getirir mesela..."

K14: "Pusula denirdi eskiden kızım. Pusula yazan yollayan olur tabi, kendisi veremez ama birinden yollar."

Tablo 37’de görüldüğü üzere, çeşme yüz yüze haberleşmenin yanı sıra, haberleşmeye yarayan küçük notların, mektupların verilebilmesine olanak tanıyan bir yerdir. Yine kişiler bu mektupları kendisi veremeyip ya küçük bir çocuktan ya da akrabası olan bir kişiden vermek istedikleri kişiye iletmektedirler. Çeşmenin bu işlevi de katılımcıların çeşmede görüşmek istedikleri kişiden bir haber alabilmek gibi umutlarla daha fazla vakit geçirmeyi istemelerinin sebeplerindendir. Çeşmenin bu görüşme ve haberleşme işlevlerine zemin hazırlaması ve bu ihtiyacı görmesi, bu performanslara bağlı olarak çeşme kültürünün şekillenmesi ve yeniden üretimi ile doğrudan ilişkilidir.

Gençler Arası İletişim kategorisini oluşturan kodların üçüncüsü olan ‘Gençlerin buluşma yeri olarak çeşme’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 38: ‘Gençler Arası İletişim’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 3

Kod: Gençlerin buluşma yeri olarak çeşme

Doğrudan Alıntılar:

K12: "Artık akşamüzeri olunca çeşmeye gitme saati gelir, günün en güzel saatidir o. Gelen herkese sıranı verirsin, annen sorarsa sıra çoktu dersin. (gülüşmeler)"

K6: "Hem biz güzel giyinir gideriz hem de erkekler ormandan, kırdan geldiği gibi gelmezler. Önce eve gider bi üst baş değiştirirler hızlı hızlı çeşmeye gelmeden, biz de ak bezimizi örteriz temizce..."

K3: "Arkadaşlarla da anlaşıyorduk. Bakırlar dolu bile olsa döküp çeşmeye koşuyorduk yani."

K1: "Yarın kime gidelim, nerde buluşalım hep çeşmede anlaşırdık. Planlardık, ne zaman ne yapalım diye."

Tablo 38’de görüldüğü üzere, çeşme başı genç kadınlar için planlı görüşmelerin de mekânıdır. Kadınlar birbiriyle buluşup görüşürken, erkeklerin de bu görüşmeye dolaylı bir şekilde de olsa mutlaka katılmak istediği K6’nın ‘*Hem biz güzel giyinir gideriz hem de erkekler ormandan, kırdan geldiği gibi gelmezler. Önce eve gider bi üst baş değiştirirler hızlı hızlı çeşmeye gelmeden, biz de ak bezimizi örteriz temizce...*’ cümlesinden anlaşılmaktadır. Çeşmeye giderken kılık kıyafete gösterilen özen, günümüz buluşmalarıyla hemen hemen aynı olan bir ön hazırlıktır. Benzer şekilde evde su ihtiyacı yokken bile çeşmeye gitmek, çeşmenin su temini işlevinden çok daha öne çıkan işlevlerini gözler önüne sermektedir.

3.5. Çeşme Başında Yaşanan Zorluklar ve Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerine Direnç Geliştirmesine Dair Bulgular

‘Fiziksel Zorluklar ve Dayanışma’ temasını oluşturan kategoriler ve bu kategorileri oluşturan kodlar, her bir kodu veren doğrudan alıntılar için ayrı ayrı tablolar halinde verilmiştir.

3.5.1. Su Taşımanın Zorlukları kategorisine Ait Bulgular

Su Taşımanın Zorlukları kategorisini oluşturan kodların birincisi olan ‘Su taşırken yaşanan zorluklar’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 39: ‘Su taşımanın zorlukları’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 1

Kod: Su taşırken yaşanan zorluklar

Doğrudan Alıntılar:

K4: 'Ben o kadar küçükken başladım ki kızım, kimbilir kaç yaşındaydım... evin en büyük kızı olunca, bi de kardeşler erkek olunca, bi daha taşı da taşı...'

K7: '...Ama yani küçükten başlayınca bana çok ağır geldi ki o su. Büyük bakırlar vardı ya. Bir de yine tek kız olunca, hep benim üzerimdeydi o iş...'

K14: 'O su ağacını güzelce omzuna yerleştirmesen getiremezsin zaten. Ağır zaten. Nasıl acıtır kolunu.'

K4: "Sade getirmesi değil ki zor olan, yerler kar olur buz olur, suya dokunamazsın bile o kadar soğuk olur... O parmakların var ya donar böyle, hissetmezsin artık... Kışın çok zor olurdu evet..."

K5: 'Bizim evimiz çeşmeye yakın olduğu halde benim omuzlarım acırdı, uzak olanlar ne yapıyordu ki? Hele bir de evi yokuşta olup yukarı doğru falan çıkanlara çok zor.'

K15: "Nerden baksan 15 kilo var o taşıdığımız bakırlar, iki tane getirirdik su ağacıyla 30 kilo mu yapıyor? Bir de gitmişken öbür elime de alayım dersin, üçüncüyü bile getirmeye savaşırsın..."

Tablo 39’da da görüldüğü üzere su taşımak, alan yazında günümüzde dünyanın dört bir yanında hala su taşımak zorunda olan kişilerle de yapılan birçok nitel ve nicel çalışmaların da bir bulgusu olarak, çok zor, sürekli yapılması gereken, kişi için bazı bedelleri olan bir iştir. Su taşıma işi, kırsalda, yüzyıllarca kadına atfedilmiş, açık ve net bir toplumsal cinsiyet rolüdür. Çok küçük yaşlarda öğrenerek, yıllarca sürekli olarak su taşıyan genç kadınlar, bu işin zorluğunu bugün de çok net bir şekilde hatırlamakta ve tabloda görüleceği üzere aktarmaktadırlar. Su taşımak dışında bir seçeneğin olmaması sebebiyle, kendilerine verilmiş bir rol olduğu için bu işi yapmak zorunda olan kadınlar, bu zorunlulukla birlikte hem kolaylaştırıcı taktikler geliştirmek zorunda kalmış hem de çeşmeye gitme ile ilgili tüm süreçleri keyifli ve verimli bir hale getirmeye çalışmışlardır. Bu da zamanla çeşmenin cinsiyet kazanmasını, çeşmenin bireylerle etkileşen bir mekân olmasını ve bir kültürü meydana gelmesini sağlamıştır.

Su taşımanın zorlukları kategorisini oluşturan kodların ikincisi olan ‘Fiziksel zorlukların kadınlar üzerindeki etkisi’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 40: ‘Su taşımanın zorlukları’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 2

Kod: Fiziksel zorlukların kadınlar üzerindeki etkisi

Doğrudan Alıntılar:

K4: 'O suyu taşımak kolay mı? Ben bir de zayıf, halsiz bir kızdım, su ağacı omzumu nasıl acıttırdı. Sıva falan yapıldığı günün akşamında artık ağrıdan duramazsın, bazı günler gerçekten nasıl acır artık yani...'

K7: 'Eve gelesiyeye kadar omuzlarım acıyordu yani. Yer yaptıydı su ağacı omzumda. '

K1: 'Hele çamaşır yıkadığın gün akşam olunca omuzların kopar artık. Nasıl ağrır.'

K16: 'O kadar acır ki omuzların su taşıya taşıya...'

Tablo 40’ta da görüldüğü üzere su taşıma işinin bedellerinden biri bedene verdiği acı ve zorluktur. Katılımcılar özellikle çok fazla su taşımalarının gerektiği günlerde çektikleri acıları da hatırlamakta, genel olarak su taşımanın kişiyi ne kadar zorlayan bir iş olduğunu vurgulamaktadırlar. Özellikle evi uzak, yolu engebeli olan kişilere daha çok üzülmeye, karlı havalarda yolların buz olduğu zamanlarda bu işin çok daha zor olduğunu belirtme katılımcıların anlattığı ortak yaşantılardandır. Özellikle çamaşır günü genç kızlar için defalarca çeşmeye gitme günü olmakta ve her gidişte biraz daha fazla su getirebilme kaygısıyla oldukça ağır yükler taşıdıkları görülmektedir. Bu bulgular, günümüzde Afrika’da yapılmaya devam eden, ilgili araştırmalarda bahsedilen çalışmalarla ilişkili ve birbirini destekler durumdadır.

Su taşımanın zorlukları kategorisini oluşturan kodların üçüncüsü olan ‘Kadınların fiziksel zorluklarla başa çıkması’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 41: ‘Su taşımanın zorlukları’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 3

Kod: Kadınların fiziksel zorluklarla başa çıkması

Doğrudan Alıntılar:	<i>K13: 'Şimdi ilk zamanlar çok acır omzun, sonra günden güne acımaz olur. E büyüyorsun bir yandan, işi öğreniyorsun bir yandan.'</i> <i>K9: 'Omzum acımasın diye böyle kalın havlular koyardım ben feracemin altından, havlu bulamazsam böyle pala (kumaş parçası) gibi bir şey koyardım. Öyle daha az acırdı tabi.'</i> <i>K14: ' Kollarım acımaya başlayınca hoop hemen şöyle (göstererek) enseden döndürürdüm su ağacını, mesela sağ kolumdaysa sola geçirirdim. Sonra o da acıyınca tekrar sağa. Eve varana kadar en az 3-4 kere değiştirirdim, bir kerede nasıl götüreyim tek kolumda?'</i> <i>K4: 'Ben biraz halsiz olduğum için getirmem gereken o büyük bakırlarla değil de bir küçüğüyle çeşmeye giderdim, sonra o getirdiğim suyu büyük bakıra döküp hemen yine çeşmeye koşardım. O büyükleri doldurana kadar böyle tekrar tekrar gidip sanki o büyüklerle getirmiş gibi yapardım evdekilere. Hani büyüklerle gitmesem kızmazlar ama ben bilsinler istemezdim.'</i> <i>K7: 'Dinlene dinlene giderdim ben. Ama o da ayrı bir zor. Dinlenmek için bakırları yere bir bırakırsan bir daha mümkün değil kaldıramazsın ki. Ancak yoldan bi arkadaşın geçecek de şöyle (gösteriyor) kaldırıp sana yardım edecek, öyle kalkabilirsin. Çok acele zamanda bakırı hiç bırakamazsın yere o yüzden.'</i> <i>K11: 'Biz artık o işe öyle bir alışmışız ki, neden acısın ki kolumuz?'</i> <i>K16: 'Bilmeyen birinin omzunu çok acıtır o su ağacı ama biz neyi nasıl yapacağız bildiğimiz için acımaz artık...'</i> <i>K10: 'Yeni başlayanların çok kolları acır, birkaç senedir taşıyanın acımaz artık.'</i>
----------------------------	--

Tablo 41’de görüldüğü üzere, kadınlar yapmama gibi bir şanslarının olmadığı su taşıma işi için kolaylaştırıcı ve sürdürülebilir çözüm arayışlarına girmişlerdir. Acıyan omzuna havlu koymak, yolda omuz değiştirerek gitmek, daha küçük bakırlarla su getirmek bu çözümlerden bazılarıdır. Katılımcıların su taşıma işini iyi bilme, alışma, direnç geliştirme vurgusu o kadar sıklıkla ifade edilmiştir ki, alışkın oldukları

için artık omuzlarının acımadığı cevabı en sık gelen cevaplardan biridir. Buradan kadınların su taşıma işini kolları hiç acımayacak şekilde iyice öğrendikleri ve yaptıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca K12'nin daha az çeşmeye gitmek için ne tür taktikleri olduğu ile ilgili soruya '*Ne taktiği kızım, ne gitmemesi, ölüyorduk çeşmeye gideceğiz diye, su bitse de yine gitsek diyorduk*' şeklindeki cevabı, çeşmenin diğer işlevlerinin su taşıma işinin zorluğunu nasıl gölgede bıraktığını bir kere daha göstermektedir.

Su Taşımanın Zorlukları kategorisini oluşturan kodların dördüncüsü olan 'Su taşıma zorunluluğunun sürekliliği' kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 42: 'Su Taşımanın Zorlukları' ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 4

Kod: Su taşıma zorunluluğunun sürekliliği

Doğrudan Alıntılar:

K4: 'Mesela bana en çok oğluma hamileyken zor geldi o su taşıma işi. Başım döner, halsiz kalırım. Meğer bende kansızlık varmış ama o zamanlar öyle bir hastaneye gidelim muayene edelim yoktu ki, çok sonra öğrendim ben kansız olduğumu. Böyle titreye titreye getirirdim o suyu eve... Kimse de yoktu benden başka taşıyabilecek, hadi taşımayayım ama kim taşıyacak?'

K16: 'Hamile olduğumu ilk aylarda zaten kimse bilmez de, bilseler ne olacak? O işler yapılacak, kim getirecek suyu. Şimdiki gibi yatıp dinleneyim, aman çocuk düşmesin falan nerde? O zaman öyle şeyler bilmezdik ki, iş zaten çok...'

K1: 'Hasta da olsan bir şey de olsa mecbur o su gelecek...'

K8: 'Kimse demez yani hamileysen taşıma falan, nasıl desin, kim taşıyacak... Yine aynı yemek pişecek, su kullanılacak, hayat aynı devam ediyor mecbur taşıyacaksın.'

K13: 'Evin en küçük kızıysan hani belki ablaların, yengelerin varsa onlar taşımıştır da sen büyüyünce de sular eve gelmiştir, onun dışında hiç taşımama gibi bir ihtimalin yok yani, ister zayıf ol ister hasta ol. Tabi öyle çok ağır hasta olsan taşıtmaz kimse ama öyle bir şey olduğunu da hatırlamıyorum bizim köyde hiç...'

Tablo 42’de görüldüğü gibi, su taşıma işi günde birkaç kez olsa belki zor olmayabilecekken, sürekli ve her durumda zaruri olduğu olması onu çok zor bir iş haline getirmektedir. Bir kadının, evin su getiren kişilerinden biriyken hasta mı, hamile mi, yorgun mu olduğundan bağımsız olarak her durumda su taşımak zorunda olması bu işin en acımasız yanıdır. Katılımcıların hasta ya da hamileyken ne kadar zor taşıdıklarına dair söylemleri, genellikle çok duygu yüklü, kendi gençliklerine acıyarak dile getirdikleri durumlar olmuştur. Özellikle öyle bir durumda kendilerine neden hiç acıyan olmadığıyla yüzleşmek, bir kadın olarak anne veya kayınvalidelerin kendilerini neden anlamadığını sorgulamakla iş yoğunluğu sebebiyle onların da başka çaresi olmadığını düşünmek arasında gelgitler yaşadıkları gözlemlenmiştir. Özellikle sağlık konusunda bilincin o zamanlar düşük olduğu, doktora gitme gibi bir imkanlarının da olmadığı, yeni yeni bir şeyleri anlayıp anlamlandırdıkları da katılımcıların ortak beyanlarındandır.

3.5.2. Yardımlaşma Kategorisine Ait Bulgular

Yardımlaşma kategorisini oluşturan kodların birincisi olan ‘Kadınlar arasında dayanışma, yardımlaşma ve zorlukların paylaşılması’ kodunu oluşturan doğrudan alıntılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 43: ‘Yardımlaşma’ ile ilgili kodlar ve doğrudan alıntılar- Kod 1

Kod: Kadınlar arasında dayanışma, yardımlaşma ve zorlukların paylaşılması

Doğrudan Alıntılar:

K7: 'Dinlene dinlene giderdim ben. Ama o da ayrı bir zor. Dinlenmek için bakırları yere bir bırakırsan bir daha mümkün değil kaldıramazsın ki. Ancak yoldan bi arkadaşın geçecek de şöyle (gösteriyor) kaldırıp sana yardım edecek, öyle kalkabilirsin. Çok acele zamanda bakırı hiç bırakamazsın yere o yüzden.'

K4: ' Bir keresinde baktım küçük bir oğlanı yollamışlar çeşmeye, bilmez ki erkek çocuğu suyu nasıl taşıyacağını, taşıyamıyor tabi bakırları, tam da ramazan böyle iftar saati, ezan okundu okunacak. Aliverdim o çocuğun bakırlarını, evinin kapısına kadar götürdüm bıraktım hiç unutmam. Biz tabi ustasıyız o işin.'

K1: "Hani başkasına taşıyacak vakti kimsenin yok ama, öyle yardıma ihtiyacı olan biri olsa herkes hemen yardım eder. Ne gerekirse yapılır. Evine kadar götürür bırakırsın ne olacak..."

K15: "Eltin de, görümcen de, herkes birbirine destek olur. Bir o getirir suyu, bir sen. Kim boşsa koşar gider bir tane daha gelsin diye. Hiç öyle kaytarmaya çalışan olmaz."

K16: "Kadınlar tabi her işi birlikte yapar, herkes herkesin her şeyine yardım eder. Ee bir sürü iş, el ele vermeden olmaz ki? Kim boştaysa tutar bir ucundan..."

Tablo 43'te görüldüğü üzere, su taşıma işinin sürekliliği ve zorluğu, kadınları iş birliği yapmak zorunda bırakmaktadır. Bu yardımseverlik halinin, köylülerin tarla işlerinde, imece usulü işlerde de bahsettiği genel iyilik haliyle ilişkili olmakla birlikte, asıl olarak birbirinin halinden anlama ile ilişkili olduğu katılımcı beyanlarından anlaşılmaktadır. Evde tek kız çocuk olanın, tek gelin olanın iş yükü fazlayken, çok kız kardeşli veya çok gelinli ailelerde bu işin bu kızlar ve gelinler arasında paylaşıldığı ve yükün hafiflediği görülmektedir. Özellikle yaşlı, çocuk ya da çocuklu gibi özel durumda olan kişilere karşı herkesin anlayışlı ve yardımsever davrandığı birçok katılımcı söyleminde ortaya çıkan bir durumdur. Su getirmesi gerektiği halde getirmeyen, kaytarmaya çalışan ya da getirmek istemediğini söyleyen biri olmasıyla alakalı hiçbir katılımcının hatırladığı bir olay olmadığı da görüşmelerde tespit edilmiştir. Bu kadın dayanışması o zamanın şartlarında yapılabilecek en güzel dayanışmalardan biri olup, resmi olmayan bir sosyal örgütlenme hükmündedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Köy çeşmeleri günümüzde unutulmaya yüz tutmuş, fakat geçmişte çok uzun yıllar boyunca kadınların hayatının merkezinde yer almış çok önemli mekânlardır. Köy çeşmelerinin toplumsal cinsiyet ve mekân perspektifinden incelenmesinin toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü, mekân olarak çeşme, zor bir iş olarak su taşıma ve kırsal yaşam ana başlıklarıyla aydınlatılmasıyla olabileceği fark edilerek, çalışma bu önemli başlıklar üzerine inşa edilmiş ve bulgular her bir başlıkla ilgili çok önemli ilişkileri gözler önüne sermiştir. Bu yaşantıların aydınlatılmasının kadınların günümüzdeki davranışlarını anlama, anlamlandırma ve davranışlardaki kültürel toplumsal cinsiyet aktarımlarını çözümlemede çok yararlı olacağı düşünülmektedir.

Çeşmenin, su temini dışında birçok işlevi olan, köyde yaşayanların günlük hayatında çok önemli bir yeri olan kırsal sosyal bir mekân olduğu görülmektedir. Çeşme yıllar boyunca kadınların hem arkadaşlarıyla buluşma, görüşme, haberleşme, sosyalleşme mekânı olurken; hem de kız-erkek ilişkilerinin başladığı, sürdürülebilirliğinin sağlandığı bir yer olmuştur. Bu işlev, su doldurma ve su taşıma işlevlerinin tamamen önüne geçmiş, çeşme zihinlerde ve günlük yaşantıda çok özel bir yere konumlandırılmıştır. Bu durum Bulut ve Atabeyoğlu (2007), Mutlu (2021), Özer (2008) ve Şahin'in (2022) çeşmenin işlevleri ile ilgili bulgularıyla desteklenmektedir. Ayrıca çeşme başının, kadınların toplumsal cinsiyet kimliklerini inşa ettikleri ve bu kimlikleri performatif olarak sergiledikleri bir mekân olarak işlev gördüğünü söylemek mümkündür. Massey'in mekânın toplumsal cinsiyetle kodlanması teorisi ile bu çeşmelerin kadınların kimlik inşasında nasıl bir alan sağladığını, Butler'ın cinsiyetin performatifliği teorisi ile de bu kimliklerin çeşme başında performatif olarak nasıl şekillendiğini ve yeniden üretildiğini açıklamak mümkündür.

Çeşme, kadınların çok güçlü bir iletişim ve etkileşim içinde olduğu, bu iletişimin bir boyutunun da birbirlerinin kadınlığının yeniden üretilmesine katkı sağlamak olduğu dinamik bir mekândır. Kadınlığa ait kodların görüldüğü, gösterildiği, görülmediğinde sosyal dışlama ya da ayıplamaların söz konusu olduğu bu mekânda, görülen etkileşimlerin yanında görünmeyen bir mekân-toplumsal cinsiyet etkileşimi

de var olmaktadır. Bu durum Doreen Massey'in mekânın kodlanması teorisini desteklemekle birlikte Lefebvre'nin mekânın üretimi yaklaşımına örnek teşkil etmektedir. Lefebvre, mekânın salt yer olmadığını, üreten ve üretilen aktif bir yer olduğunu açıkladığı teorisinde, mekândaki kişilerin davranışlarının mekânı düzenlediğini, mekânın da orada bulunan kişilerin davranışlarını düzenlediğini ifade etmektedir. Kadınların çeşme başı yaşantıları bu bağlamda düşünüldüğünde hem çeşmeyi etkileyen hem de çeşmeden etkilenen konumundadırlar. Bu da kadın-çeşme ikilisinin mekânın üretimi teorisine bir örnek olabileceğini göstermektedir.

Toplumsal cinsiyetin inşa edilen bir olgu olması, inşa edilmiş halinin toplumlar tarafından kabul edilmesi ve benimsenmesi feminist teorinin üzerine çalıştığı en önemli konulardan biridir. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet temelli yaşantı ve davranışların, cinsiyet temelli olduğu zannedilenlerinin birçoğunun aslında toplumsal cinsiyet temelli olduğunun fark edilmesi, bu olguların yeniden üretilmesine hizmet etmemek adına çok önemlidir. Bu çalışma da, başta araştırmacının kendisine ve beraberinde tüm katılımcı kadınlara bu ayrımı fark etme, düşünme, anlama imkanı vermesi açısından çok değerlidir. Araştırmada Erikli köyüne mensup kişilerin geleneksel yaşantısında toplumsal cinsiyet kavramının araştırmaya konu olan yıllarda hiç bilinmediği, günümüzde ise fark edilmeye başlandığı gözlemlenmiştir. Bulgularda yer alan 'eskiden bilmiyorduk', 'şimdiki aklım olsa' gibi ifadeler, katılımcıların bu konudaki öz farkındalığının ipuçları hükmündedir.

Cinsiyet eşitliği konusunda yine geçmiş dönemlerde eşitsiz bir dağılım olduğunu fark edemeyecek kadar yoğun bir iş temposunun içinde olan katılımcı kadınlar, o günlerde uygulanmakta olan cinsiyete dayalı iş bölümünün de günümüzde eleştirisini yapmaya başlamışlardır. Katılımcıların gençliklerinde yapılmış iş bölümünde kadının payına çok iş düşüyor olmasını, 'erkekler de boş durmaz onlar da şunu yapar, bunu yapar, biz onu yaparken onlar da bunu yapar' şeklindeki bir eşitlik vurgusuyla ifade ettikleri görülmektedir. Bu durum sürekli olarak devam eden tarım, hayvancılık, ormancılık işlerinin gerçekten çok yoğun oluşuyla ve iş yoğunluğunu merkeze alan bir yaşam benimsemeleri ile açıklanabilir. Fakat tarımda teknolojik aletlerin insan işgücüne olan ihtiyacı azaltmasıyla ya da ormancılık faaliyetlerinin azalmasıyla erkeklerin evde bile olsa hiçbir iş yapmadığının fark edilmesiyle,

kadınların ‘benim neden işim hiç bitmiyor’ sorgulamasına başladıkları, bu sorgulamanın da günümüzde hala devam ettiği görülmüştür. Bu durum Gökbayrak’ın (2007) teknoloji ile toplumsal cinsiyet ilişkisinin incelendiği çalışması ile desteklenmektedir.

Erikli köyünde o yıllarda Kandiyoti’nin de (1997:57) ifade ettiği gibi ataerkil aile yapısının köy yaşantısında hakim olduğu, her ne kadar kırsal kesimlerde işleri kadar kadın-erkek birlikte yapmak yaygın olsa da ailede babanın aile reisi şeklinde konumlandığı ve sözünün üstüne söz söylenmediği görülmektedir. Bu da Şahin’in (2022) bulgularıyla benzerdir. Toplum içinde hoş görülmeyecek bir davranış sergileyen kızları, annelerinin ‘babana laf getirme’ şeklinde uyarması da babanın itibarının korunmasına gösterilen özenin bir örneğidir. Çeşme başında yanına yavuklusu gelen bir genç kızın (K4) ‘o anda babam ya da dedem görürse diye çok korktum’ tepkisi de bir kızın, hata kabul edilebilecek bir davranış üzerinden ailenin erkek büyükleri ile muhatap olmak istemeyeceğine örnek olarak verilebilir. Genel olarak aile içi şiddetin, erken evlendirmenin, evlendirirken kızı istemediği kişiye verme ya da başlık parası isteme gibi geleneklerin olmadığı, inançlı Müslüman bir toplumdan beklendiği üzere merhametin merkeze alındığı ve hoşgörü içerisinde bir yaşamın benimsendiği bu köyde yine de baba figürünün klasik bir ataerkil düzende kurgulandığı üzere saygı ve korkuyu bünyesinde barındırdığı görülmüştür.

Erikli köyünde 60’lı yılların sonlarında erkeklerin Avrupa’ya (Almanya) çalışmak amacıyla göç etmeye başlaması da kadınların iş yükünü arttıran önemli etmenlerdendir. Özellikle evin büyük babasının göç etmesiyle hâkimiyetin kayınvalideye ya da evin en büyük erkeğine kaldığı, eşi Almanya’ya gitmiş gelinlerin kayınvalidesinin evinde bir hizmetçi gibi her işi yaptığı birkaç katılımcı beyanında görülmüş, konunun genel çerçevesinin dışında kaldığı için bulgularda yer verilmemiştir. Benzer bir durum eşi askere gitmiş kadınlar için de geçerlidir. Katılımcı beyanlarında sıklıkla görüldüğü üzere, evlendikten sonra askere gitmenin tercih edildiği o yıllarda, genellikle yeni evlenmiş kadınlar kayınvalidelerinin evinde kalarak her işi yapmış, iki yıl süren askerlik boyunca tek başlarına varsa çocuklarını bile büyütmüşlerdir. Bu iki durum, alan yazında da mevcut bir durumdur ve Erikli köyü için de ayrıca araştırılmasının alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın bulguları, Topçu'nun da (2017) ifade ettiği gibi 70'li yıllarda Türkiye'de kırsal kesimde yaşayanların günlük yaşantılarında çeşme başı ile ilgili yaşantıların yerinin ne kadar büyük olduğunu bir kez daha göstermiştir. 70'li yıllar Erikli köyünde, bir sosyalleşme mekânı olarak çeşme başının ve su taşıma işinin tamamen kadınlara ait olduğu da görülmektedir. Bu durum Lefebvre'nin 'mekânın cinsiyeti' ifadesine bir örnek oluşturmaktadır. Tüm katılımcıların su taşıma ile ilgili beyanları her şartta ve her durumda evin kızının-kadınının suyu taşıdığı yönündedir ve su taşıma rolünün, daha küçük bir kız çocuğuyken evin annesinden kızına aktarılan bir toplumsal cinsiyet rolü olduğu, sonrasında da hayatın her aşamasında kadınlar tarafından eksiksizce yerine getirildiği görülmektedir. Burada kadınların bu rolü benimsediği, toplumun kendilerine verdiği bu rolü sorgulamadan kabul ettiği görülmektedir. Bu bulgu, dünyanın hemen hemen her yerinde bu konuda yapılmış çalışmalarda da su taşıma işinin kadına ait görüldüğü (Örneğin; Geere vd. (2010), Sorenson vd. (2011)) bulgusunu Türkiye örneği olarak desteklemektedir.

Su taşıma işinin neden ve ne zamandan beri kadına ait olduğu sorgulandığında, suyun mutfak işlerinin yani ev içi işlerin bir parçası olarak görülüyor olduğu ve toplumsal cinsiyet rollerinde ev içi işlerin sorgusuz sualsiz kadına ait oluşunun etkili olduğu fark edilmiştir. Evde çay, yemek, temizlik yaparken su lazım olması, suyun bu işleri yapan kişiye lazım olması olarak algılanmaktadır. Evin tüm üyeleri kişisel ihtiyaçları için su kullanıyor olsa da, herkes ayrıca su almaya gitmemekte, evin sürekli su ihtiyacını karşılayan kişiler sabit olarak bu işi yapmaktadırlar. Katılımcı söylemlerinden, kadınların bazı rutin işleri neden ve ne zamandan beri üstlendiği, üstlenilmiş işleri neden kadının yaptığına dair bir sorgulamanın akıllarına gelmediği, kendi tabirleriyle 'işten güçten' durup düşünecek, sorgulayacak vakit bulamadıkları anlaşılmaktadır. Bazı katılımcılar 'neden diye sorsak ne değişecekti? (K1, K5, K6, K11, K16)' diyerek sorgulamayla herhangi bir çözüm bulunabileceğine inanmadıklarını açık yüreklilikle belirtmişlerdir. Benzer şekilde 'bu işi biz yapmayız desek kim yapacak? (K4, K6, K9, K11)' cümlesi de katılımcıların o yıllarda köydeki herkesin yoğun çalışmasını kabul etmesiyle ve itiraz ya da şikâyet etmeye dahi imkân olmadığı gerçeği ile ilişkilidir.

Suya gitmenin, sıra beklemenin, su doldurmanın ve suyu taşımanın zamanla bir adabının oluşması da bu kültürün ne kadar kadim olduğuyla alakalıdır. Çeşme merkezli on yıllarca belki yüzyıllarca süren yaşantıda, birlikte yaşamayı daha kolay hale getirecek kurallar geliştirilmiş, bu kurallara uymayı gerektiren bir yapı kurulmuştur. Örneğin sırada beklemek yerine bakırını çeşmeye bırakan kişinin, tekrar geldiğinde bakırı orada olduğu için su doldurmaya hak kazanması (nöbet); aba ferace giymeden çeşmeye gidilmemesi (O yıllara ait aba ferace ve o yıllarda nasıl giyildiğine ait fotoğraflar ektedir: Ek-6) ; çeşmeye çocuklu bir kadın veya yaşlı bir kişi geldiğinde ona hürmeten sıra verilmesi veya çeşmede sıraya riayet edilerek sırası gelen kişinin de hızlıca suyunu doldurup çekilmesi bu yazılı olmayan kurallardan bazılarıdır. Bu kültürün Bulgaristan göçmeni olan bu köylülerde, henüz Bulgaristan'dan göçmeden önce olup olmadığı da ayrı bir araştırma konusudur.

Katılımcıların çeşmeye giderken en yeni ve en güzel kıyafetlerini giydiklerini, evde kimin feracesi yeniyse onu kapıp kaçarak gittiklerini, rengarenk güzel naylon ayakkabılarla (Ek-7) gittiklerinde kendilerini çok güzel hissettiklerini, ak bez örterek gittiklerini, tarladan gelince bile o dar vakitte üst baş değiştirip gittiklerini beyan etmeleri (tüm katılımcılar), bunları anlatırken de gözlerinin parlaması ve heyecanlanmaları, çeşmenin o günün şartlarında ne kadar önemli bir kamusal mekân olduğunu bir kez daha göstermektedir. Bu anlatılar, çeşme ruhunu anlayabilmek için çok değerlidir. Çeşme, tüm katılımcıların gözünde, kendine has bir ruhu, bir dokusu olan, bugünün hiçbir mekânına benzetilemeyecek kadar güzel ve özel olan bir yerdir. Katılımcılara göre çeşme başı yaşantılarını bugün mevcut olan hiçbir mekânda yaşamak mümkün değildir ve günümüz gençleri bu yaşantılara sahip olamadıkları için şanssızdırlar.

Su taşımanın zorluklarını anlatırken katılımcıların o günleri kendi gençliklerine acıyan cümlelerle anlattıkları gözlemlenmiştir. Her seferinde en az 25-30 litre suyu eve kadar taşımak, hatta bazen boşta kalan eline bir 15 litrelik bakır daha almak gerçekten çok zor bir iştir. Evi yakın ve yolu düz olanlar bir nebze şanslı sayılabilecekken, özellikle evi çeşmelerin her birine uzak ve evinin yolları yokuş ya da engebeli olan kişiler oldukça dezavantajlı durumdadırlar. Bu zorluğa maruz kalma düzeyi aynı zamanda bir kızın ailenin kaçınıcı çocuğu olduğu, kaç kız kardeşe sahip

olduğu, ailenin ne iş yaptığı ve aile büyüklerinin sağlık durumu gibi faktörlerle doğrudan ilişkilidir. Araştırmaya katılanlardan evin en küçük kızı olan ve çok da su taşıması gerekmemiş kişilerin su taşımayı çok da zor değilmiş gibi, evin en büyük kızı olanların ise bu işi bitmek bilmeyen bir çile gibi anlatması ve ne kadar uzun yıllar bu yükü tek başına göğüslediğini ifade ederken bile ruhunun daralması tesadüf değildir. Katılımcıların yaşı en büyük olanların doğal olarak bu yaşantıyı diğerlerinden yaklaşık 10-15 yıl daha fazla yaşamış olmalarının etkisi, doğum tarihine dikkat ederek katılımcı söylemleri incelenirse kolaylıkla fark edilecektir.

Çalışmanın başka bir boyutunu da köyden kente göç eden ve hayatları büyük oranda değişen, bildikleri bir ortamdan bilmedikleri bir ortama giden kadınların uyum mücadelesi oluşturmaktadır. Aktaş'ın (2017) detaylıca ele aldığı gibi, kent hayatında hem iş yoğunluğu hem de iş bölümü keskinliği ortadan kalkmakta, genç erkeklerin babaya bağımlılığı ve dolayısıyla babanın otoritesi aynı anda ortadan kalkmakta, yardımlaşma ve ortak hareket etmeyi gerektirecek çok fazla iş kalmadığından köylü kadınlar hem özgürleşmekte hem de yalnızlaşmaktadırlar. Bu durum katılımcıların geçmiş sosyal yaşantıların zenginliği ve geçmişe duyulan özlem başlıklı kodlarında net bir şekilde görülmektedir. Bu durum, Kandiyoti'nin (1997: 87) "Kurtulmuş ama özgürleşmiş mi?" başlıklı makalesinde ele aldığı üzere, çekirdek ailelerin bağımsızlaşmasıyla yaşam tarzının değişmeye başlaması, kadınların köy hayatında yaptıkları birçok işi yapmalarına artık gerek kalmaması tespitini desteklemektedir.

Çeşme başı yaşantılarının katılımcıların köyden göç ettikten sonraki hayatlarını hatta günümüz yaşantılarını nasıl etkilediği de en başta araştırılmak istenen başlıklardan biri olsa da, nitel görüşmelerin seyri bu başlıkta yeterince bilgi toplayacak şekilde ilerlememiştir. Bilindiği üzere bu durum nitel görüşmeler için olağan bir durumdur (Akman Dömbekçi ve Erişen, 2022). Araştırmacının tüm çabasına rağmen geçmiş ve günümüz arasındaki ilişkiyi kurabilmeyi sağlayacak veri elde edilememiştir. Günümüzde hangi davranışın, sözün, tepkinin o günlerde öğrenilen bir şeyle ilişkili olabileceğine dair tüm açma soruları genellikle 'Bilmem ki', 'Ne bileyim' şeklinde cevaplanmış, yalnızca bir katılımcı 'Bence biz o günleri yaşadığımız için bugün bu kadar hızlıyız (pratiklik anlamında)' demiş, bu da bulgularda bir kategori oluşturmaya yeterli gelmemiştir. O yaşantıların katılımcıların bugününü, çocuk

yetiştirme tarzını hatta bugün genellikle anneanne-babanne olan bu kadınların torun bakma/büyütme tarzını nasıl etkilediği ayrı bir araştırma konusu olabilecek kadar önemlidir.

Görölmüştür ki, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği köy yaşantısında, bu rollerin doğrudan ya da dolaylı olarak aktarıldığı mekânlardan biri de köy çeşmesidir. Köy çeşmeleri, ilişkisel mekân bağlamında ‘kadına ait’ kabul edilmesiyle ve kadınların bu geleneği benimseyerek sürdürmesiyle, su taşıma işinin neden kadınlara ait olduğu sorgulamasına fırsat bırakmayacak şekilde kullanılmaya devam edilmiştir. Kadınlar bu aidiyeti bir sosyalleşme ve özgürlük alanı oluşturma fırsatına çevirmeyi bilse de, yine de farkında olmadan toplumsal cinsiyetin yeniden üretimine sebep olmuşlardır. Kadınların özellikle çeşmeye gitmeye ihtiyaç yokken bile gitmeyi başarmaları, çeşmede daha çok kalmak istediklerinde eve gitmeyi geciktirmeleri de ne istediklerini bilmeleri ve yapacak cesareti göstermeleri bağlamında çok önemlidir. Fakat buna rağmen kadınlar, köyde tesisat altyapısı kurulmadan önce sürekli su taşımak gibi ağır bir yük altında olduklarını eleştirmenin, bu yükten kurtulmanın ya da bu yükü erkeklerle eşit paylaşmanın bir yolunu bulamamışlardır.

Köy çeşmelerinin yalnızca su temini için gidilen bir yer olmakla kalmayıp kadınların en önemli sosyalleşme mekanı olması, Kandiyoti’nin (1997:86) tabiriyle “toplumsal gömülmüşlük” yaşayan kadınlar için yeni bir nefes alma ihtiyaçını karşılamaya hizmet etmiştir. Kandiyoti (1997: 86) çocukla, ev işleriyle uğraşmaktan kendine ayıracak vakti kalmayan ve kendine vakit ayırdığında da yalnızca hemcinsleriyle bir araya gelen kadınların destek sistemlerini kullanmada ustalaştıklarını ve çevresinden destek alırken bunu otoriteye (ataerkiye) en az tehdit oluşturacak şekilde yaptığını ifade etmektedir. Erikli köyünde de durum tam olarak böyle olmuş, özellikle yakın akraba destekleriyle herkes her işini yürütmenin bir yolunu bulmuş, yapılması gereken küçük işleri yaparak yetişkinlere destek olan kişiler ise genelde evlerin kız çocukları olmuştur. Bu aşamada kızlardan yardım istenip oğlanlardan yardım istenmemesi de toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretimine hizmet eden en önemli alışkanlıklardan biri olmuştur.

Köy veya mahalle çeşmelerinde hal böyleyken, evlere su tesisatlarının gelmesiyle birlikte çeşmeye gitme ihtiyacı nerdeyse tamamen bitmiştir. Katılımcı beyanlarına göre evlerde artık su olsa bile Eriklili kadınlar ikindi vakti eline bir ibrik alıp (eskisi gibi koca koca bakırlar değil) Cami Çeşmesinden içme suyu almaya gitmeye devam etmişlerdir fakat burada çeşmeye gitme kültürünün hızla bitmesinin asıl sebebi Bozüyük'te fabrikada işçi olarak çalışmak için Erikli köyünden kente göçlerin hızlanması olmuştur. Katılımcı beyanlarına göre, özellikle yeni evlenmiş genç çiftler için Bozüyük'te sabit maaşlı, sınırlı mesai saatli bir işte çalışma fikri çok cazip gelmiştir. Katılımcıların tamamı Bozüyük'te oturdukları evlerde su tesisatı olduğunu, bir daha hiç su taşımak zorunda kalmadıklarını belirtmişlerdir. Günümüzde hala su sıkıntıları çeken, temiz içme suyuna ulaşamayan insanların varlığı ise, kadınların ve kız çocuklarının tarihsel süreçte yaşadıklarını ve artık kurtulduklarını düşündüğümüz bir toplumsal cinsiyet rolünün daha günümüzde hala yaşatıldığının çok üzücü canlı örnekleri olarak karşımızda durmakta, kadınların ve kız çocuklarının karşılıksız emeğinin sayısal verileriyle alan yazında yerini almaktadır.

KAYNAKÇA

- Abalı, İ. (2022). "Sosyokültürel Hayatta Ferdi Tayfur ve Çeşme Şarkısı." *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 10(33), 31-58.
- Akın, A. ve Demirel, S. (2003). "Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkisi." *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25,4,73-82.
- Akkaya, D. H. ve Usman, E. E. (2010). "Hızla Yok Olan Bir Kültürün Son İzleri: Eskişehir Sakana Örnekleri." In *Green Age Symposium, Mimar Sinan Fine Art University*, 6-8.
- Aksakal, E. (2019). "Türk Kültüründe Eril Mekân Örneği; Köy Odaları." *Folklor/Edebiyat*, 25(98), 291-308.
- Akman Dömbekci, H. & Erişen, M.A. (2022). "Nitel Araştırmalarda Görüşme Tekniği." *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 141-160
- Aktaş, G. (2017). "Kadın Açısından Kente İlişkin Mekân Pratikleri." *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 136-149.
- Alkan, A. (2005). "Yerel yönetimler ve Cinsiyet; Kadınların Kentte Görünmez Varlığı." Ankara: Dipnot Yayınları.
- Altay, S. (2019). "Patriarchy and Women's Subordination: A Theoretical Analysis." *Şarkiyat*, 11(1), 417-427.
- Alver, K. (2010). "Mahalle: Mekân ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği." *İdealkent*, 1(2), 116-139.
- Arslan, D. A. (2004). "Bir Ankara Köyü (Kavaközü'nün) Sosyolojik İncelemesi." *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 53-70.
- Arslan, D. A., & Arslan, G. (2015). "Kırsal Türkiye'de Geçmişten Geleceğe Kadın, Evlilik ve Aile." *Selçuk Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 1(37), 629-684.
- Arslan, E. (2022). "Nitel Araştırmalarda Geçerlilik ve Güvenilirlik." *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2022 Sayı 51: Özel sayı 1, Denizli, Ö395-Ö407.
- Avar, A. A. (2009). "Lefebvre'in Üçlü-Algılanan, Tasarlanan, Yaşanan Mekân-Diyalektiği." *Dosya*, 17(0), 7-16.
- Baltacı, A. (2018). "Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme." *BEÜ SBE Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Başar, H. (2009). Eski Türklerde Aile (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Başaran, U., & Çelik, A. (2021). "Kadın Ağzı Türkülerde Kadının Annelik Rolü Üzerine Folklorik Bir İnceleme." *Folklor Akademi Dergisi*, 4(2), 252-264.

Başkale, H. (2016). "Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi." *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28.

Berelson, B. (1952). *Content Analysis in Communication Research*. Free Press.

Bora, A. (2005). *Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası*. İstanbul: İletişim yayınları.

Bora, A. (2012). "Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık." *Ayrımcılık çok boyutlu yaklaşımlar*, 175(187), 50-70.

Bulut, Y., ve Atabeyoğlu, Ö. (2007). "Fountains as urban furniture in historical urban structure and usage culture: Erzurum City case." *Building and Environment*, 42(6), 2432-2438.

Butler, J. (1990). *Gender trouble*. Routledge.

Büyükkol, S. (2017). "Çeşme Kültürünün Türk Resmine Yansımaları." *İdil*, 6(39), s.3245-3256.

Caunce, S. (2011). *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*. Çev. B. B. Can ve A. Yalçinkaya, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Creswell, J. W., ve Creswell, J. D. (2017). "Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches." *Sage publications*.

Crow, B., & Sultana, F. (2002). "Gender, class, and access to water: Three cases in a poor and crowded delta." *Society & Natural Resources*, 15(8), 709-724.

Cumur, Ş. (2021). *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Kadın ve Mekân* (Master's thesis, Konya Teknik Üniversitesi).

Çağ, T. (2021). *Kentsel Ayrışmanın Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi: Konya'daki Eril Mekânlar*.

Çetin, A. Y. (2015). "Dede Korkut Kitabı'nda Baba, Oğul ve Baba-oğul ilişkisi." *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 15(2), 55-63.

Çetinkaya, M. A., & Dokeroglu, O. T. (2024). "Mekân ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Konya Kadınlar Pazarının Dönüşümü." *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 7(1), 161-182.

Dalyan, M. G. (2009). "19. yüzyıl Nasturi ya da Doğu Süryani Toplumunda Kadın ve Kadının Sosyal Statüsü." *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2009(19), 37-48.

Dedeoğlu, S. (2000). "Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye’de aile ve kadın emeği." *Toplum ve Bilim*, 86(3), 139-170.

Demirkaya, A. E. (2015). "Tatar Şiirinde ‘Çeşme’." *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi E-Dergisi*, 2(1), 2-14.

Dere, İ. & Dinç, E. (2020). "Sözlü Tarihin Geçerliliği ve Güvenilirliği Üzerine Bir Değerlendirme." *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 275-289.

Dursun, M. T. ve Aydın, Ç. (2022). "Sosyal Bilim Araştırmalarında Sözlü Tarih Yöntemi." *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (Özel Sayı 2), 1-18

Fidan, N. (2012). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Akademi.

Geere, J. A. L., Hunter, P. R., & Jagals, P. (2010). "Domestic Water Carrying and its Implications for Health: a Review and Mixed Methods Pilot Study in Limpopo Province, South Africa." *Environmental Health*, 9, 1-13.

Akgül Gök, F., & İl, S. (2017). "Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerile İlgili Algılarının Aile İşlevlerine Yansıması." *Journal of International Social Research*, 10(54).

Gökbayrak, Ş. (2007). "Ev İçi Teknolojileri ve Toplumsal Cinsiyet." *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 9(4), 119-141.

Greenbank, P. (2003). The role of values in educational research: The case for reflexivity. *British Educational Research Journal*, 29(6), 791-801.

Günay, G., & Bener, Ö. (2011). "Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri." *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153(153).

Gündüz-Hoşgör, A., & Smits, J. (2008). "Variation in labor market participation of married women in Turkey. In Women's Studies International Forum." *Pergamon*, 31(2), 104-117.

Güngör, S. S. (2021). "Osmanlı Su Mimarisi ve 19. Yüzyılda Osmanlı Su Yapıları." *Türk Hidrolik Dergisi*, 5(1), 32-48.

Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*. İstanbul: Metis Yayınları.

Karakaya, H. (2018). "Toplumsal Cinsiyet Algısı, Din ve Kadın." *Journal of Analytic Divinity*, 2(2), 36-62.

Karataş, Z. (2017). "Sosyal Bilim Araştırmalarında Paradigma Değişimi: Nitel Yaklaşımın Yükselişi." *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 68-86.

Karmaz, E., ve Şenol, D. (2020). "Mekânın zaman, beden ve cinsiyet ile etkileşimi üzerine bir değerlendirme." *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 5(10), 1-12.

Kayadibi, F. (2003). "Kadın Eğitiminin Önemi ve Kalkınmadaki Rolü." *İstanbul Journal Of Sociological Studies*, (28), 19-31.

Kaypak, Ş. (2014). "Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısından Kente Bakmak." *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 344.

Kılıç, L. K. (2013). "Başlangıçtan Günümüze Türklerde Kadın ve Kadın Eğitimi." *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi*, 4(20), 121-142.

Kjellén, M., & McGranahan, G. (2006). *Informal Water Vendors and The Urban Poor*. London: International Institute for Environment and Development.

Koçyiğit, F. (2019). "Osmanlı Mimarisinde Meydan Çeşmeleri." *Akdeniz Sanat*, 13, 339-354.

Korkmaz, H. (2022). "Modern Dönemde Geleneksel Kültür Kodlarının/Ataerkil Yapının Aile Hayatına Yansıması." *Antakiyat*, 5(1), 54-71.

Korkmaz, S. A., & Allmer, A. (2013). "Mekânın DNA'sı: Toplumsal Cinsiyetin Mekânsal Kalıplarının Sorgulanması." *Kadın/Woman 2000*, 14(1).

Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Massachusetts: Blackwell.

Lefebvre, H. (2014). *Mekânın üretimi*. Çev.: Işık Ergüden, Sel Yayıncılık, İstanbul.

Makal, A. (2011). "Türkiye'de 1950-1965 Döneminde Ücretli Kadın Emeğine İlişkin Gelişmeler." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 56(02).

Marangoz, H. (2019). *Toplumsal Cinsiyete Dayalı İş Bölümü ve İşyerinde Ayrımcılık: Kadın Hemşireler Örneği* (Master's thesis, Namık Kemal Üniversitesi).

Massey, D. (1994). *Space, place and gender*. John Wiley & Sons.

Mirzaoglu, F. G. (2003). "Güdüslü'nün Çeşmesi: Bir Türkünün Yaratılış Hikayesi Bağlamında Tema, İcra ve Müzikal Yapı." *Türkbilig*, (5), 85-93.

Mumcu, S., & Yılmaz, S. (2016). "Kentsel Açık Mekânlarda Kadınlar: Cinsiyet Rollerinin Kamusal Alanlarda Gözlemlenmesi." *Mimarlık ve Yaşam*, 1(1), 37-52.

Mutlu, M. ve Aydoğdu, M. (2003). "Fen Bilgisi Eğitiminde Kolba'un Yaşantısal Öğrenme Yaklaşımı." *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(13), 15-29.

Mutlu, S. (2021). "Bozköy'de Kadın ve Erkeğin Mekân Kullanımında Toplumsal Cinsiyet Rollerini: Etnoarkeolojik Bir Yaklaşım." *TroyAcademy*, 6(1), 90-136.

Okur, M. (2023). "Beden, Cinsiyet ve Mekân." *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 22-43.

Oymak, İ. (2010). "Anadolu'da Su Kültürünün İzleri." *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(1).

- Önge, Y. (1984). Vakıf Müessesinde Su ve Önemi.
- Özaydınlı, B. (2023). Program Geliştirme Uzmanlarının Bakış Açısıyla Türkiye'de Program Geliştirme. *Eğitim ve Bilim*, 48(214).
- Özaydınlık, K. (2014). "Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye'de Kadın ve Eğitim." *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (33).
- Özdemir, H. (2019). "Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Erkeklik ve Kadınlık Algısı: Bir Alan Araştırması." *Asya Studies*, 4(10), 90-107.
- Özer, S.(2008). "Geçmişten Günümüze Kent-Çevre İlişkisi İçinde Çeşmeler." *Sanat Dergisi*. Sayı:13
- Özgüç, N. (1998). Kadınların Coğrafyası. İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Özkartal, Z. (2015). "Bir Kültürel Mirasımız "Isparta Yılkırkan Çeşmesi"." *Akdeniz Sanat*, 8(15).
- Özsoy, S. (2009). Su ve yaşam: suyun toplumsal önemi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Öztürk, M. (2015). "İslamiyetten önce Türklerde aile ve Kutadgu Bilig'de Türk ailesi." *Prof. Dr. Abdulkadir YUVALI Armağanı (ss. 899-912)*. Kardeşler Ofset.
- Öztürk, S., & Benek, S. (2018). "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Mekânın Algılanması ve Kullanılmasına İlişkin Bir Değerlendirme: Şanlıurfa örneği." *In Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu International Geography Symposium on the 30th Anniversary of TUCAUM* (pp. 3-6).
- Palinkas LA, Horwitz SM, Green CA, Wisdom JP, Duan N, Hoagwood K. (2015). "Purposeful Sampling for Qualitative Data Collection and Analysis in Mixed Method Implementation Research." *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*. 42(5):533-44.
- Sağır, Y. (2016). "Osmanlı Su Vakıfları-Tarihin Peşinde." *Uluslararası Tarih Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15: 445-473.
- Sarı, İ. (2002). Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Ünitelerinde Bir Yöntem Olarak Sözlü Tarih. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi.
- Saygılıgil, F. (2013). "Mekânın Cinsiyeti." *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 209-218.
- Schick, I. C. (2016). "Mekânın Cinsiyeti Vardır." *Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları Yayın No: 11*, 93.
- Solak, S. G. (2017). "Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış." *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*.
- Soni-Sinha, U., & Yates, C. A. (2013). " 'Dirty work?' Gender, Race and The Union in Industrial Cleaning." *Gender, Work & Organization*, 20(6), 737-751.

Sorenson, S. B., Morssink, C., & Campos, P. A. (2011). "Safe Access to Safe Water in Low Income Countries: Water Fetching in Current Times. Social science & medicine, 72(9), 1522-1526.

Şahin, H. (2022). "Geleneksel Köy İş Hayatında Ortak Çalışma Alanı Kullanımlarının Toplumsal Cinsiyet Bakımından İrdelenmesi." *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (36), 111-132.

Şengül, H. T. (2001). "Sınıf mücadelesi ve kent mekânı." <https://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/002-Sengul.pdf>. Erişim Tarihi: 30.09.2024

Taylan, H. H. (2009). "Türkiye'de Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler." *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (22), 117-138.

Tel, H. Ö. (2021). "Sürdürülebilir Malzeme olan Urfa Taşının Tarihsel Süreçte ve Peyzaj Mimarlığında Kullanımları: Şanlıurfa Örneği." *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 23(3), 742-753.

Temiz, H. K., & Yenigül, S. (2021). "Yaşam Kalitesi Çalışmalarının Kırsal Kalkınma ile İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme." *İdealkent*, 12(34), 1337-1357.

Terzioğlu, F. ve Taşkın, L. (2008). "Kadının Toplumsal Cinsiyet Rolünün Liderlik Davranışlarına ve Hemşirelik Mesleğine Yansımaları." *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 12, 2, 62-67.

Thompson, Paul (1999). Geçmişin Sesi Sözlü Tarih, çev. Ş. Layıkel, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tokmak, M. (2016). "Sözlü Tarih ve Derinlemesine Görüşme." *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3), 83-98.

Topçu, E. (2017). Çeşmebaşı kültürü. *Z Dergisi*, Güz, 2, 228-35.

Tosun, M., & Hiçdurmaz, Z. (2022). "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadınların Kent Hakkı Üzerine Bir Değerlendirme." *İdealkent*, 13(37), 2152-2174.

Tuğrul, Y. G. (2019). "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadınların Annelik Deneyimleri Üzerine Bir Saha Çalışması." *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (3), 71-90.

Tutar, H. (2022). "Nitel Araştırmalarda Geçerlilik ve Güvenilirlik: Bir Model Önerisi." *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 117-140.

Türkkahraman, M., & Şahin, K. (2010). "Kadın ve Kariyer." *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(1), 75-88

Uludağ, K. (1994). Seramik Sanatında Çeşme ve Su oyunları. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanatta Yeterlilik Tezi*, Eskişehir.

Ulusoy, H., & Köymen, E. (2022). “Şadırvan Mimarisinin Tarihsel Süreci Bağlamında Abdest Alma Mekânları Üzerine Bir Araştırma.” *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (55), 276-291.

Utar, S. (2023). “Toplumsal Cinsiyet ve Teknoloji İlişkisi Çerçevesinde Mühendislik Mesleği ve Mühendislik Eğitimi.” *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 1-21.

Ünver, A. S., & Önge, Y. (1981). Selsebillerimiz.

Ünver, Ş., & Demirli, C. (2022). “Çalışan Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rol Algısı Bağlamında Aile İçi Rol Dağılımı: Bir Nitel Araştırma.” *International Journal of Social Inquiry*, 15(1), 143-156.

Üstün, G. (2011). “Cumhuriyetten Günümüze Toplumda ve Çalışma Hayatında Kadın, Giysilerdeki Değişimler ve Moda Faktörü.” *Vocational Education*, 6(1), 36-52.

Vatandaş, C. (2007). “Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı.” *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (35), 31.

Yağar, F. ve Dökme, S. (2018). “Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlik ve Güvenirlik.” *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.

Yalılı, M. ve Akal Solmaz, S. K. (2004). “Su Temini Tesislerinin Tarihsel Gelişimi Sürecinde Bursa İli.” *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 9(1), 171-181.

Yaman, M. (2017). “Kapital’de Kadın Emegi: Sanayi Üretiminden Toplumun Yeniden Üretimine.” Öztürk, Ö., M. Yaman ve Ö. Narin, Grundrisse’den Kapital’e Patikalar içinde, İstanbul: SAV, 303-347.

Yaşar, O. (2007). “Türkiye’de Kadın Eğitimi, Kadınlara Ait Diğer Göstergeler ve Çanakkale İli Örneği.” *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4(1), 1-35.

Yeler, S. ve Yeler Minsolmaz, G. (2021). “Kırklareli Tarihi Çeşmelerinin Kültürel Miras Olarak Değerlendirilmesi.” *Kent Akademisi*, 14(2), 315-334.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık

Yılmaz, S. (2018). “Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Günlük Hayattaki Yansımaları: Çorum/Alaca Örneği.” *İmgelem*, 2(2), 59-79.

Yıldız, A. ve Yüksek, İ. (2008). “Kırklareli Tarihi Çeşmelerinin Geleneksel Kent Dokusu İçerisindeki Yeri ve Önemi.” *International Symposium*, 197-202.

EKLER

Ek-1: Erikli köyü-Cami Çeşmesi fotoğrafları

(Cami Çeşmesi, Fotoğraf: Nefize Nal, 23.04.2024, Erikli Köyü, Bozüyük, Bilecik, Türkiye)

(Cami Çeşmesi önü, Fotoğraf: Nefize NAL, 23.04.2024, Erikli Köyü, Bozüyük, Bilecik, Türkiye)

(Cami Çeşmesi önü-meydanı, Fotoğraf: Nefize NAL, 23.04.2024, Erikli Köyü, Bozüyük, Bilecik, Türkiye)

(Cami Çeşmesi, Fotoğraf: Nefize NAL, 23.04.2024, Erikli Köyü, Bozüyük, Bilecik, Türkiye)

Ek-2: Erikli Köyü- Aşağı Çeşme Fotoğrafları

(Aşağı Çeşme, Fotoğraf: Nefize NAL, 14.05.2022, Erikli Köyü, Bozüyük, Bilecik, Türkiye)

(Aşağı Çeşme, Fotoğraf: Nefize NAL, 14.05.2022, Erikli Köyü, Bozüyük, Bilecik, Türkiye)

Ek-3: Erikli Köyü-Değirmen Çeşme Fotoğrafları

(Değirmen Çeşmesi, Fotoğraf: Nefize NAL, 19.06.2024, Erikli Köyü, Bozüyük, Bilecik, Türkiye)

(Değirmen Çeşmesi, Fotoğraf: Nefize NAL, 19.06.2024, Erikli Köyü, Bozüyük, Bilecik, Türkiye)

Ek-4: Erikli köyü- Çurçur Çeşmesi fotoğrafları

(Çurçur Çeşmesi, Fotoğraf: Nefize NAL, 19.06.2024, Erikli Köyü, Bozüyük, Bilecik, Türkiye)

(Çurçur Çeşmesi, Fotoğraf: Nefize NAL, 19.06.2024, Erikli Köyü, Bozüyük, Bilecik, Türkiye)

Ek-5: Su bakırları ve su ağacı fotoğrafları

(Büyük ve küçük su ağacı, Fotoğraf: Nefize NAL, 23.04.2024, Erikli Köyü, Bozüyük, Bilecik, Türkiye)

(70'li yıllarda kadınların su taşıdığı bir su bakırı, Fotoğraf: Nefize NAL, 23.04.2024, Erikli Köyü, Bozüyük, Bilecik, Türkiye)

(50'li yıllarda kadınların su taşıdığı bir su bakırı, Fotoğraf: Nefize NAL, 19.06.2024, Erikli Köyü, Bozüyük, Bilecik, Türkiye)

(Erikli köyünde kullanılan çeşitli boylarda bakır, alüminyum kova örnekleri, Fotoğraf: Nefize NAL, 19.06.2024, Erikli köyü, Bozüyük, Bilecik, Türkiye)

Ek-6: Aba ferace ve suya gitme usulünü gösterir fotoğraflarlar

(Aba ferace, Fotoğraf: Nefize NAL, 23.04.2024, Erikli Köyü)

(Aba feracenin giyilme şekli, Fotoğraf: Nefize NAL, 23.04.2024, Erikli Köyü)

(Su taşırken aba ferace giymek ve omzuna su ağacı asmak, Fotoğraf: Nefize NAL, 23.04.2024, Erikli Köyü, Boztüyük, Bilecik, Türkiye)

Ek-7: Renkli naylon ayakkabılar

(O yıllarda giyilen renkli naylon ayakkabılara bir örnek, Fotoğraf: Nefize NAL, 23.04.2024, Erikli Köyü)